

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΙΩ. ΜΕΡΕΝΤΙΤΟΥ

Υφηγητοῦ τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Φιλολογίας

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΑΙ ΚΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ
ΕΙΣ ΤΟΝ ΥΜΝΟΝ ΕΙΣ ΔΙΟΝΥΣΟΝ
ΤΗΣ ΣΥΛΛΟΓΗΣ ΖΕΡΕΤΕΛΙ

(Συμβολὴ εἰς τὸν ὀρθὸν τρόπον ἐρμηνείας
χωρίων τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γραμματείας)

I.

ΓΕΝΙΚΑΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Ἐν τῷ Bulletin de l'Académie des sciences de Russie 12 (1918) 873-880· 971-1002 καὶ 1153-1180 ἐδημοσίευσεν ὁ Ῥώσσος κλασσικὸς φιλόλογος G. Zereteli ῥωσιστὶ ὑπὸ τὸν τίτλον: « Νέος ὕμνος εἰς Διόνυσον » ἄγνωστον ἕως τότε ὕμνον εἰς τὸν θεὸν τοῦτον περιεχόμενον ἐν παπύρῳ τινὶ τῆς συλλογῆς αὐτοῦ ἐκτενῶς ἐφθαρμένῳ. Ἐν ταῖς σελίσιν 873-877 παρέχει ἡμῖν ὁ συγγραφεὺς παντοειδῆς πληροφορίας ἐπὶ τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῆς καταστάσεως τοῦ περιέχοντος τὸν εἰς Διόνυσον ὕμνον παπύρου, ἐπὶ τοῦ χρόνου συστάσεως τοῦ ὕμνου, ἐπὶ τῶν γραμματικῶν καὶ γλωσσικῶν ἐν γένει ἰδιορρυθμιῶν αὐτοῦ, ἐπὶ τοῦ περιεχομένου αὐτοῦ κ.ο.ύ.κ. Ἐν ταῖς σελίσιν 877-879 παρέχει ἡμῖν ὁ Zereteli τὸν ἠκρωτηριασμένον ὕμνον τοῦ Διονύσου συμπληρωμένον καὶ συγκεκροτημένον ὑπὸ τὸν πιθανὸν αὐτοῦ πρωταρχικὸν τύπον. Ἐν ταῖς σελίσιν 879-880 παρέχει ἡμῖν οὗτος τὴν ῥωσικὴν μετάφρασιν τοῦ ὕμνου, ἐν δὲ ταῖς σελίσιν 971-1002 πλουσιώτατον εἰς τὸν ὕμνον ὑπόμνημα μαρτυροῦν ἐναργῶς ἔξοχον φιλολογικὴν ἐνημερότητα καὶ ἐμβρίθειαν τοῦ ἀνδρός. Ἐν τῷ τόμῳ: Literarische Texte. Tiflis 1925 (= Papyri Russischer und Georgischer Sammlungen [P. Ross.-Georg.] I), σ. 69-88 ὑπ' ἀριθ. 11 ἐδημοσίευσεν ὁ Zereteli ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Γερμανοῦ φιλόλογου O. K r ü g e r γερμανιστὶ νῦν ὑπὸ τὸν τίτλον: Dionysos- Hymnus τὸν αὐτὸν εἰς τὸν θεὸν τοῦτον ὕμνον. Ἡ ἐργασία αὕτη Zereteli- Krüger ἀποτελεῖ περιληπτικὴν καὶ σύντομον εἰς τὴν γερμανικὴν γλῶσσαν μετάφρασιν τῆς ῥωσιστὶ δημοσιευθείσης ἐργασίας τοῦ Zereteli. Ἐν ταῖς σελίσιν 69-77 τῆς ἐργασίας ταύτης περιγράφουσιν οἱ φιλόλογοι

οὔτοι τὸν τὸν ὕμνον εἰς Διόνυσον περιέχοντα πάπυρον καὶ παρέχουσιν ἡμῖν ἀναλυτικῶς τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ ὁμοῦ μετὰ πολλῶν παρατηρήσεων ἐπὶ τῶν γραμματικῶν καὶ γλωσσικῶν ἐν γένει ἰδιορρυθμιῶν αὐτοῦ. Ἐν ταῖς σελίσιν 77-80 παρέχουσιν ἡμῖν ὁ Zereteli καὶ ὁ Krüger ἐν τρισὶ στήλαις τὸ ἡρω-
 τηριασμένον κείμενον τοῦ ὕμνου, ὥς τοῦτο ἀνέγνωνσεν ὁ Zereteli, ἐν ταῖς σελίσιν δὲ 80-82 τὸ κείμενον, ὥς τοῦτο συνεπληρώθη ὑπὸ τοῦ Zereteli κατὰ τὴν πρώτην ἔκδοσιν αὐτοῦ, καὶ ἐν ταῖς σελίσιν τέλος 82-88 κριτικὸν καὶ ἐρμηνευτικὸν ὑπόμνημα εἰς τὸ κείμενον τοῦτο. Πᾶσα ἡ ἐργασία αὕτη ἀπο-
 τελεῖ προφανῶς προῖδιν ἐπιστημονικοῦ μόχθου τοῦ Ῥώσσου φιλολόγου Zere-
 teli κυρίως, διότι ὁ Γερμανὸς φιλόλογος Krüger παρέσχεν ἀπλῶς τὴν συν-
 δρομὴν αὐτοῦ κατὰ τὴν περιληπτικὴν αὐτῆς μετάφρασιν εἰς τὴν γερμανικὴν
 γλῶσσαν. Ὁ Α. Körte, Literarische Texte mit Ausschluss der christ-
 lichen ἐν: Archiv für Papyrusforschung und verwandte Gebiete 8
 (1927) 254-256 παρέχει ἡμῖν Referat, «ἐκθεσιν» δηλονότι, «ἀνακοίνω-
 σιν» ἢ «εἰσήγησιν» σχετικὴν πρὸς τὸν ἐν λόγῳ πάπυρον τοῦ Zereteli.
 Οὐδὲν ἔξ ἑαυτοῦ λέγει ἐν τῇ ἐργασίᾳ ταύτῃ ὁ Körte, ἀλλ' ἀποδίδει ἀπλῶς
 ἐν βραχυτάτῃ περιλήψει, ὅσα οὗτος ἐλευθέρως ἀντλεῖ ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἀνα-
 γραφειῶν δύο ἐργασιῶν. Ἐν τῷ περιοδικῷ τέλος: «Πλάτων» 9 (1953) 33
 κἑξὶς ὁ ὑφηγητὴς τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς φιλολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθη-
 νῶν κ. Δημήτριος Ἀ. Τσίριμπας ἐδημοσίευσεν οἰκείαν ἐργασίαν ὑπὸ
 τὸν τίτλον πάλιν: «Νέος ὕμνος εἰς Διόνυσον», ἥτις ἀποτελεῖται ἐκ 42 πλή-
 ρων σελίδων. Ἐν ἀρχῇ τῆς ἐργασίας ταύτης παρέχει ἡμῖν ὁ συγγραφεὺς τὸ
 κείμενον τοῦ ἐν λόγῳ παπύρου τῆς συλλογῆς Zereteli καταγεγραμμένον ἐν
 τρισὶ στήλαις, εἴτα δὲ «ἐρμηνευτικὸν καὶ κριτικὸν ὑπόμνημα» εἰς τὸ κείμε-
 νον τοῦτο μετὰ πολλῶν καὶ παντοειδῶν συμπληρώσεων, διορθώσεων καὶ δια-
 σαφήσεων καὶ τέλος καὶ δὴ καὶ ἐν συνδυασμῷ μετὰ τῆς οἰκείας νεοελληνικῆς
 μεταφράσεως τὸ αὐτὸ κείμενον συγκεκροτημένον πλέον ὑπὸ τὸν πιθανὸν
 αὐτοῦ πρωταρχικὸν τύπον. Τὴν ὅλην ἐργασίαν αὐτοῦ κατακλείει ὁ κ. Τσίριμ-
 πας διὰ παρατηρήσεων τινων ἀναφερομένων τοῦτο μὲν εἰς τὴν κατάστασιν
 τοῦ παπύρου, τοῦτο δὲ εἰς τὴν γραφὴν, τὴν γλῶσσαν, τὸν χρόνον συστάσεως
 κ.ο.κ. τοῦ ἐν αὐτῷ περιεχομένου ὕμνου. Κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἀνωτέρω
 ἐργασιῶν ἰδιαιτέρως ἐπέστησα τὴν προσοχήν μου ἐπὶ τὰς συμπληρώσεις
 κυρίως καὶ ἐπὶ τὰς συντακτικὰς διασαφῆσεις, ἃς ὁ τε Zereteli καὶ ὁ κ. Τσί-
 रिμπας διενήργησαν ἐπὶ τοῦ ἐν λόγῳ ὕμνου εἰς Διόνυσον. Ὁμολογῶ, ὅτι
 οὐκ ὀλίγαι τούτων εὐστοχοὶ καὶ ἀξιέπαινοι εἶναι, παρὰ ταῦτα ὅμως οὐκ ὀλί-
 γαι πάλιν τούτων ἀνεπιτυχεῖς εἶναι καὶ ἐκτενῶς ἀλλοιοῦσι καὶ παραποιοῦσι
 τὸ νόημα τοῦ ὕμνου. Τοῦτου ἕνεκα παρέχω ἐν τοῖς κατωτέρω οἰκείας συντα-
 κτικὰς καὶ φιλολογικὰς παρατηρήσεις ἐπὶ τῇ ἐλπίδι, ὅτι πέμπτος νῦν ἐγὼ θὰ
 κατακλείσω ἐπ' αἰσίοις οἰωνοῖς τὴν ὁμάδα τῶν φιλολόγων, οἵτινες μετὰ πολ-
 λοῦ ζήλου καὶ φιλοτιμίας ἡσχολήθησαν περὶ τὴν μελέτην καὶ ἐρμηνείαν τοῦ

ἐν λόγῳ ὕμνου. Ἐπὶ τῷ σκοπῷ εὐχερεστέρας ἐκ μέρους τοῦ ἀναγνώστου κατανοήσεως τῶν παρατηρήσεών μου τούτων παρέχω κατωτέρω ἐν πρώτοις σύντομόν τινα περιλήψιν τοῦ ὕμνου. Ἡ ἀρχὴ τοῦ ὕμνου ἀπωλέςθη, ἐπὶ τῇ βάσει ὅμως τοῦ σωθέντος τμήματος δύναται τις, ὅπως ἀνασυγκροτήσῃ τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ, ὅπερ εἶναι τοιόνδε περίπου :

Κατὰ πρῶτον ὑπὸ τύπον προσευχῆς ἀνεκαλεῖτο ὁ θεός, ἡκολούθουν δ' εἶτα ῥήσεις τινὲς ἡθικοῦ περιεχομένου καὶ τέλος ἀνεπτύσσειτο ὁ μῦθος ἐκεῖνος, ὅστις ἀνεφέρετο εἰς τὸν ἀγῶνα μεταξὺ τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ βασιλέως τῆς Θράκης Λυκούργου. Ὁ μῦθος ἐξειλίσσεται κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐν τῷ ὕμνῳ τούτῳ κατὰ τὸν τύπον, ὃν ἔχει οὗτος ἐν τῷ ἔπει καὶ τῇ τραγωδίᾳ. Οὕτω θὰ περιλαμβάνοντο ἐν τῷ ὕμνῳ τούτῳ αἱ εἰκόνες τῆς ἐπιφανείας τοῦ Διονύσου, τῆς ἐχθρικῆς ἔναντι αὐτοῦ συμπεριφορᾶς τοῦ Λυκούργου καὶ τῶν ἀρχικῶν ἐπιτυχιῶν τοῦ θνητοῦ τούτου βασιλέως ἐν τῷ ἀγῶνι αὐτοῦ κατὰ τοῦ θεοῦ κ.ο.ύ.κ. Παρὰ ταῦτα περιέχει ὁ ὕμνος οὗτος ἐν τῷ διασωθέντι τμήματι καινοφανεῖς τινὰς λεπτομερείας. Θεωροῦντες τοὺς στίχους 42 κέξξ. τοῦ ὕμνου ὀφείλομεν, ὅπως ὑποθέσωμεν, ὅτι σπουδαῖόν τι πρόσωπον διεδραμάτιζεν ἐν αὐτῷ ἡ σύζυγος τοῦ Λυκούργου Κύτις. Αὕτη ἐν τῷ ἀπολεσθέντι τμήματι τοῦ ὕμνου ἐπειράτο πιθανώτατα, ὅπως μετριάσῃ τὴν ἔξαψιν καὶ ὀργὴν τοῦ συζύγου αὐτῆς. Παρὰ ταῦτα ἡ πρώτη νίκη τοῦ θνητοῦ βασιλέως κατὰ τοῦ θεοῦ μόνον φαινομενικὴ ἦτο. Ταχέως ὁ Διόνυσος ἀποκαλύπτει αὐτῷ τὸν θεῖον αὐτοῦ καὶ ὑψηλὸν χαρακτήρα. Ἐν ἀρχῇ τοῦ ἀποσπάσματος (στ. 2-20) κατόπιν ὑπερφουῶς τινος ἐνεργείας τοῦ θεοῦ ὑφίσταται ὁ τόπος τοῦ δράματος μεταβολὰς τινὰς παραδόξους καὶ ἑξαισίας. Ἡ ἀνθοῦσα περιοχὴ καθίσταται ἔρημος. Πλησίον τῆς πελέας οὐδεμιᾶς πλέον κρήνης τὰ ὕδατα ἔρρεον· τὰ δένδρα ξηραίνονται καὶ τὰ πάντα καθίστανται ἄφαντα. Τὰ σημεῖα ταῦτα ἐμπνέουσι τῷ Λυκούργῳ τρόμον. Ὁ ἀγέρωχος μέχρι τοῦδε καὶ ἀπηγῆς βασιλεὺς τῶν Θορκῶν καταλαμβάνεται ὑπὸ χλωροῦ δέους καὶ ὁ « βου-πλήξ », δι' οὗ ἐδίωκε τὸ θεόν, πίπτει ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ. Νῦν ἐπιφαίνεται ὁ θεὸς ἐν ὅλῃ τῇ δόξῃ καὶ λαμπρότητι αὐτοῦ, ὅστις εὐθὺς ἀμέσως ἐν μέσῳ ἀστραπῶν καὶ βροντῶν στρέφεται ἐναντίον τοῦ Λυκούργου. Παρορμᾷ ὁ θεὸς εὐθὺς ἀμέσως τοὺς ἀκολουθοῦντας αὐτοῦ εἰς ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ ἀνοσίου ὕβριστοῦ. Ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου ἄρχεται ἡ τιμωρία καὶ ὁ ἐξιλαστήριος καθαρμὸς τοῦ αὐθάδους διώκτον. Ἡ πρώτη τιμωρία προέρχεται ὑπὸ τῶν μαινάδων καὶ τῶν σατύρων, οἵτινες ἔλαβον παρὰ τοῦ θεοῦ τὴν ἐντολήν, ὅπως σωματικῶς δρᾶσωσι κατὰ τοῦ Λυκούργου, ὃν πράγματι ἀκάθεκτοι ὀρμῶντες ἐπληττον διὰ χλοερῶν θύρσων. Ὁ Λυκοῦργος (στ. 21 κέξξ.) δέχεται τὰ ἀνηλεῆ πλήγματα σταθερὸς τε καὶ ἄκαμπτος, ὥς ἀκριβῶς πράττει καὶ παραθαλάσσιός τις βράχος, ὅστις ἀκλόνητος ἐκάστοτε δέχεται ὁμοίως τῶν ἀεικινήτων κυμάτων τὰ πλήγματα. Πάντα ταῦτα ὅμως, κατ' οὐδένα τρόπον ἀποτελοῦσιν ἱκανὴν τινα τιμωρίαν τοῦ ἀνοσίου καὶ ἀσεβοῦς θεομάχου. Νῦν (στ. 25 κέξξ.)

ἄρχεται ἡ πνευματικὴ αὐτοῦ τιμωρία. Διὰ τῆς ὑπερφυοῦς δράσεως τοῦ θεοῦ περιπίπτει οὗτος εἰς τὴν κατάστασιν ὀδυνηρᾶς καὶ ἀνιάτου μανίας. Ὑπὸ τὸ κράτος σκοτεινῆς συγχύσεως καὶ ταραχῆς ἀγωνίζεται κατὰ πρῶτον ὁ Λυκοῦργος πρὸς ἀπατηλὰ φαντάσματα ὄφρων. Κατὰ τὸν χρόνον τῆς διεξαγωγῆς τῆς ματαίας ταύτης πάλης ἄγει ἐκεῖσε ἡ Φήμη ἐκ Θηβῶν κατ' ἐντολὴν τοῦ Διονύσου τοὺς δύο υἱοὺς τοῦ Λυκούργου Ἄρδυν τε καὶ Ἀστάκιον καὶ τὴν σύζυγον αὐτοῦ Κύτιν. Ἀμφοτέρους τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ ὥς ὄφεις ἐκλαβὼν φονεύει νῦν ὁ ὑπὸ λύσεως κατεχόμενος πατήρ καὶ δὴ καὶ ἐνώπιον τῆς μητρὸς αὐτῶν. Καὶ ἡ Κύτις νῦν θὰ ἐφονεύετο ὑπὸ τοῦ Λυκούργου, ὅμως σφῆζει αὐτὴν ὁ Διόνυσος εἰς ἀμοιβὴν τῆσδε τῆς χάριτος, ὅτι δηλαδὴ αὕτη ἐπειράθη ποτέ, ὅπως μετρίασθαι τὴν ὀρμὴν καὶ ἀγριότητα τοῦ συζύγου αὐτῆς. Αἰφνης καθάιρεται ὁ νοῦς τοῦ Λυκούργου (στ. 45 κέξ.) καὶ ἐν ἐπιγνώσει νῦν τῆς ἀρρήτου συμφορᾶς, ἧς αὐτὸς οὗτος ἐγένετο αἴτιος, περιπίπτει εἰς κατάστασιν πικρᾶς ἀπογοητεύσεως. Παρὰ ταῦτα διατελεῖ ὁ θεὸς περαιτέρω ἀδυσώπητος ὢν (στ. 47). Ἡ τιμωρία δέον, ὅπως συνεχισθῇ. Διὰ κλημάτων περιδέει ὁ θεὸς τὸν Λυκοῦργον (στ. 48 κέξ.) καὶ ἀνηλεῶς περισφίγγει αὐτὸν μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης, καθ' ἣν ἐπέρχεται ὁ θάνατος αὐτοῦ. Ἐν τῷ ᾄδι ὑφίσταται νῦν ὁ Λυκοῦργος κατ' ἐντολὴν τοῦ Διὸς τὴν τύχην τῶν Δαναίδων (στ. 52 κέξ.). Ἐν τῷ χώρῳ τῶν δυσσεβῶν ἀντλεῖ οὗτος ἀενάως ὕδωρ διὰ πίθου διατρήτου ἄνευ ἐλπίδος, ὅπως πληρώσῃ ποτέ τοῦτον. Διὰ τῶν ὀπῶν χέεται ἐκάστοτε τὸ ὕδωρ ἕξω (στ. 58 - 61).

II.

ΣΤΙΧΟΙ 1-4

Οἱ τέσσαρες πρῶτοι στίχοι τοῦ ὕμνου ἔχουσι κατὰ τὴν συμπλήρωσιν μὲν τοῦ Zereteli ὧδε :

« [...σάτ]υροι φιλοπαί[γμονε]ς ἐξεγένοντο.
[οὐδὲ παρὰ πτελέ]ην κρήνη νάν, οὐδ' ἔσαν ἄρδομοί,
[οὐ πάτοι, οὐ θρι]γχοί, οὐ δένδρεα, πάντα δ' [ἄ]ϊσ[τα],
[μοῦνος δὲ πλα]ταμῶν λ[εῖ]ος πάλιν ἐξεφαάν[θη] »,

κατὰ τὴν συμπλήρωσιν δὲ τοῦ κ. Τσίριμπα ὧδε :

« [ἐξ οὗ καὶ Σάτ]υροι φιλοπαί[γμονε]ς ἐξεγένοντο,
[οὐκ ἔτι παρὸ μελί]ην κρήνη νάν, οὐδ' ἔσαν ἄρδομοί,
[οὐδὲ βοτῶν θρι]γχοί, οὐ δένδρεα, πάντα δ' [ἄ]ϊσ[τα].
[νῦν δὲ τῇ πλα]ταμῶν λ[εῖ]ος πάλιν ἐξεφαάν[θη] ».

Παρὰ Στραβ. X 3, 19 (= p. 723 A. [1516] = p. 471 C. [1620²]) ἀναγινώσκωμεν σχετικῶς τάδε :

« Ἡσιόδος μὲν γὰρ Ἑκατέρου καὶ τῆς Φορωνέως θυγατρὸς πέντε γενέσθαι θυγατέρας φησίν, ἐξ ὧν ὄρειαι νύμφαι θεαὶ ἐξεγένοντο καὶ γένος οὐτιδανῶν σατύρων καὶ ἀμυχανοεργῶν Κουρητῆς τε θεοὶ φιλοπαίγμονες, ὀρηκιστῆρες ».

Ἐκ τοῦ Στράβωνος ἀνέλαβε τὸ χωρίον τοῦτο ὁ Rzach ὑπὸ τὰ ἀποσπάσματα τοῦ Ἡσιόδου: Ἡσ. ἀπ. 198, 1 κέξξ. p. 207 Rzach (1913³) μετὰ τῆσδε τῆς καινοτομίας, ὅτι δηλαδὴ τὴν φράσιν τοῦ Στράβωνος: « ἐξ ὧν ὄρειαι νύμφαι θεαὶ ἐξεγένοντο » κατέγραψεν ὡς πρῶτον στίχον τοῦ ἀποσπάσματος τοῦ Ἡσιόδου. Μόνον ἐπὶ τῆς φράσεως: « ἐξ ὧν » εἶχεν ὁ Rzach ὠρισμένας ἀμφιβολίας ὡς πρὸς τὴν ἡσιόδειον προέλευσιν ταύτης καὶ οὕτως ἐν μὲν τῇ πρώτῃ (ἀπ. 44, 1 κέξξ. p. 161 [1884]) καὶ τῇ δευτέρᾳ (ἀπ. 198, 1 κέξξ. p. 395 [1902]) ἐκδόσει ἔθεσεν αὐτὴν ἐντὸς ἀγκυλῶν, ἐν τῇ τρίτῃ δὲ παρέλειψε αὐτὴν τελῶς. Ὁ βουλόμενος ἐπὶ τοῦ προκειμένου, ὅπως πλείονα μάθῃ, δύναται, ὅπως ἀναγνώσῃ τὰ οἰκεῖα εἰς τὸ χωρίον ὑπομνήματα ἐν ταῖς διαφόροις ἐκδόσεσι τοῦ τε Στράβωνος καὶ τοῦ Ἡσιόδου. Ἡμῖν διαφέρει ἐνταῦθα τὸδε τὸ πρᾶγμα κυρίως, ὅτι δηλαδὴ ὁ Zereteli ἔχων πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν λέξιν: « ἐξεγένοντο » ἢ τὴν λέξιν: « φιλοπαίγμονες » μετ' ἐπιμελείας ἀνεζήτησεν ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς λεξικοῖς, ἀνεῦρεν ἐν αὐτοῖς καὶ ἐπηγάγετο εἶτα ἐν τῷ ὑπομνήματι αὐτοῦ οἰκεῖον χωρίον τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γραμματείας, ὅπερ παρέσχεν αὐτῷ τὰ στοιχεῖα ἐπιτυχοῦς ἀποκαταστάσεως τῆς ἀρχῆς τοῦ πρώτου στίχου τοῦ ὕμνου ἡμῶν. Οὐδαμῶς εἶναι ἀπίθανον, ὅτι ἐν τῇ ἑλλειπούσῃ ἀρχῇ αὐτοῦ ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν μνειάν παντοειδῶν προσώπων, αἵτινα ὁμοῦ μετὰ τοῦ Διονύσου ὑπέστησαν τὸν ἀνηλεῆ διωγμὸν τοῦ θεομάχου Λυκούργου, ἐγίνετο ἔτι λόγος καὶ περὶ τοῦ Ἑκατέρου καὶ τῆς θυγατρὸς τοῦ Φορωνέως καὶ περὶ τῶν πέντε περαιτέρω θυγατέρων αὐτῶν, « ἐξ ὧν » πλὴν ἄλλων καὶ οἱ σάτυροι ἐγεννήθησαν, οἵτινες οὐχὶ ἄνευ λόγου τινὸς καὶ αὐθαιρέτως θὰ ἠδύναντο, ὅπως ὡς « φιλοπαίγμονες » παρουσιασθῶσιν ἡμῖν ἐν τῷ ὕμνῳ, καθὰ τοῦτο ἐπὶ τῶν Κουρητῶν κυρίως ἐν τῷ χωρίῳ τοῦ Ἡσιόδου συμβαίνει. Ἐκ τῶν πολλῶν συντακτικῶν σχέσεων, αἱ θὰ ἠδύναντό τις, ὅπως προσγράψῃ τῷ ἑλλείποντι ἐμπροθέτω προσδιορισμῷ τοῦ στίχου, ἐκλέγει ὁ κ. Τσίριμπας τὴν χρονικὴν καὶ συμπληροῦ ὥδε: « ἐξ οὗ (sc. χρόνου) » παρέχων οὕτως ἐνταῦθα ὑπὸ τινι μάλιστα ἄμεσον καὶ στενὸν συνδυασμὸν τοῦ πρώτου στίχου μετὰ τῶν τριῶν ἀκολούθων τὴν ἔννοιαν, ὅτι ὁ πρὸ ὀλίγου ἀνθῶν τόπος τοῦ δράματος μετεβλήθη εἰς ἔρημον,

« ἀφ' ὅτου καὶ οἱ εὐθυμοὶ Σάτυροι ἀπεμακρύνθησαν »

ἐκεῖθεν. Παράδοξον καὶ ἀνεξήγητον φαίνεται μοι τὸ σφάλμα τοῦτο τοῦ κ. Τσίριμπα, ἐφ' ὅσον οὐδὲν λεξικὸν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης παρέχει ἡμῖν τὸ « ἐκγίγνεσθαι » ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην τῆς τοπικῆς « ἀπομακρύνεως ». Πανταχοῦ ἔχει τὸ ῥῆμα τοῦτο τὴν ἔννοιαν τοῦ « γεννᾶσθαι ἔκ τινος ». Μόνον

ἐπὶ χρόνον, οὐδέποτε δὲ ἐπὶ τόπου, ἔχει τὸ ὄημα τοῦτο ἐν δυσὶ χωρίοις τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς γραμματείας τὴν ἔννοιαν τῆς « παρελεύσεως », τῆς « ἀποχωρήσεως », τοῦ « ἀποθνήσκειν », ἥτοι παρ' Ἡρόδ. II 175, 5: « ...χρόνον ἐκγεγονότος πολλοῦ » (= « ...χρόνον πολλοῦ παρελθόντος ») καὶ παρὰ Ξενοφ. ἑλλην. VI 4, 23: « ...εἰ ἀναγκάζονται (sc. Λακεδαιμόνιοι) ἐκγενέσθαι τοῦ ζῆν » (= « ...εἰ ἠναγκάζοντο οἱ Λακεδαιμόνιοι, ὅπως ἀπέλθωσι τοῦ βίου, τ.ἔ. ὅπως ἀποθάνωσιν »). Ἀμφότερα τὰ χωρία ταῦτα θὰ ἡδύνατο ἴσως ὁ κ. Τσίριμπας, ὅπως ἐπαγάγῃται ἐν τῇ ἐργασίᾳ αὐτοῦ ἐπὶ τῷ σκοπῷ γραμματολογικῆς τινος ἐν τινι μέτρῳ θεμελιώσεως καὶ κυρώσεως τῆς παραδόξου ἐκείνης σημασίας τῆς « ἀπομακρύνσεως », ἣν οὗτος αὐθαιρέτως ἀπέδωκε τῷ « ἐκγενέσθαι », παρὰ ταῦτα ὅμως ὀφείλω ἀτυχῶς, ὅπως παρὰσχῶ σχετικῶς τὴν πληροφορίαν, ὅτι καὶ ἐνταῦθα ἀμφίβολος εἶναι ἡ χρῆσις τοῦ « ἐκγενέσθαι » ἐπὶ τῷ σκοπῷ δηλώσεως παρελεύσεως χρόνου. Κατὰ τὴν γνώμην μεγάλων φιλολόγων πρόκειται ἐπὶ τοῦ πρώτου μὲν τῶν χωρίων τούτων οὐχὶ κυρίως περὶ τοῦ « ἐκγενέσθαι », ἀλλὰ περὶ τοῦ « ἐγγενέσθαι » πολλῷ μᾶλλον, ἐπὶ τοῦ δευτέρου δὲ οὐχὶ περὶ γνησίας τινὸς φράσεως τοῦ Ξενοφώντος, ἀλλὰ περὶ νόθου τινὸς μᾶλλον καὶ ὀβελιστέας οὕτω παρεμβολῆς ξένης τινὸς χειρός. Ἐν τοῖς κατωτέρω διασαφῶ τὰ ἐν λόγῳ χωρία κριτικῶς τε καὶ φιλολογικῶς.

Ἐν πρώτοις παρατηρῶ, ὅτι ἐπὶ παρελεύσεως τοῦ χρόνου γίνεται συνήθως χρῆσις οὐχὶ τοῦ « ἐκγενέσθαι », ἀλλὰ τοῦ « ἐγγενέσθαι », οἷον: « ἐνταῦθα οὗτοι μὲν (sc. οἱ Βαβυλώνιοι) λόγον εἶχον τῆς πολιορκίας οὐδένα, Κῦρος δὲ ἀπορίῃσι ἐνείχετο ἅτε χρόνον τε ἐγγιγνομένου συχνοῦ ἀνωτέρω τε οὐδὲν τῶν πραγμάτων προκοπτομένων » Ἡρόδ. I 190, 2' « χρόνον δὲ ἐγγενέσθαι (sc. ἔλεγον) τριβομένῳ τῷ λεῶ (sc. τῶν Αἰγυπτίων) δέκα ἔτα... τῆς ὁδοῦ, κατ' ἣν εἶλκον τοὺς λίθους (sc. πρὸς ποίησιν τῆς πυραμίδος τοῦ Χέοπος) » II 124, 3' « ...τί αὖ ὅδε ἐγκαλεῖ τῷ λόγῳ, ἵνα χρόνον ἐγγενομένου βουλευσώμεθα, τί ἐροῦμεν » Πλάτ. Φαίδ. p. 86e' « καὶ χρόνον ἐγγενομένου μετὰ ταῦτα Ἀθηναῖοι... ἐστράτευσαν » Θουκ. I 113, 1' « καὶ οἱ μὲν (sc. ἑκατὸν πελτασταὶ) χρόνον ἐγγιγνομένου... κατὰ μικρὸν ἔτυχον ἐγγὺς τῆς πόλεως προσελθόντες » IV 111, 2' « ...ἀλλὰ διατριβῆς ἐγγιγνομένης οἱ Ἀθηναῖοι ἡσθάνοντο τὰ τῶν Χίων μᾶλλον » VIII 9, 2' « χρόνον δ' ἐγγιγνομένου ὁ μὲν βασιλεὺς (sc. Εὐμένης) ἐξεχώρησεν... » Πολύβ. XXI 18, 8 (= IV [1904] 38, 24 Büttner-Wobst) « ...ἀπάντων δ' ἀνθρώπων ἐιωθότων παρ' αὐτὰ τὰ ἀδικήματα μᾶλλον ἢ χρόνων ἐγγεγεννημένων (= *elapsis interim multis annis*) ἀγανακτεῖν » Δημ. λόγ. XXXVII. παραγρ. πρὸς Παντ., 2 (= Or. Gr. II [1770] 966, 18 κῆξ.) « χρόνον δὲ ὥς ὁ ναὸς (sc. τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν Δελφοῖς) ἐποιεῖτο ἐγγιγνομένου, Πραξίαν μὲν ἔμελλεν ἀπάξειν τὸ χρεών,... » Πaus. X 19, 4. Πρβλ. « χρόνον δὲ ἐπιγενομένου » Ἡρόδ. I 28, 1' « γενέσθαι δὲ χρόνον φασὶν οὐκ ὀλίγον τῇ πολιορκίᾳ (sc. τῆς πόλεως Φάνης) Πaus. X 18, 1 κ.ο.κ. Ἐν σχέσει πρὸς τὸ τελευταῖον τοῦτο χωρίον τοῦ

Πανσανίου παρατηρεῖ ὁ C. G. Siebelis : Πανσανίου τῆς Ἑλλάδος περιήγησις. Pausaniae Græciæ descriptio. Ed., Græca emend... atque indices adi. C. G. S. — IV, Lipsiæ 1827, p. 214 τῶν προσηρημένων Adnotationes καὶ ἐν τῷ οἰκείῳ αὐτοῦ ὑπομνήματι τάδε : Forsitam scribendum est ἐγγενέσθαι hoc enim de tempore longiore cum dativo vel hominis, cui, vel rei, in qua illud consumitur, interdum sine hoc dativo simpliciter de tempore interiecto usurpatur. Ἡ ἐπὶ χρόνον λοιπὸν πρὸς δῆλωσιν τῆς παρελεύσεως αὐτοῦ γινομένη συνήθως χρῆσις οὐχὶ τοῦ «ἐκγενέσθαι», ἀλλὰ τοῦ «ἐγγενέσθαι», ἐκίνησε τοὺς φιλολόγους εἰς ὑποψίας ἐν σχέσει πρὸς τὴν γνησιότητα τῶν ἀνωτέρω καταγραφέντων χωρίων τοῦ Ἡροδότου καὶ τοῦ Ξενοφώντος, ἐν οἷς ἐπὶ τῆς περιπτώσεως ταύτης γίνεται χρῆσις τοῦ «ἐκγενέσθαι».

Παρ' Ἡροδ. II 175, 5, ἐνθα λέγεται, ὅτι κατὰ τὴν ἀπόπειραν τῆς εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀθηνᾶς ἐν Σαί εἰσαγωγῆς κολοσσιαίου τινὸς μονολίθου οἰκήματος ἀνστένανξεν ὁ ἀρχιτέκτων «οἷά τε χρόνον ἐκγεγονότος πολλοῦ καὶ ἀχθόμενος τῷ ἔργῳ», πάντα τὰ χειρόγραφα παρέχουσιν ἡμῖν τὴν γραφὴν : «ἐκγεγονότος», ἣν πολλοὶ τῶν ἐκδοτῶν ἀπὸ τῆς πρώτης παρ' Ἀλδφ ἐκδόσεως : Herodoti libri novem, quibus Musarum indita sunt nomina etc. Venetiis in domo Aldi 1502 ἀνέλαβον ἐν τῷ κειμένῳ αὐτῶν, οἷον : Ἡροδότου λόγοι ἐννέα, οἵπερ ἐπικαλοῦνται Μοῦσαι. Herodoti libri novem, quibus Musarum indita sunt nomina etc. Basileæ (1541), p. 81. P. Wesselingii, Ἡροδότου Ἀλικαρνησσησῆος ἱστοριῶν λόγοι θ ἐπιγραφόμενοι Μοῦσαι. Herodoti Halicarnassei historiarum libri IX Musarum nominibus inscripti, ... Editionem cur. et suas itemque L. C. Valckenarii notas adi. P. W. — etc. Amsterdami 1763, p. 189, 4. Ἐν τῷ οἰκείῳ αὐτοῦ ὑπομνήματι γράφει ὁ Wesseling, ὅτι ἡ φράσις : «χρόνον ἐκγεγονότος πολλοῦ» insolens videtur Fr. V. Reizii, Ἡροδότου Ἀλικαρνησσησῆος ἱστοριῶν λόγοι θ ἐπιγραφόμενοι Μοῦσαι. Herodoti Halicarnassei historiarum libri IX Musarum nominibus inscripti. Opera Fr. V.R. — I 1, Lipsiæ 1807², p. 232. J. Schweighæuser, Herodoti Musæ sive historiarum libri IX. Ad veterum codicum fidem denuo rec., ...adnotationibus Wesselingii et Valkenarii... illustr. J. Schw. — I, Argentorati - Parisiis 1816, p. 473, 23 κέξ. Τὴν οἰκίαν φράσιν μεταφράζει ὁ Schweighæuser αὐτ. λατινιστί : cum ægre promoveretur ædes multumque temporis esset insumtum, ὅμως ἐν p. 267 τῆς μετὰ τοῦ τόμου I συνημμένης Varietas lectionis in bib. I et II λέγει σχετικῶς : requirebam ἐγγεγονότος : sed nil mutant libri Th. Gaisford, Ἡροδότου Ἀλικαρνησσησῆος ἱστοριῶν λόγοι θ. Herodoti Halicarnassei historiarum libri IX... annot. var. adi. Th. G. — I, Lipsiæ 1840³, p. 312. J. C. F. Baehr, Herodoti Halicarnassensis Musæ. Textum ad Gais-

fordii editionem recogn., perpetua tum Fr. Creuzeri tum sua annotatione instr., commentationem de vita... indicesque adi. J. C. F. B. — I, Lipsiae 1856², p. 822. Ἐν τῷ οἰκείῳ αὐτοῦ ὑπομνήματι εὐθὺς μετὰ τὴν μνηεῖαν τῆς προτάσεως τοῦ Wesseling καὶ τοῦ Schweighaeuser περὶ διορθώσεως τοῦ «ἐκγεγονότος» εἰς «ἐγγεγονότος» λέγει ὁ Baehr τάδε: Equidem libris invitis nihil mutarim, praesertim cum ἐπιγίγνεσθαι in hac formula quoque adhiberi I 27 videam. A. Wiedemann, Herodots zweites Buch mit sachlichen Erläuterungen. Leipzig 1890, σ. 598 κέξξ. Πλεῖστοι ἄλλοι ἐκδόται διώρθωσαν τὴν γραφὴν: «ἐκγεγονότος» εἰς «ἐγγεγονότος», οἷον: C. Müller, Ἡρόδοτος. Herodoti historiarum libri IX. Recogn. et commentationem de dialecto Herodoti praemisit G. Dindorfius. Ctesiae Cnidii... fragmenta diss. et notis illustr. a C. M. — Graece et latine cum indicibus. Parisiis 1844, p. 130 a 8. K. Abicht, Herodotos. Für den Schulgebrauch erklärt. I: Buch I und II etc. Leipzig 1861, σ. 369. τοῦ αὐτοῦ, Herodoti historiae. Ed. C. A. — I, Lipsiae 1869, p. 173. H. Stein, Herodoti historiae. Rec. H. St. — I, Berolini 1869, p. 251, 6. τοῦ αὐτοῦ, Herodotos erklärt von H. St. — I 2, Berlin 1902⁵, σ. 200, 22. A. H. Sayce, The ancient empires of the East. Herodotus I. — III. With notes, introductions and appendices. London 1883, σ. 224. H. R. Dietsch, Herodoti historiarum libri IX. Ed. H. R. D. — Editio altera. Cur. curatamque emend. H. Kallenberg. I, Lipsiae 1926, p. 224, 24. Ph. E. Legrand, Herodote. Histoires. Livre II. Euterpe. Texte établi et trad. par Ph. E. L. — Paris 1948 (= Collection des universités de France. Auteurs grecs 28), σ. 190, 22. C. Hude, Herodoti historiae. Rec. brevique adnot. crit. instr. C. H. — I, Oxonii 1951⁹. Προβλ. ἔτι σχετικῶς J. Schweighaeuser, Lexicon Herodoteum etc. I, Argentorati-Parisiis 1824, p. 178b κέξξ. s.v.: «ἐγγίνεσθαι» (2). 194b s.v.: «ἐκγίνεσθαι» (2). II (1824) 378a κέξξξ. s.v.: «χρόνος». J. E. Powell, A Lexicon to Herodotus. Cambridge 1938, σ. 96b ἐν λ.: «ἐγγίνομαι» (2). 109b ἐν λ.: «ἐκγίνομαι» (2). 381b κέξξ. ἐν λ. «χρόνος».

Παρὰ Ξενοφ. ἑλλην. VI 4, 22 κέξξ. ἀναγινώσκουμεν, ὅτι ὁ βασιλεὺς τῶν Θεσσαλῶν Ἰάσων τοὺς Θηβαίους, ὧν οὗτος σύμμαχος ἦτο, λέγοντας αὐτῷ εὐθὺς μετὰ τὴν ἐν Λεύκτροις μάχην (371 π.Χ.), ὅτι καιρὸς ἦτο, ὅπως ἐπιτεθῶσι κατὰ τῶν Λακεδαιμονίων, οἵτινες δεινὴν ἦταν καὶ σοβαρωτάτας ἀπωλείας ὑποστάντες κατὰ τὴν μάχην ταύτην ἄθυμοι νῦν ἀνέμενον ἐν τῷ στρατοπέδῳ αὐτῶν ἐπικουρίας καὶ ἐντολὰς ἐκ Σπάρτης, ἀπέτρεπε τοῦ ἐγχειρήματος τούτου διὰ φρονίμου διδασκαλίας· οὐχὶ ἄξιον τῶν Θηβαίων ἦτο, ὅπως καλοῦ ἤδη ἔργου γενομένου διακινδυνεύσωσι νῦν ἐν τινι ἀγῶνι, ἐν ᾧ θὰ ἠδύναντο μὲν ἴσως, ὅπως μείζονα ἔργα καταπράξωσιν, οὐχὶ ὁμως ἀπίθανον θὰ ἦτο, ὅπως στερη-

θῶσι τῆς γενομένης νίκης. Καὶ οἱ Θηβαῖοι, ἔλεγεν, ἐκράτησαν τῶν πολεμίων, ἐπεὶ διὰ περιήλθον εἰς κατάστασιν ἀνάγκης καὶ βίας : « οὐχ ὁρᾷτε, ὅτι καὶ ὑμεῖς, ἐπεὶ ἐν ἀνάγκῃ ἐγένεσθε, ἐκρατήσατε ; ». Εὐθὺς μετὰ τοὺς λόγους τούτους λέγει ὁ Ἰάσων τοῖς Θηβαίοις τὴν φράσιν ἐκείνην, ἣτις κατ' ἐξοχὴν διαφέρει ἡμῖν ἐνταῦθα : « οἰεσθαι οὖν χρὴ καὶ Λακεδαιμονίους ἄν, εἰ ἀναγκάζονται ἐκγενέσθαι τοῦ ζῆν, ἀπονοηθέντας διαμάχεσθαι ». Διὰ ταύτης οὐδὲν ἄλλο ἔλεγεν ὁ Ἰάσων τοῖς Θηβαίοις ἢ τὸδε μόνον, ὅτι δηλαδὴ οἱ Λακεδαιμόνιοι θὰ διεξῆγον τὸν κατ' αὐτῶν ἀγῶνα μετὰ τυφλῆς καὶ ἀπεγνωσμένης αὐτοθυσίας, « εἰ ἡναγκάζονται, ὅπως ἀπέλθωσι τοῦ βίου, τ.ἔ. ὅπως ἀποθάνωσιν », εἰ δηλαδὴ ἀνεπτύσσετο παρ' αὐτοῖς ἡ γνώμη, ὅτι ὁ διεξαγόμενος ἀγὼν ἦτο πλέον ἀγὼν νίκης ἢ θανάτου. Πάντα τὰ χειρόγραφα παρέχουσιν ἡμῖν τὸ ἐν λόγῳ χωρίον τοῦ Ξενοφῶντος, ὑφ' ὃν ἀκριβῶς τύπον κατεγράφη τοῦτο ἀνωτέρω καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὑφ' ἣν ἔννοιαν ἀνωτέρω πάλιν ἡρμηνεύθη τοῦτο καὶ διεσαφήθη. Τὸ « ἀπονοηθέντες » τοῦ κώδικος Β εὐστόχως διωρθώθη ἐν τῷ κώδικι Β' εἰς « ἀπονοηθέντας ». Καὶ πάντες σχεδὸν οἱ ἐκδότες τῶν ἔργων τοῦ Ξενοφῶντος ἀπὸ τῆς πρώτης παρ' Ἀλδῶ ἐκδόσεως : Ξενοφῶντος ἅπαντα τὰ εὐρισκόμενα. *Xenophontis omnia, quæ extant. In ædibus Aldi et A. Asulani. Venetiis 1525* καὶ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Ἑρρίκου Στεφάνου : Ξενοφῶντος τὰ σφζόμενα βιβλία. *Xenophontis..., quæ extant opera. Gr. Annotationes H. Stephani multum locupletæ... Ed. secunda etc. [Genève] 1581* παρέχουσιν ἡμῖν τὸ ἐν λόγῳ χωρίον, ὑφ' ὃν ἀκριβῶς τύπον κατεγράφη τοῦτο ἀνωτέρω, οἷον : *Xenophontis... opera, ...nunc primum diligenti cura ...recognita et in lucem edita etc. Basileæ apud N. Brylingerum. 1555, p. 407, 33 κέξξ. Ἡ μετοχή : « ἀπονοηθέντας » προσδιορίζουσα συντακτικῶς τὸ « διαμάχεσθαι » ὑπὸ τὴν ἐπιρρηματικὴν σχέσιν τοῦ χρόνου καὶ τοῦ τρόπου ἀτόπως ἐν τῇ ἐκδόσει ταύτῃ τίθεται μεταξὺ κομμάτων. Ἐν p. 407, 35 κέξξ. B. Pickhemero interprete ἀποδίδεται τὸ ἐν λόγῳ χωρίον λατινιστὶ ὥδε : *existimate igitur Lacedæmonios quoque, cum ipsis de anima certamen subeundum erit, pugna superasse posse. Ἡ μετάφρασις αὕτη φαίνεται μοι οὐχὶ κατὰ πάντα ἀκριβὴς καὶ πιστή, μάλιστα δὲ ἐν τῇ φράσει : pugna superasse posse, δι' ἧς ἀποδίδεται ἡ ἑλληνικὴ φράσις : « ἀπονοηθέντας διαμάχεσθαι ἄν ». Διὰ τῆς ἑλληνικῆς φράσεως λέγεται, ὅτι οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐν ὄψει τῆς ἐνδεχομένης ἀδριότητος ἀνάγκης, ὅπως ἐκλέξωσι μεταξὺ νίκης ἢ θανάτου, « θὰ ἡδύναντο, ὅπως διεξάγωσι τὸν ἀγῶνα μετὰ τινος ἀπεγνωσμένης ὁρμῆς καὶ αὐτοθυσίας », ἐκ τούτου ὁμῶς οὐδαμῶς προκύπτει ὥς τι βέβαιον καὶ ἀναμφίλεκτον συμπέρασμα, ὅτι οὗτοι ἡδύναντο ὁπωσδήποτε, ὅπως ὑπερτερήσωσι συγχρόνως τῶν ἀντιπάλων ἐν τῇ μάχῃ, ἵνα οὕτω μεταφράσῃ τις εἴτα λατινιστὶ : *pugna superasse posse. Ὁ Pickhemerus ἐχώρησεν ἐνταῦθα ἐν βῆμα πέρα τοῦ ὑφισταμένου ἑλληνικοῦ κειμένου εἰς τὴν περιοχὴν ἐκείνην τῶν πιθανῶν μόνον καὶ οὐχὶ πάντοτε***

ἀναμφηρίστων συλλογισμῶν. Τοῦ ἐν λόγῳ χωρίου ἐν τῷ συνόλῳ αὐτοῦ θεωρουμένου εὔστοχον κρίνω τὴν γερμανικὴν μετάφρασιν τοῦ Aug. Chr. Boheck, Xenophons Griechische Geschichte. Neu übers. von Aug. Chr. B. — Frankfurt a. M. 1783, σ. 369: Glaubet also, wenn ihr die Lakedämonier in Lebensgefahr bringet, dass auch sie wie Ver zweifelnde fechten werden ἢ τοῦ C. N. Osiander, Xenophon's von Athen Werke. 13: Hellenische Geschichte übers. von C.N.O. — 4. Stuttgart 1831 (= Griechische Prosaiker in neuen Übersetzungen. 99), σ. 1919: Ihr müsst also denken, dass auch die Lacedämonier, wenn man sie zwingt, das Leben auf das Spiel zu setzen, wie Verzweifelte fechten werden (πρβλ. J. Rieckhev, Xenophons hellenische Geschichte. Übersetzt von J.R. — Berlin [1855-1898⁵] [= Langenscheidtsche Bibliothek sämtlicher griechischen und römischen Klassiker in neueren deutschen Muster-Übersetzungen. LVIII 2], σ. 202: Ebenso müsst ihr voraussetzen, dass auch die Lacedämonier, wenn man sie zwingt, um ihr Dasein sich zu wehren, mit dem Muthe der Verzweiflung kämpfen werden), εὔστοχωτέραν δὲ τὴν γαλλικὴν μετάφρασιν τοῦ J. H. Hatzfeld, ὅστις παρέχει ἔτι ἡμῖν καὶ τὸ ἐλληνικὸν κείμενον, ὑφ' ὃν ἀκριβῶς τύπον κατεγράφη τοῦτο ἀνωτέρω: Xénophon helléniques. II (Livres IV-VII). Texte établi et traduit par J. H. — Paris 1948 (Collection des universités de France), σ. 144: Vous devez donc penser que les Lacédémoniens à leur tour, s'ils n'avaient plus qu'à mourir, combattraient en désespérés J. Leunclavii Amelburni, Ξενοφῶντος τὰ εὐρισκόμενα. Xenophontis, ...quæ extant opera in duos tomos divisa... Opera J.L.A. — etc. I, Francofurti 1596, p. 599 A. Ἐπιτυχέστερον τοῦ Pickhemeri μεταφράζει ὁ Leunclavius τὸ ἐν λόγῳ χωρίον λατινιστί: Quapropter putandum est, Lacedæmonios quoque, si eo redingantur, ut vitæ spem abiiciant, salute desperata pugnaturos. Σχετικῶς παρατηρητέον, ὅτι ἐνταῦθα πρόκειται κυρίως περὶ ἀποβολῆς οὐχὶ τῆς «ἐλπίδος τῆς ζωῆς»: ut vitæ spem abiiciant, ἀλλ' αὐτῆς ταύτης τῆς ζωῆς. Ὁ Fr. G. Sturzius, Lexicon Xenophonteum. II, Lipsiæ 1802, p. 95a κῆξ. s.v.: «ἐκγίγνεσθαι» παρατηρεῖ ἐν σχέσει πρὸς τὴν φράσιν ταύτην τοῦ Leunclavii, ὅτι οὗτος ἀποδίδει τὸ ἐλληνικὸν πρωτότυπον paulo liberius, παρὰ ταῦτα ὁμως non male. Αὐτὸς οὗτος ὁ Sturzius τὴν φράσιν: «εἰ ἀναγκάζονται ἐκγενέσθαι τοῦ ζῆν» θεωρεῖ ὑπὸ τὴν ἔννοιαν: e vita discedere ἢ ὑπὸ τὴν ἔννοιαν: in summum vitæ periculum adduci. Ἀναντιρρήτως ἡ πρώτη τῶν ἐρμηνειῶν τούτων ὀρθῶς ἔχει, οὐχὶ ὁμως καὶ ἡ δευτέρα, ἐφ' ὅσον ἀναμφισβήτητον εἶναι, ὅτι ὁ «θάνατος» καὶ ἡ «περιαιγωγή εἰς ὕψιστον κίνδυνον ζωῆς» ἀποτελοῦσιν ἑννοίας οὐχὶ κατὰ πάντα ταυτοσημούς καὶ ἰσοσθενεῖς: E. Wells, Ξενοφῶντος τὰ σφζόμενα. Xeno-

phontis opera græce et latine ex rec. E. W. — Accedunt dissertationes et notæ virorum doctorum cura C. Aug. Thiem e. IV, Lipsiæ 1764, p. 401. S. F. N. Mori, Xenophontis historia Græca. Rec., animadversiones et indicem adi. S.F.N.M. — Accedit Leunclaviana versio. Lipsiæ 1778, p. 326. Ἀτόπως ὁ Morus μετὰ τὸ «*χρῆ*» τῆς ἐν λόγῳ φράσεως τίθεται κόμμα, ἐφ' ὅσον τὸ «*διαμάχεσθαι ἄν*» μεθ' ὑποκειμένου: «*καὶ τοὺς Λακεδαιμονίους*» εἶναι ἀντικείμενον τοῦ «*οἶσθαι*» καὶ δέον, ὅπως συναφθῇ μετ' αὐτοῦ ἄνευ διασπάσεώς τινος οἰασθήποτε. G. H. Schæfer, Xenophontis opera. Ad optimorum librorum fidem ed. G. H. Sch. — IV, Lipsiæ 1811, p. 264. Ἀτόπως καὶ οὗτος, καθὰ καὶ ὁ Morus, τίθεται κόμμα μετὰ τὸ «*χρῆ*». J. G. Schneider, Xenophōntos τὰ σωζόμενα. Xenophontis, quæ extant. Ex librorum scriptorum fide et virorum doctorum coniecturis rec. et interpretatus est J. G. Schn. — III: Historiam Græcam continens. Ed. nova emendatior. Lipsiæ 1849, p. 442. Xenophōntos τὰ σωζόμενα. Xenophontis scripta, quæ supersunt. Græce et latine cum indicibus nominum et rerum locupletissimis. Parisiis (Didot) 1853, p. 453a καὶ b. C. G. Cobet, Xenophōntos ἑλληνικά. Xenophontis historia Græca; in usum scholarum emend. C.G.C. — Amstelodami 1862, p. 227. L. Breitenbach, Xenophontis opera omnia rec. et comment. instructa. IV 4: Xenophontis Hellenica sive Hellenicorum, quæ vulgo feruntur, libri III-VII. Rec. et interpretatus est L. Br. — Lipsiæ 1863, p. 278. τοῦ αὐτοῦ, Xenophons Hellenika. Erklärt von L. Br. — III: Die Bücher V-VII. Berlin 1876, σ. 146. Ἐν τῷ οἰκείῳ αὐτοῦ ὑπομνήματι ὁρθῶς ὁ Breitenbach πρὸς κτήσιν ἀκεραίου νοήματος τὴν φράσιν: «*ἐκγενέσθαι τοῦ ζῆν*» ὥδε συμπληροῖ: «*ἢ κρατῆσαι ἢ ἐκγενέσθαι τοῦ ζῆν*», ὅθεν: «*ἢ νίκη ἢ θάνατος!*» G. Sauppe, Xenophontis opera. Ed. G. S. — IV: Historia Græca. Ed. stereotypa. Lipsiæ 1866, p. 173. E. Kurz, Xenophon's Griechische Geschichte zum Schulgebrauche mit erklärenden Anmerkungen versehen von E. K. — II: Buch IV-VII Schluss. München 1874, σ. 192. Ἐν τῷ οἰκείῳ αὐτοῦ ὑπομνήματι, σ. 191 τὴν φράσιν: «*ἐκγενέσθαι τοῦ βίου*» ὁρθῶς ὁ Kurz θεωρεῖ ἰσοδύναμον τῇ φράσει: «*τελευτᾶν τὸν βίον, ἐξίεναι ἐκ τοῦ βίου*». B. Büchschenschütz, Xenophons Griechische Geschichte für den Schulgebrauch erklärt von B. B. — II: Buch V-VII. 5 verm. u. verb. Aufl. Leipzig-Berlin 1905, σ. 88. Ἐν τῷ οἰκείῳ αὐτοῦ ὑπομνήματι οὐχὶ εὐστόχως ὁ Büchschenschütz τὴν φράσιν: «*ἐκγενέσθαι τοῦ ζῆν*» ἀποδίδει γερμανιστί: am Leben verzweifeln. Ἡ ἐν σχέσει πρὸς τὴν περαιτέρω πρόοδον καὶ ὑπόστασιν τῆς ζωῆς ἀπώλεια πάσης βεβαιότητος καὶ ἐλπίδος κατ' οὐδένα τρόπον ἔχει τὴν ἔννοιαν τοῦ θανάτου, ἣν παρὰ ταῦτα ἐναργῶς παρέχει ἡμῖν ἡ οἰκεία ἑλληνικὴ φράσις. Εἰ πάντες οἱ ἐκδόται τῶν ἔργων τοῦ Xenophōntos

παρεῖχον ἡμῖν τὸ ἐν λόγῳ χωρίον τοῦ ἱστορικοῦ, ὅφ' ὃν τύπον τοῦτο ἀνωτέρω κατεγράφη, τότε θὰ ἔληγεν ἐνταῦθα ἡ οἰκεία συζήτησις μετὰ τοῦ πορίσματος, ὅτι καὶ ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ, καθὰ ἴσως καὶ ἐν τῷ ἀνωτέρῳ ἀναλυθέντι χωρίῳ τοῦ Ἡροδότου, γίνεται χρῆσις τοῦ «ἐκγενέσθαι» ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς ἀπομακρύνσεως, εἰ καὶ βεβαίως οὐχὶ ὑπὸ τοπικὴν, ὥς ταύτην ἐδέχθη ὁ κ. Τσίριμπας ἐν τῷ πρώτῳ στίχῳ τοῦ ὕμνου ἡμῶν, ἀλλ' ὑπὸ χρονικὴν, ἔννοιαν καὶ σημασίαν. Παρὰ τοῦτα καὶ τὸ χωρίον τοῦτο ὑπὸ πολλῶν φιλολόγων ποικιλοτρόπως διορθοῦται καὶ μεταποιεῖται.

Ὁ P. P. Dobree ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ: *Adversaria*. Ed. in Germania prima cum præfatione G. Wagneri. I: *Adversaria ad historicos etc.* Berolini 1874, p. 112 τίθεται ἐν τῷ ἐν λόγῳ χωρίῳ κόμμα μετὰ τὸ «ἀναγκάζονται» καὶ συνάπτει οὕτω τὴν φράσιν: «ἐκγενέσθαι τοῦ ζῆν» μετὰ τοῦ «ἀπονοηθέντας». Διερωτᾶται μάλιστα ὁ Dobree ἐπὶ τοῦ προκειμένου, μὴ οὐχὶ ἀνάγκη εἶναι μεταποιήσεως τοῦ «τοῦ» εἰς «τὸ» πρὸς κτήσιν οὕτω καθαρωτέρου τινὸς καὶ ἀρτιωτέρου ἐν τῷ χωρίῳ νοήματος. Οὕτω παρέχει ἡμῖν ὁ Dobree τὸ οἰκεῖον κείμενον ὧδε: «...εἰ ἀναγκάζονται, ἐκγενέσθαι τὸ ζῆν ἀπονοηθέντας...» ὑπὸ τὴν ἔννοιαν προφανῶς, ἂν μὴ ἐσφαλμένως ἐρμηνεύω τὰ πράγματα, ὅτι οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐν περιπτώσει ἀνάγκης καλῶς θὰ διεξῆγον τὴν μάχην ἅτε νομίζοντες ἐν τινι καταστάσει ἀπελπισμοῦ, ὅτι ἀπώλετο ἡ ζωή. Ἡ ἐρμηνεία αὕτη τοῦ Dobree φαίνεται μοι ἄστοχος. Διὰ τῆς ὑπ' αὐτοῦ προτεινομένης στίξεως συνάπτεται τὸ «ἀπονοηθέντας» μετὰ τοῦ «ἐκγενέσθαι» ὥς ἀντικειμένου, πρᾶγμα, ὅπερ ἀνελλήνιστον εἶναι, διότι τὸ «ἀπονοεῖσθαι» δηλοῖ τὴν ψυχολογικὴν ἐκείνην κατάστασιν τοῦ ἀπελπισμοῦ καὶ τῆς ἀπογνώσεως, τῆς ψυχικῆς ταραχῆς καὶ ἀρρυθμίας, ἣτις συντελεῖται ἐν τῷ θυμικῷ ἀνθρώπῳ τινὸς ἄνευ ἀκτινοβολίας ταύτης ἐπὶ τὸν ἔξω κόσμον. Ὁ Fr. G. Sturzius, ἔ.ἄ., I (1801) 335b s.v.: «ἀπονοεῖσθαι» παρέχει τὴν ἔννοιαν τῆς λέξεως ταύτης διὰ τῆς φράσεως: *ad dementia[m] usque desperationem esse, dementia[m] more in summa et evidential pericula ruere*. Παρὰ H. Stephano, Θεσαυρὸς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. *The-saurus Græcæ linguæ*, ab H. St. constructus. Post editionem anglican novis additamentis auctum... tertio ediderunt C. B. Hase, G. Dindorfius et L. Dindorfius, I 2, Parisiis 1831-1856, col. 1588 B s.v.: «ἀπονοέω» ἀναγινώσκωμεν, ὅτι «ἀπονενοημένος» εἶναι ἐκεῖνος, ὅστις «ἀπονενοήται», ὅστις *mentem ac intellectum amisit*, ὅστις *nihil pensi habet* κ.ο.κ. Διὰ πάντων τούτων βεβαιοῦται, ὅτι τὸ ἐν λόγῳ ῥῆμα εἶναι ψυχικοῦ πάθους σημαντικὸν καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἀμετάβατον· οὐδέποτε λοιπὸν δύναται τὸ ῥῆμα τοῦτο, ὅπως συναφθῇ μετ' ἀπαρεμφάτου ἢ ἄλλης τινὸς λέξεως ὥς ἀντικειμένων αὐτοῦ. Ἐπὶ πλεον παρατηρητέον, ὅτι, εἰ τοῦτο ἐνταῦθα ἐγένετο ἐν τινι στιγμῇ καὶ συνήπτετο οὕτω τὸ «ἀπονοηθέντας» μετὰ τοῦ «ἐκγενέσθαι», τότε ἡ μετοχὴ αὕτη θὰ ἀπέβαλλε τὸν ἐπιρ-

ρηματικὸν χαρακτήρα τοῦ χρόνου καὶ τοῦ τρόπου, ὅφ' ὃν ὁμως αὕτη ὀφείλει, ὡς εἶδομεν, ὅπως προσδιορίζῃ τὸ « διαμάχεσθαι », ἵνα παρέχῃ οὕτως ἡμῖν τὴν εὐλόγως τε καὶ ἀνενδότως αἰτουμένην εἰκόνα τῆς ἀνέλπιδος ἐκείνης καὶ ἀπεγνωσμένης πάλης, καὶ θὰ ἀνελάμβανε τὴν συντακτικὴν χοροῖαν τῆς αἰτίας ὑπὸ τινι ὥχρᾶν καὶ ἀσθενῇ εἰκόνα ἡπίας καὶ νωθρᾶς ἐξελίξεως καὶ ἀκολουθίας τῶν οἰκείων σκηνῶν. Ὁ J. N. Madvigius ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ: *Adversaria critica ad scriptores Græcos et Latinos. I: De arte coniecturali. Emendationes Græcæ. Præmittitur artis criticæ coniecturalis adumbratio*. Hauniae 1871, p. 342 λέγει ἐν σχέσει πρὸς τὸ χωρίον ἡμῶν, ὅτι ἡ φράσις: « ἐκγίγνεσθαι τοῦ ζῆν » ἀντὶ τοῦ « ἀπογίγνεσθαι » (ἀνευ τοῦ « ζῆν ») εἶναι ἀνελλήνιστος καὶ ὅτι εἶναι *ridiculum, qui mori cogantur, cum desperatione pugnatu*ros. Εὐθὺς ἀμέσως παρατηρῶ, ὅτι τῷ Madvig οὐχὶ « γελοῖος » θὰ ἐφαίνετο ὁ συνδυασμὸς τῆς ἀνάγκης τοῦ θανάτου μετὰ τῆς ἀνέλπιδος πάλης καὶ τῆς τυφλῆς αὐτοθυσίας, εἰ εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν εἰκόνας τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς ἱστορίας, εἰκόνας τοῦ Σουλίου, τοῦ Μεσολογγίου, τῆς μονῆς τοῦ Ἀρκαδίου κ.ο.κ. Πάντως ὀβελίζει ὁ Madvig ἐν τῷ οἰκείῳ χωρίῳ τὸ « ἐκγενέσθαι » καὶ τιθέμενος, καθὰ καὶ ὁ Dobree, κόμμα μετὰ τὸ « ἀναγκάζονται » παρέχει ἡμῖν τοῦτο ὑπὸ τὸν τύπον: « καὶ Λακεδαιμονίους ἄν, εἰ ἀναγκάζονται, τοῦ ζῆν ἀπονοηθέντας διαμάχεσθαι ». Οὕτως ἔχομεν τὴν ἔννοιαν, ὅτι οἱ Λακεδαιμόνιοι θὰ διεξήγον ἐν περιπτώσει ἀνάγκης τὴν μάχην ἅτε ἀποβαλόντες πᾶσαν ἐλπίδα ζωῆς. Ἡ ἐρμηνεία αὕτη εἶναι μὲν ἀρτιωτέρα τῆς ἐρμηνείας τοῦ Dobree, ὁμως ἐν οὐκ ὀλίγοις σημείοις καταδείκνυται καὶ αὕτη πλημμελής οὖσα. Ἐν πρώτοις παρατηρητέον, ὅτι ἡ μετοχὴ « ἀπονοηθέντας » ἀποβάλλει διὰ τοῦ συνδυασμοῦ τούτου τὸν ἐπιρρηματικὸν χαρακτήρα τοῦ χρόνου καὶ τοῦ τρόπου καὶ ἀναλαμβάνει τὴν συντακτικὴν χοροῖαν τῆς αἰτίας, ὅπερ ἄτοπον εἶναι, καθὰ ἤδη ἀνωτέρω ἐλέχθη κατὰ τὸν ἔλεγχον τῆς οἰκείας γνώμης τοῦ Dobree. Ὁ Madvig ὅπωςδὴποτε εἶχεν αἰσθησὶν τινὰ τῆς συντακτικῆς ταύτης ἀνωμαλίας, ἣν ὁμως ἐνόμισεν, ὅτι δεόντως ἀπεμάκρυνε διὰ τῆς αὐθαιρέτου ἐν λατινικῇ γλώσσῃ ἀποδόσεως τῆς αἰτιολογικῆς φράσεως: « τοῦ ζῆν ἀπονοηθέντας » διὰ τῆς τροπικῆς φράσεως: « *cum vitæ desperatione* », ἵνα διατηρήσῃ οὕτως ἐν τῇ περιοχῇ τῆς ἐκ μέρους τῶν Λακεδαιμονίων διεξαγωγῆς τῆς μάχης τὸ συντακτικὸν στοιχεῖον τρόπου τινὸς ὀρισμένου καὶ ἰδιορρυθμοῦ, ὅστις ἡρμηνεύετο κυρίως διὰ τῆς περιφρονήσεως ἴσως τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἐλλείψεως παντὸς συναισθήματος εὐπαθοῦς ὑπολογισμοῦ ταύτης. Ἀλλά, καὶ εἰ ἔτι δυνατὸς ἦτο ὁ ἀμφίβολος, ὡς εἶδομεν, καὶ ἀμφισβητήσιμος συνδυασμὸς τοῦ « ἀπονοηθέντας » μετ' ἀπαρεμφάτου τινὸς ὡς ἀντικειμένου, μετὰ τοῦ « ζῆν » δηλονότι ἐνταῦθα, τότε ἀνεξαρτήτως τοῦ συντακτικοῦ χαρακτῆρος τῆς ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ τούτου προκυπτούσης φράσεως θὰ ὀφείλομεν, ὅπως δεχθῶμεν, ὅτι αὕτη θὰ εἶχε τὴν ἔννοιαν οὐχὶ τῆς ἀμελείας ἀπλῶς

ἡ περιφρονήσεως τῆς ζωῆς, τοῦ οὐχὶ ὑπολογισμοῦ καὶ τῆς ἀπορρίψεως ταύτης, καθὰ ὁ Madvig νοεῖ πιθανώτατα τὸ πρᾶγμα διὰ τῆς λατινικῆς φράσεως: *desperatio vitæ*, ἀλλὰ, καθὰ ἤδη ἐλέχθη, τῆς πίστεως πολλῶ μᾶλλον, ὅτι ἀπώλετο αὕτη ὀριστικῶς τε καὶ ἀμετακλήτως, ὅτι δηλαδὴ οὐδεμία πλέον ἐλπίς σωτηρίας ὑφίσταται. Οὕτως ἐν ἀναφορᾷ καὶ πρὸς τὴν φράσιν ταύτην ἔτι θὰ ὤφειλεν ὁ Madvig, ὅπως τὴν αὐτὴν γνώμην ἐξενέγκῃ, ἣν ἐξήνεγκεν ἤδη οὗτος ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὴν πλημμελῆ δῆθεν καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἀπορριπτέαν ἢ διορθωτέαν λεκτικὴν ἐκείνην πλοκὴν: «...εἰ ἀναγκάζονται ἐκγενέσθαι τοῦ ζῆν, ἀπονοηθέντας διαμάχεσθαι ἄν», τήνδε δηλονότι: *ridiculum, qui mori cogantur, cum desperatione pugnaturos*. Ἐπὶ πλέον διὰ τῆς θέσεως κόμματος μετὰ τὸ «ἀναγκάζονται» καὶ τῆς διωθήσεως οὕτως τῆς φράσεως: «τοῦ ζῆν ἀπονοηθέντας» εἰς θέσιν αἰτίου τοῦ «διαμάχεσθαι» θὰ ἀπητεῖτο ἡ προσθήκη καὶ ἄλλου τινὸς αἰτίου, τοῦ αἰτίου δηλονότι τοῦ ἀπελισμοῦ τούτου καὶ τῆς περιφρονήσεως τῆς ζωῆς, ὅπερ ἐπὶ τοῦ Dobree οὐδαμῶς συμβαίνει, διότι οὗτος διετήρησε τοῦλάχιστον καὶ μετὰ τὴν ἄστοχον στίξιν τὸ «ἐκγενέσθαι». Ἐκεῖνο ὅμως, ἐν ᾧ τὸ μάλιστα σφάλεται ὁ Madvig, εἶναι κυρίως τὸδε, ὅτι δηλαδὴ οὗτος συνάπτει τὸ «ἀπονοηθέντας» μετὰ τοῦ «ζῆν» ὥς ἀντικειμένου γράφων σχετικῶς: «Ἀπονοεῖσθαι *cum genetivo* *construitur*, *ut* ἀπογινώσκω...; *est enim* μὴ ἀντέχεσθαι μηδὲ φεῖδεσθαι». Περὶ τοῦ ἀμεταβάτου χαρακτῆρος τοῦ «ἀπονοεῖσθαι» ἐλέχθησαν ἤδη ἱκανὰ ἀνωτέρω, ὥστε νὰ μὴ παρίσταται νῦν ἀνάγκη περαιτέρω τινὸς ἐπὶ τοῦ ζητήματος μακρηγορίας. Ἐνταῦθα ζητέον νῦν τὸδε μόνον, ὅτι δηλαδὴ αἱ ῥηματικαὶ ἔννοιαι τοῦ «ἀπογινώσκειν», τοῦ «ἀντέχεσθαι», τοῦ «φεῖδεσθαι» κ.ο.κ. χωροῦσι πῶς εἰς ἐπαφὴν τινα μετὰ τοῦ ἔξω κόσμου· ἢ κατὰ τινα τρόπον ἀκτινοβολία αὐτῶν ἄγει ταύτας εἰς σχέσιν τινὰ μετ' «ἀντικειμένων» τινῶν οἰωνδήποτε, ὅπερ ὅμως οὐδαμῶς συμβαίνει ἐπὶ τῆς ἐν εἰρημῇ συστρεφομένης ῥηματικῆς ἐννοίας τοῦ ψυχικόν τι πάθος δηλοῦντος «ἀπονοεῖσθαι». Πάντως πολλοὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἠκολούθησαν τῷ Madvig, οἷον: O. Keller, Ξενοφώντος ἑλληνικά. *Xenophon-tis Historia Græca*. Rec. O. K. — Ed. maior etc. Lipsiæ 1890, p. 228, ὅστις μάλιστα λέγει, ὅτι τὸ «ἐκγενέσθαι» τοῦ ἐν λόγῳ χωρίου προῆλθεν ἐκ τοῦ «ἐγένεσθε» τῆς προηγουμένης φράσεως C. Hude, *Xenophon Hellenica*. Ed. C. H. — Ed. maior. Lipsiæ 1930, p. 255. Ὁ E. C. Marchant, *Xenophontis opera omnia*. Rec. brevisque adnot. crit. instr. E. C. M. — I: *Historia Græca*. Oxonii (1900) μεταποιεῖ τὴν φράσιν: «ἐκγενέσθαι τοῦ ζῆν» εἰς τὴν φράσιν: «ἐνεκά γε τοῦ ζῆν», ὅμως τίνα ἔννοιαν ἔχει τότε τὸ χωρίον; Ποίαν ῥηματικὴν ἔννοιαν προσδιορίζει αἰτιολογικῶς ὁ ἐμπρόθετος οὗτος προσδιορισμός; Τὴν τῆς μετοχῆς: «ἀπονοηθέντας»; Περιπίπτει τις λοιπὸν εἰς κατὰστασιν ἀπογνώσεως «ἐνεκά τοῦ ζῆν»; Ὁ L. Dindorfius τέλος, Ξενοφώντος ἑλληνικά. *Xenophontis Historia*

Græca. Rec. et præfatus est L. D. — Ed. tertia emendatio. Lipsiæ 1881, p. 214 ὀβελίζει ὀλόκληρον τὴν φράσιν: « ἐκγενέσθαι τοῦ ζῆν » διαλαθόντος προφανῶς αὐτὸν τοῦδε τοῦ πράγματος, ὅτι δηλαδὴ οὕτως ἐστέρει τοὺς « ἀπονοηθέντας » τοῦ αἰτίου, οὗ ἔνεκα θὰ περιήρχοντο οὗτοι εἰς τὴν κατάστασιν τῆς ἀπογνώσεως καὶ τοῦ ἀπελπισμοῦ, ἵνα μετὰ τυφλῆς αὐτοθυσίας διεξαγάγῃσι τὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν σκληρῶν πολεμίων.

Ἡ ἀνωτέρω συντακτικὴ καὶ φιλολογικὴ ἔρευνα κατέδειξεν, ὅτι τὸ « ἐκγίγνεσθαι » συντάσσεται μετὰ γενικῆς τῆς καταγωγῆς μόνον, οὐδέποτε δὲ μετὰ γενικῆς τοῦ χωρισμοῦ πρὸς δήλωσιν τοπικῆς ἀπομακρύνσεως. Μόνον ἐπὶ χρόνου, οὐδέποτε δὲ ἐπὶ τόπου, ἔχει τὸ ῥῆμα τοῦτο ἐν δυσὶ χωρίοις τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς γραμματείας τὴν ἔννοιαν τῆς « παρελεύσεως », τῆς « ἀποχωρήσεως », τοῦ « ἀποθνήσκειν », ἥτοι παρ' Ἡροδ. II 175, 5: « ... χρόνου ἐκγεγονότος πολλοῦ », ὅπερ ὅμως μεταποιεῖται ὑπὸ πολλῶν φιλολόγων εἰς: « ... χρόνου ἐγγεγονότος πολλοῦ », καὶ παρὰ Ξενοφ. ἑλλην. VI 4, 23: « ... εἰ ἀναγκάζονται (sc. οἱ Λακεδαιμόνιοι) ἐκγενέσθαι τοῦ ζῆν », ἐφ' οὗ ὑπὸ πολλῶν πάλιν φιλολόγων ὀβελίζεται ἢ τὸ « ἐκγενέσθαι » μόνον ἢ ὀλόκληρος ἢ φράσις: « ἐκγενέσθαι τοῦ ζῆν ». Ὁ Fr. G. Sturzius, ἔ.ἀ., II (1802) 95a s.v.: « ἐκγίγνεσθαι » παρέχει τῷ ῥήματι τοῦτῳ τὴν ἔννοιαν τοῦ *epasci*, μόνον δὲ ἐπὶ τοῦ ἀνωτέρω ἐκτενῶς ἤδη ἀναλυθέντος χωρίου τοῦ Ξενοφώντος δέχεται, ὡς εἶδομεν, τὴν ἔννοιαν: *e vita discedere* ἢ: *in summum vitæ periculum adduci*. Ὁ H. Stephanus, ἔ.ἀ., III (1835³) 384 D s.v.: « ἐκγίγνομαι » παρέχει ἡμῖν τὸ ῥῆμα τοῦτο ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ *egredior*, εἶχε μόνον ἐπὶ τοῦ ἐν λόγῳ χωρίου τοῦ Ξενοφώντος. Τὴν φράσιν τοῦ Ἡσιόδου, θεογ. 106: « οἱ (sc. ἀθάνατοι) γῆς ἐξεγένοντο » ὀρθῶς ὁ Stephanus αὐτ. C οὐχί: *qui e terra egressi sunt (exierunt)*, ἀλλὰ: *qui e terra nati sunt*, ἐρμηνεύει, ἥτις ἔννοια σαφεστέρα καθίσταται ἡμῖν, ὅταν ἐν τινι στιγμῇ μετὰ κεφαλαίου ἀρχτικοῦ γράμματος γράψωμεν τὴν γῆν καὶ ὡς μητέρα τῇν θεωρήσωμεν ταύτην.

Ἡ ὑπὸ τοῦ Zereteli γενομένη συμπλήρωσις τῆς ἀρχῆς τοῦ δευτέρου στίχου τοῦ ὕμνου ἡμῶν: « [οὐδὲ παρὰ πτελέ]ην », δι' ἧς οὗτος παρέχει ἡμῖν τὸν στίχον:

« [οὐδὲ παρὰ πτελέ]ην κρήνη νάεν οὐδ' ἔσαν ἀρδμοί »,

ἐν ᾧ ἔχομεν πλεόν ἐνώπιον ἡμῶν προτάσεις συναπτομένας διὰ τῶν: οὐδὲ... οὐδέ, φαίνεται μοι λίαν ἐπιτυχής· πρβλ. προχείρως Ἰλ. Ω 25 κέξ.:

« ἔνθ' ἄλλοις μὲν πᾶσιν ἐήνδανεν, οὐδὲ ποθ' Ἥρη
οὐδὲ Ποσειδάων' οὐδὲ γλαυκῶπιδι κοῦρη ».

Οὕτως οὐχὶ ἀναγκαῖα εἶναι ἢ τροποποιήσις τοῦ κ. Τσίριμπα:

« [οὐκ ἔτι παρ μελί]ην... ».

Ἐχων ὁ Zereteli πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν λέξιν: « ἄρδμος » ἢ τὴν λέξιν: « θριγκὸς » ἀνεζήτησεν ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς λεξικοῖς, ἀνεῦρεν ἐν αὐτοῖς καὶ ἐπηγάγετο εἶτα ἐν τῷ ὑπομνήματι αὐτοῦ τὸ χωρίον τῶν « Ἀργοναυτικῶν » τοῦ Ἀπολλωνίου IV 1247 κέξξ.:

« οὐδέ τιν' ἄρδμόν,
οὐ πάτον, οὐκ ἀπάνευθε κατηυγάσαντο βοτήρων
αὔλιον ».

Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν στίχων τούτων συνεπλήρωσεν ὁ Zereteli τὴν ἀρχὴν τοῦ τρίτου στίχου τοῦ ὕμνου ἡμῶν ὧδε:

« [οὐ πάτοι, οὐ θρι]γκοί, ... ».

Ἡ διόρθωσις αὕτη ἐφάνη τῷ κ. Τσίριμπας ἀνεπιτυχής. Ἐν ὄψει τῆς ἐν τῷ χωρίῳ τοῦ Ἀπολλωνίου ὑφισταμένης φράσεως: « βοτήρων αὔλιον » ἄγεται οὗτος εἰς τὴν ἐπινόησιν τῆς φράσεως:

« [οὐδὲ βοτῶν θρι]γκοί, ... ».

Τοῦτο, καθ' ἃ λέγει, πράττει ὁ κ. Τσίριμπας « πρὸς ἀκριβέστερον προσδιορισμὸν τῆς ἐννοίας τῆς λέξεως: θριγκοί, ... περιφράγματα πρὸς ἐνσταβλισμὸν (πρὸβλ. αὔλιον!) ποιμινίων... ». Ἐπὶ τοῦ προκειμένου θὰ ἡδύνατο τις, ὅπως ἀντιτάξῃ τῷ κ. Τσίριμπας τὴν παρατήρησιν, ὅτι, εἰ τοῦτο ἦτο ἀπολύτως ἀναγκαῖον, τότε θὰ ἔδδει, ὅπως συμβῇ τοῦτο καὶ ἐπὶ τῆς λέξεως: « ἄρδμοι » τοῦ δευτέρου στίχου, ἐφ' ἧς μάλιστα ὕφ' ἐνικὸν ἀριθμὸν λαμβανομένης ἔχομεν τὸν οἰκείον προσδιορισμὸν παρ' Ὀμ. Ἰλ. Σ 521, ἔνθα γίνεται μνεῖα ποταμοῦ τινος, « ὅθι τ' ἄρδμοις ἔην πάντεσσι βοτοῖσιν ». Παρὰ ταῦτα παρέχω ἐνταῦθα τὴν βεβαίωσιν, ὅτι ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς λεξικοῖς ἐν λ.: « θριγκὸς » πολυάριθμα χωρία τῆς ἑλληνικῆς γραμματείας παρέχονται ἡμῖν, ἐν οἷς ἄνευ προσδιορισμοῦ κεῖται ἡ λέξις αὕτη, οἷον: « ἄρ' οὖν δοκεῖ σοι, ἔφη ἐγώ, ὥσπερ θριγκὸς τοῖς μαθήμασιν ἢ διαλεκτικῇ ἡμῖν ἐπάνω κεῖσθαι...; » Πλάτ. πολιτ. VIII 14 p. 534e « αὐδῶ μὴ χρίμπτειν θριγκοῖς » Εὐρ. Ἰων 156 « τρίποδα γὰρ χρηστήριον | λιποῦσα θριγκοῦ τοῦδ'... » 1320 κέξ. — « τίς ἀγροιώτας πελάθει θριγκοῖς; » Ἀριστοφ. θεσμοφ. 58. Πανταχοῦ ἐνταῦθα περιέχει ἡ ἐν λόγῳ λέξις ἀπολύτως τε καὶ καθ' ἑαυτὴν θεωρουμένη τὴν ἐννοίαν τῆς στεφάνης τείχους, τὴν ἐννοίαν τοῦ περιφράγματος, τοῦ περιβόλου, τοῦ περιχαρᾶ κώματος. Πλὴν πάντων τούτων διὰ τῆς συμπληρώσεως αὐτοῦ καὶ δὴ καὶ ἄνευ ἀποχρῶντος λόγου καὶ ἐναντίον τῶν ὑπαγορεύσεων τοῦ χωρίου τοῦ Ἀπολλωνίου ὀβελίζει ὁ κ. Τσίριμπας ἐν τῷ τρίτῳ στίχῳ τοῦ ὕμνου ἡμῶν τὴν ὑπὸ τοῦ Zereteli πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ κειμένου τιθεμένην λέξιν: « πάτοι », ὕφ' ἣν νοοῦνται βεβαίως αἱ πεπατημένοι καὶ λεωφόροι ὁδοί, οἱ περίπατοι. Χωρὸς τις ὅμως περιπίπτει εἰς τὴν κατάστασιν τῆς ἀφώνου ἐρημίας, ὅταν ἀπομακρυνθῶσιν αὐτοῦ οἱ ἀνθρωποι κυρίως!

III.

ΣΤΙΧΟΙ 5-6

Ὁ 5ος καὶ 6ος στίχος τοῦ ὕμνου ἔχουσι κατὰ τὴν συμπλήρωσιν μὲν τοῦ Zereteli ὧδε :

5 « [λειμών δ' ἦι πάρος] ἔσκε, παρῆν ἄσσον Λυκόοργος
[κῆρ μεγάλῳ θάμβ]ει βεβολημένος ἀμφασίῃ τε »,

κατὰ τὴν συμπλήρωσιν δὲ τοῦ κ. Τσίριμπα ὧδε :

5 « [ἦι περ δ' ἄλς κλύζ]εσκε παρῆν ἄσσον Λυκόοργος
[κῆρ μεγάλῳ θάμβ]ει βεβολημένος ἀμφασίῃ τε ».

Ἐν τοῖς πρώτοις στίχοις τοῦ ὕμνου ἡμῶν κυριαρχεῖ τοῦ λογισμοῦ τοῦ ποιητοῦ ἡ εἰκὼν ἔκεινη τῆς μεταξὺ τοῦτο μὲν τοῦ ἄλλοτε ποτε ἀνθοῦντος λειμῶνος, τοῦτο δὲ τοῦ ξηροῦ καὶ ἐρήμου πλαταμῶνος, εἰς δὲ οὗτος διὰ τῆς θαυμασίας δράσεως τοῦ Διονύσου μετεβλήθη, ὑφισταμένης ζωηρᾶς καὶ ἐναργοῦς ἀντιθέσεως. Κατὰ ταῦτα μετὰ τὴν μνειάν τοῦ « λείου πλαταμῶνος » φυσιολογικῶς ἐχώρησεν ὁ λογισμὸς τοῦ ποιητοῦ εἰς τὴν ἐπιτεροπὴν ἐκείνην ἔννοιαν τοῦ ἀπολεσθέντος που ἐκεῖ πλησίον παραδεισίου λειμῶνος. Ὅθεν ἐπιτυχὴς εἶναι ἡ διόρθωσις τοῦ Zereteli :

« [λειμών δ' ἦι πάρος] ἔσκε, ... ».

Διὰ τῆς διαφόρου ἐπὶ τοῦ προκειμένου καὶ περιέργου ἄμα συμπληρώσεως τοῦ κειμένου ὑπὸ τοῦ κ. Τσίριμπα :

« [ἦι περ δ' ἄλς κλύζ]εσκε... »

ὠθεῖται ἄνευ λόγου καὶ ἐντελῶς ἀδοκῆτως εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν τῆς σκηνῆς ἡ εἰκὼν τῆς παραλίας μόνον καὶ τῆς θαλάσσης, ὥσει ὁ πλαταμῶν, εἰς δὲ μετεβλήθη ὁ λειμῶν, οὐχί, καθὰ ὁ Ἡσύχιος s.v. : « πλαταμῶν » (= III [1861] 341, 2472 Schmidt) λέγει : « τόπος πλατὺς καὶ μέγας ἐπιθαλάττιος » ἦτο, ἀλλὰ στενὴ τις μόνον παραλιακὴ λωρὶς ἀμώδους καὶ ἐρήμου γῆς. Τὴν διὰ τῆς συμπληρώσεως ταύτης ἐν συνδυασμῷ μετὰ τῆς ἀμέσως ἀκολουθοῦσης φράσεως τοῦ ἐν λόγῳ στίχου :

« παρῆν ἄσσον Λυκόοργος »

προκύπτουσιν εἰκόνα ἐρμηνεύει ὁ κ. Τσίριμπας διὰ τῆς παρατηρήσεως, ὅτι ὁ Λυκοῦργος « καὶ μετὰ τὴν ἐρήμωσιν τοῦ τοπίου εὐρέθη ἐν αὐτῷ μένων, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἦτο ἤδη ἐγγὺς τῆς θαλάσσης, λόγῳ τῆς εἰς λείον μεταβολῆς αὐτοῦ ». Παρὰ ταῦτα παρατηρητέον σχετικῶς, ὅτι τὸ ῥῆμα : « παρῆν » ἐν συνδυασμῷ μετὰ τοῦ ἐπιρρήματος : « ἄσσον » ἔχει ἐνταῦθα οὐχὶ τὴν πρωταρχικὴν αὐτοῦ ἔννοιαν τῆς τοπικῆς στάσεως καὶ τῆς ἐγγύτητος, τῆς ἐνεστώ-

σης δηλαδή καὶ ἀδρανοῦς παρουσίας, ὥς τοῦτο συμβαίνει ἐπὶ παραδείγματος ἐν τοῖς χωρίοις: «ὕμεις γὰρ θεαὶ ἐστε πάρεστέ τε ἴστε τε πάντα» (Ομ. Ἰλ. Β 485· «πὰρ δ' ἄρ' ἔην καὶ αἰοιδὸς ἀνὴρ,...» Ὀδ. γ 267· «φησὶ τοι ἄνδρα παρεῖναι διζυρώτατον ἄλλων» ε 105· «καὶ λήν τοι ἔγωγε παρέσσομαι,...» ν 593 κ.ο.κ., ἀλλὰ τὴν ἔννοιαν πολλῶ μᾶλλον τῆς εἰς τόπον τινὰ κινήσεως, τὴν ἔννοιαν τῆς μεταβάσεως, τῆς προσελεύσεως ἢ ἀφίξεως, οἶον: «μετὰ δ' ἐμὲ ἐσελθόντα παρέσται καὶ ἡ γυνὴ ἡ ἐμὴ ἐς κοῖτον» Ἡρόδ. Ι 9, 2· «πάρισθί μοι ἐπὶ δεῖπνον» 118· «...οὔτε ὑμῖν εἰς τὸν Ἴσθμὸν παρέσονται οἱ βάρβαροι...» VIII 60γ· «...εἶπον Ὀλυμπίαζε παρεῖναι...» Θουκ. ΙΙΙ 8, 1· «καὶ οἷ τε ἐκ τῆς Κορίνθου πρέσβεις παρήσαν ἐς τὴν Λακεδαίμονα...» VI 88, 9· «...καὶ προσανειπεῖν, ὅς ἂν μὴ παρῇ εἰς τὴν ἐξέτασιν καὶ εἰς τὸν ἀριθμόν,...» Ξενοφ. Κύρ. ἀν. VII 1, 11· «...συντίθεται παρέσεσθαι ἐπὶ τὸ στράτευμα» 1, 35· «...ἵν' ἐκπυθώμεθα, | πόθεν πάρεσι Σικελὸν Αἰτναῖον πάγον» Εὐριπ. Κύκλ. 94 κέξ. — «πόθεν Σικελίαν τήνδε ναυστολὼν πάρει;» 105· «πάρεμι Δίρκης νάματ' Ἴσμηνοῦ θ' ὕδωρ» βάκχ. 5. Τὸ ἐπίρρημα: «ἄσπον» κατέχει ἐν τῇ φράσει τοῦ ἐν λόγῳ στίχου τοῦ ὕμνου ἡμῶν: «παρῇν ἄσπον» θέσιν ἐμπροθέτου τινὸς προσδιορισμοῦ δηλοῦντος τὴν πρὸς τινὰ τόπον κίνησιν καὶ κατεύθυνσιν.

Καθὰ ὀλίγον πρότερον ἔντρομοι ὁ Διόνυσος καὶ ἡ ἀκολουθία αὐτοῦ ἐγκατέλειψαν τὸν τόπον ἐκεῖνον φεύγοντες τὰ δεινὰ πλήγματα τοῦ «βουπλήγους», οὕτω καὶ ὁ Λυκοῦργος ὀλίγον βραδύτερον, ὅτε διὰ τῆς θαυμασίας δράσεως τοῦ θεοῦ τὸ πᾶν μετεποιεῖτο εἰς νεκρὰν καὶ ἄγονον ἔρημον, περιδεῆς ἐγκατέλειψε τὸν αὐτὸν τόπον οὐδαμῶς δυνάμενος, ὅπως ἀντίσχη πρὸ τῆς θείας γεγονότων ἐκτάκτως ἐξαισίων καὶ φοβερῶν. Μετὰ τὴν λῆξιν τῆς ὑπερφυοῦς ταύτης μεταμορφώσεως τῆς περιοχῆς ἐκείνης, ὅτε ἤδη ξηρὸς τις πλαταμὼν κατεῖχε τὴν θέσιν τοῦ πάλαι ποτὲ γλοεροῦ λειμῶνος, ἐπανέρχεται ἐκεῖσε ἐκ τοῦ κρησφυγέτου αὐτοῦ ὁ Λυκοῦργος, ὡς τοῦτο καὶ ἐπιστήμων τις σεισμολόγος θὰ ἔπραττεν, ὅστις ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς τῆς ἐκρήξεως ἡφαιστείου τινὸς καταλείπει τὸν ἐπικίνδυνον τόπον καὶ ἐπανέρχεται εἰς αὐτὸν πρὸς ἔλεγχον τῶν οἰκείων φαινομένων μετὰ παρέλευσιν ἡμερῶν τινων, ὅτε πλέον ἐσίγησαν οἱ ἀπαίσιμοι κρότοι καὶ οἱ καταχθόνιοι μυκηθμοὶ καὶ ἐπαύσαντο ἀνυψούμενα εἰς τὸν εὐρὺν κρατῆρα ἐκ τῶν ἐγκάτων τῆς γῆς τὰ ζέοντα δεύματα τῆς φθορᾶς καὶ τῆς καταστροφῆς. Ἐξῆλθε λοιπὸν ὁ Λυκοῦργος ὀλίγον πρότερον οὐχὶ «τοῦ νῦν πλαταμῶνος, πρότερον δὲ λειμῶνος», καθὰ ὁ κ. Τσίριμπας ἐσφαλμένως λέγει, ἀλλ' ἐκ τοῦ «λειμῶνος» μόνον, ἐκ τοῦ τόπου ἐκεῖνου δηλονότι, ὅστις ἦνθι εἰσέτι, ὅμως ἥρξατο ὕφιστάμενος τὴν δρᾶσιν τρομερᾶς τινος θείας δυνάμεως, ἥτις ἐπρόκειτο, ὅπως μεταβάλλῃ αὐτὸν εἰς «πλαταμῶνα»· νῦν ἐπανήρχετο ὁ Λυκοῦργος εἰς αὐτὸν ἄφρονος καὶ περίλυπος ἀναζητῶν οὐχὶ τὴν παραλίαν ἢ ἄλλο τι σχέσιν ἔχον πρὸς τὰ ἀενάως κινούμενα κύματα τῆς θαλάσσης, ἀλλὰ τὸ ἀρχαῖον πολλῶ μᾶλλον κάλλος τοῦ

περιπαθῶς ποτε ἐκεῖ που ἐκτεινομένου ἐνύδρου καὶ μυροβριθοῦς παραδεί-
σου. Τὴν ἔννοιαν ταύτην ἐπὶ τοῦ προκειμένου παρέχει ἡμῖν ἡ φράσις: « πα-
ρῇν (sc. ὁ Λυκοῦργος) ἄσσον ». Μετὰ τὴν γενομένην διασάφησιν τῆς φρά-
σεως ταύτης νομίζω, ὅτι ὁ κ. Τσίριμπας οὐδέποτε πλέον θὰ ἀμφισβητήσῃ
τόδε τὸ πρᾶγμα, ὅτι δηλαδή ὁ Λυκοῦργος ἐνταῦθα πρὸς τὸν « πλαταμῶνα »,
πρότερον δὲ « λειμῶνα », κινεῖται, καὶ δὴ καὶ διὰ τῆς ἐπαγωγῆς τῶν ἀσυ-
στάτων φιλολογικῶς λόγων ἐκείνων: « Τοῦτο ὅμως δὲν δηλοῦται ἐνταῦθα,
ἐλλείψει πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ὀήματος κινήσεως σημαντικοῦ »! καὶ οὐδέποτε
πλέον θὰ ἀποδώσῃ ἐν νεοελληνικῇ γλώσσῃ τὸν στ. 5 τοῦ ὕμνου ἡμῶν, καθ' ὃν
τρόπον ἀπέδωκεν οὗτος τοῦτον ἐν σ. 72 τῆς ἐργασίας αὐτοῦ:

« Ἐκεῖ δ' ἀκριβῶς πλησίον, ὅπου τὰ κύματα τῆς θαλάσσης κυ-
[ποῦντα ἤχουν, εὗρίσκετο ὁ Λυκοῦργος,... ».

Ἐν τῷ οἰκείῳ αὐτοῦ ὑπομνήματι εἰς στ. 5 τοῦ ὕμνου ἡμῶν διατείνεται
ὁ κ. Τσίριμπας, ὅτι καὶ ὁ Ἀχιλλεὺς παρ' Ὅμ. Ἰλ. Ψ 60 κέξ. « εἰς παρο-
μοίαν » τῷ Λυκοῦργῳ « ψυχολογικὴν κατάστασιν » διατελεῖ. Σχετικῶς
παρατηρῶ, ὅτι τοῦτο εἶναι οὐχὶ ἀληθές. Ὁ Ὅμηρος παρουσιάζει ἡμῖν τὸν
ἡγεμόνα τῶν Μυρμιδόνων « βαρὺ στενάχοντα » ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ τοῦ φίλου
αὐτοῦ Πατρόκλου, ὁ δὲ ποιητὴς τοῦ ἐν λόγῳ ὕμνου εἰς Διόνυσον παρουσιάζ-
ει ἡμῖν τὸν Λυκοῦργον « μεγάλῳ τάρβει καὶ ἀφασίᾳ βεβολημένον » ὑπὸ τὴν
δρασὶν τῆς περιθαρμοῦς ἐκείνης θέας ὑπερφυῶν μεταβολῶν καὶ ἀνατροπῶν
τῆς φύσεως. Τὰ συναισθήματα τῆς ὀδυνηρᾶς πικρίας καὶ τοῦ ἀρρήτου πέν-
θους, ἅτινα διερμηνεύονται συνήθως δι' ἀνάρθρωτον καὶ ὑποκώφων στενα-
γμῶν, εἶναι, νομίζω, διάφορα τῶν συναισθημάτων τοῦ θάμβους, τῆς συγκι-
νήσεως καὶ τῆς περιδεοῦς ταραχῆς, ἅτινα δηλοῦνται συνήθως διὰ τῆς ταχείας
καὶ ἀφώνου φυγῆς.

Ἐν τῷ οἰκείῳ αὐτοῦ ὑπομνήματι εἰς στ. 6 τοῦ ὕμνου ἡμῶν διατείνε-
ται πάλιν ὁ κ. Τσίριμπας, ὅτι « ἀστόχως ὁ ποιητὴς τοῦ ὕμνου » ἐποίησατο
χρῆσιν τῆς φράσεως: « βάλλομαι κῆρ » καὶ ἐπὶ τῆς « ἀφασίας » ἔτι, ἥτις
οὐδαμῶς δῆθεν προσβάλλει τὴν καρδίαν καὶ τὴν ψυχὴν, καθὰ τοῦτο μετὰ
πολλῆς φυσικότητος ἐπὶ τοῦ « θάμβους » ἢ τοῦ « τάρβους » συμβαίνει, ἅτε
αὕτη « ἐκδήλωσιν » ἀπλῶς ἀποτελοῦσα « ψυχικῆς τινος καταστάσεως ». Σχε-
τικῶς σημειοῦμαι, ὅτι οὐχὶ σαφῶς διακρίνονται ἀλλήλων αἱ περιοχαὶ τῆς
« ἐκπλήξεως » καὶ τῆς « ἀφασίας » ἢ « ἀφωνίας ». Ἐν τῷ EM col. 88, 39
κέξ. Sylburgius (1595) (= col. 244 Gaisford [1848]) s.v.: « ἀμφασίαν »
νοεῖ ὁ λεξικογράφος « τὴν ἀφωνίαν καὶ ἐκπληξιν ». Τοῦτο ἔχοντες πρὸ ὀφθαλ-
μῶν ὀφείλομεν, ὅπως δεχθῶμεν, ὅτι ὀρθὸς εἶναι ὁ ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ ἡμῶν
διενεργηθεὶς συνδυασμὸς τῆς « ἀφασίας » μετὰ τῆς φράσεως: « βάλλομαι
κῆρ ». Πρβλ. καὶ Ἀπολλ. Ἀργον. II 409: « δὴν δ' ἔσαν ἀφασίῃ βεβολημέ-
νοι » III 284: « τὴν δ' ἀμφασίῃ λάβε θυμόν » IV 2 κέξ.: « ἡ γὰρ ἔμοιγε |

ἀμφασίῃ νόος ἔνδον ἐλίσσεται ὁρμαίνοντι»· Κόιντ. Σμυρν. VII 725 κέξ.: «ἐν δέ οἱ ἦτορ | ἀμφασίῃ βεβόλητο μετὰ φρένας». Μετὰ τὴν ψυχολογικὴν ταύτην τῶν πραγμάτων διασάφησιν νομίζω, ὅτι ὁ κ. Τσίριμπας οὐδέποτε πλέον θὰ ἀποδώσῃ ἐν νεοελληνικῇ γλώσσῃ τὸν στ. 6 τοῦ ὕμνου ἡμῶν, καθ' ὃν τρόπον ἀπέδωκεν οὗτος τοῦτον ἐν σ. 72 τῆς ἐργασίας αὐτοῦ, ἐνθα ὑπὸ τὴν φιλόφρονα προαίρεσιν βελτιώσεως τῶν ἀστόχων λογισμῶν τοῦ ἀμαθοῦς συνθέτου τοῦ ὕμνου ἡμῶν γράφει περὶ τοῦ Ἀνκούργου, ὅτι οὗτος εὐρίσκετο ἐκεῖ που παρὰ τὴν ἀκτὴν τῆς θαλάσσης

«κυττημένος εἰς τὴν καρδίαν (τον) ἀπὸ μεγάλης ἐκκληξιν
[καὶ ἐν ἀφασίᾳ διατελῶν]».

IV.

ΣΤΙΧΟΣ 8

Ὁ 8ος στίχος τοῦ ὕμνου ἔχει κατὰ τὴν συμπλήρωσιν μὲν τοῦ Zereteli ὧδε:

«[θνητοῖς, οἷα τότε] αἴψα μ]ετατρέπεται' ἀμφα[δόν] ἔργα»,

κατὰ τὴν συμπλήρωσιν δὲ τοῦ κ. Τσίριμπα ὧδε:

«[ὅσσα γε θέσκελα ἄρτι μ]ετατρέπεται' ἀμφα[δόν] ἔργα».

Τὸ «θνητοῖς» τῆς συμπληρώσεως Zereteli ἀποτελεῖ ἐπιθετικὸν προσδιορισμὸν τῆς ἐν τῷ προηγούμενῳ στ. 7 κειμένης λέξεως: «ἀνδράσιν», οἷς, καθὰ ἐν τῷ στίχῳ τούτῳ λέγεται, πάντα, ὅσα παράδοξα καὶ θαυμαστά ἐγίνοντο ἐν τῇ περιοχῇ ἐκείνῃ, ἦσαν «ἀάσχετα» καὶ «οὐκ ἐπεικτά». Τὸ «ὅσσα» τῆς συμπληρώσεως Τσίριμπα ἀναφέρεται εἰς πάντα τὰ ἐν τῷ στ. 7 ἀκριβῶς μνημονεύμενα ὑπερφυῖ γεγνονότα. Ὁ κ. Τσίριμπας προέβη, καθὰ λέγει, εἰς τὴν ἀναγραφεῖσαν ἀνωτέρω συμπλήρωσιν τοῦ στίχου, διότι «ὁ κατὰ τρόπον καὶ χρόνον ἀκριβέστερος προσδιορισμὸς τοῦ μετατροπῆς τοῦ τοπίου», ὅστις ἐπιτυγχάνεται δῆθεν διὰ τῆς χρήσεως τούτου μὲν τῶν λέξεων: «θέσκελα» καὶ «ἀμφαδόν» ὡς ἐπιρρηματικῶν προσδιορισμῶν τοῦ τρόπου, τοῦτο δὲ διὰ τῆς λέξεως: «ἄρτι» ὡς ἐπιρρηματικοῦ προσδιορισμοῦ τοῦ χρόνου, εἶναι ἀναγκαιότερος τοῦ κοσμητικοῦ ἐπιθέτου: «θνητοῖς». Σχετικῶς παρατηρῶ, ὅτι οὐδὲ ἡ ὑπὸ τοῦ Zereteli διενεργηθεῖσα συμπλήρωσις στερεῖται τοῦ «κατὰ τρόπον καὶ χρόνον ἀκριβεστέρου προσδιορισμοῦ» τούτου. Ἐν τῷ στίχῳ τοῦ Zereteli ἔχομεν βεβαίως τὸν ἐπιρρηματικὸν προσδιορισμὸν τοῦ τρόπου: «ἀμφα[δόν]», ὃν ὁ Ῥῶσσος οὗτος λόγιος τὸ πρῶτον συνεπλήρωσεν. Περαιτέρω ἔχομεν ἐν τῷ στίχῳ τούτῳ καὶ τὸν ἐπιρρηματικὸν προσδιορισμὸν τοῦ χρόνου: «τότ' αἴψα», ὅστις ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς αἰφνι-

δίας ταχύτητος πολὺ σπουδαιότερος καὶ ἐναργέστερος εἶναι ἐν τῇ σκηνῇ ἐκείνῃ τῆς θαυμασίας μετατροπῆς τοῦ τοπίου ἐκ λειμῶνος εἰς πλαταμῶνα ἢ τὸ χρονικὸν ἐπίρροημα : « ἄρτι » θεωρούμενον ὑπὸ τὴν ἐννοίαν τοῦ « πρὸ ὀλίγου ». Κατὰ ταῦτα ἡ συμπλήρωσις τοῦ κ. Τσίριμπα πλεονεκτεῖ τῆς συμπληρώσεως τοῦ Zereteli κατὰ τὴν λέξιν μόνον : « θέσκελα ». Ἡ λέξις αὕτη κατέχει ἐν τῷ στίχῳ τοῦ κ. Τσίριμπα θέσιν οὐχὶ ἐπιρρηματος, ὥς ταύτην ἐρμηνεύει οὗτος ἐν τῷ οἰκίῳ αὐτοῦ ὑπομνήματι : « κατὰ τρόπον ἄξιον θαυμασμοῦ », ἀλλ' ἐπιθέτου προσδιορίζοντος τὰ « ἔργα ». « Θέσκελα ἔργα » οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ τὰ « ἔργα » ἐκεῖνα, ἅτινα « θεῖα » καὶ « θαυμάσια » εἶναι. Παρὰ ταῦτα τοιούτου τινὸς ἐπιθετικοῦ προσδιορισμοῦ οὐδαμῶς στερεῖται καὶ ὁ στίχος τοῦ Zereteli, ἐν ᾧ ὅμως οὗτος οὐχὶ διὰ δητῆς τινος καὶ ἰδίας λέξεως δηλοῦται, ἀλλὰ κρύπτεται πολλῶ μᾶλλον ὑπὸ τὴν ἐπιθετικὴν ἀναφορικὴν ἀντωνυμίαν : « οἷα ». Διὰ τῆς ἀντωνυμίας ταύτης νοοῦνται τὰ ἔργα ἐκεῖνα, ἅτινα « ἀάσχετα » εἶναι καὶ « ἀνδράσι θνητοῖς οὐκ ἐπιεικτά », τὰ ἔργα ἐκεῖνα δηλονότι, ἅτινα « θεῖα » πάλιν καὶ « θαυμάσια » εἶναι. Διὰ τῆς χρήσεως ἀναφορικῆς τινος ἀντωνυμίας ἀπέδωκεν ὁ Zereteli ἄνευ ταυτολογίας τοῖς « ἔργοις » τοῦ 8^{ου} στίχου χροιάν θείας τινὸς καὶ θαυμασίας προελεύσεως, ὅπερ ὁ κ. Τσίριμπας ἐνόμισεν, ὅτι ἐπιτυχῶς διενεργεῖ διὰ τῆς χρήσεως νέου τινὸς ὁμοσήμου τοῖς προηγουμένοις καὶ κατ' ἀκολουθίαν περιττοῦ ἐπιθέτου. Τοῦναντίον τὸ ἐπίθετον : « θνητὸς » τόσον ὀλίγον εἶναι περιττὸν ἐπὶ τῶν « ἀνδρῶν », ὅσον καὶ τὸ ἐπίθετον : « ἀθάνατος » ἐπὶ τῶν « θεῶν ».

V.

ΣΤΙΧΟΣ 9

Ὁ 9^{ος} στίχος τοῦ ὕμνου ἔχει κατὰ τὴν συμπλήρωσιν μὲν τοῦ Zereteli ὧδε :

« [ἀλλ' ὅτε δὴ γίγνωσκε] Διὸς [γόν]ον ἀγλαὸν ὄντα »,

κατὰ τὴν συμπλήρωσιν δὲ τοῦ κ. Τσίριμπα ὧδε :

« [ὅς δ' ἔρδοντ' ὅτ' εἶδε] Διὸς [γόν]ον, ἀγλαὸν ὄντα ».

Ἐχων ὁ Zereteli πρὸ ὀφθαλμῶν τὰς λέξεις τοῦ στίχου : « γόνος » καὶ « ἀγλαός » ὠδηγήθη εἰς τὴν ἀνεύρεσιν ἐν τοῖς ἐλληνικοῖς λεξικοῖς τοῦ ὁμηρικοῦ χωρίου (Ἰλ. Ζ 191) :

« ἀλλ' ὅτε δὴ γίγνωσκε θεοῦ γόνον ἥν ἐόντα »,

ὅπερ παρέσχεν αὐτῷ βάσιν ἐπιτυχῶς συμπληρώσεως τοῦ ἐλλείποντος τμήματος αὐτοῦ. Ὅτε μετὰ τὴν λῆξιν τῆς ὑπερφυοῦς ἐκείνης μεταβολῆς τοῦ λειμῶνος εἰς « πλαταμῶνα » ἐπανήλθεν ἐκεῖσε ἐκ τοῦ κρησφυγέτου αὐτοῦ ὁ ὀλίγον

πρότερον εἰς φυγὴν ἐκείθεν τραπεῖς Λυκοῦργος, ἐλάμβανε βαθμιαίως καὶ δὴ καὶ ἐν τῷ προοδευτικῷ ἐλέγχῳ τῶν συντελεσθέντων θαυμασίων γεγονότων γινώσιν τῆς ἀναμφερίστου ἀληθείας, ὅτι ὁ « γόνος τοῦ Διός », ὁ Διόνυσος δηλονότι, « ἀγλαὸς » ἦτο. Τῆς γνώμης ταύτης ἀποτέλεσμα ἦτο ἡ περιδεὴς παρὰ λυσις τοῦ Λυκούργου, περὶ ἧς γίνεται λόγος ἐν τοῖς ἐπομένοις στίχοις. Ὁ κ. Τσίριμπας ὅλως ἀυθαιρέτως ἔγραψε πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ στίχου : « ὡς δ' ἔρδοντ' ὅτε εἶδε » καὶ οὕτω τὸν ὅλον στίχον ὑπὸ τὸ ἐκ τῆς συμπληρώσεως ταύτης προκύπτον νέον νόημα μεταφράζει οὕτως εἰς τὴν νέαν ἑλληνικὴν ἐν σ. 72 τῆς ἐργασίας αὐτοῦ ὧδε :

« ὅτε δ' ἀντελήφθη, ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ Διός, ὁ ὁποῖος ἦτο ἐνδο-
[ξος, ἔκαμνεν αὐτά,... ».

Σχετικῶς παρατηρῶ, ὅτι ἡ συμπλήρωσις αὕτη κατ' οὐδένα τρόπον « εὐδοεῖ τὸ κείμενον », ἵνα ἐπὶ τοῦ προκειμένου ποιήσωμαι χρῆσιν φράσεως αὐτοῦ τούτου τοῦ κ. Τσίριμπα. Ἐν πρώτοις διὰ τῆς ἐκ τοῦ « εἶδε » ἐξαρτωμένης κατηγορηματικῆς μετοχῆς : « ἔρδοντ' » ἅτε ἐξ ἐπόψεως γραμματικῆς οὔσης ταύτης παρατατικῆς μετοχῆς τοῦ παρόντος ἄγεται ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν λίαν ἀστόχως ἡ εἰκὼν τοῦ Διονύσου διενεργοῦντος ἔτι τὰς ὑπερφυεῖς ἐκείνας μεταβολὰς τοῦ τοπίου, ἐν ᾧ οὗτος πρὸ πολλοῦ ἤδη συνετέλεσε καὶ ἤγαγεν εἰς πέρας τὸ ἔργον τοῦτο. Ὑστερον ἡ μετοχή : « ὄντα » οὕσα ὑπὸ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ Zereteli κατηγορηματικῆς μετοχῆς ἅτε ἐκ τοῦ « γίνωσκε » ἐξαρτωμένη καὶ ὡς παρατατικῆς πάλιν μετοχῆς τοῦ παρόντος παρέχουσα ἡμῖν τὸ εὖλογον καὶ ἀβίαστον ἐκεῖνο νόημα, περὶ οὗ ἐγένετο ἤδη λόγος ἀνωτέρω, τὸ νόημα δηλονότι τῆς ὑπὸ τὸ κράτος περιδιαμβούσης τινος θεάς τῶν ὑπὸ τοῦ Διονύσου συντελεσθέντων ὑπερφυῶν φυσικῶν γεγονότων ἀναπτύξεως παρὰ τῷ Λυκούργῳ τῆς βεβαίας καὶ ἀλαθήτου γνώμης, ὅτι τήν τε στιγμὴν ἐκείνην, ὀλίγον ὕστερον δηλαδὴ τοῦ χρόνου ἐπελεύσεως τῶν θαυμασίων γεγονότων, καὶ πρότερον καὶ πάντοτε ἦτο ὁ θεὸς οὗτος « ἀγλαός », ἦτοι περιλάμπρος καὶ ἐνδοξος, μεταπίπτει ὑπὸ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ κ. Τσίριμπα εἰς τὴν θέσιν ἀναφορικῆς μετοχῆς, ἥτις πλήρως ἀνατρέπει τὴν φυσικὴν καὶ λογικὴν τῶν πραγμάτων διάθεσιν καὶ ἀκολουθίαν. Διὰ τῆς δημιουργίας ἐν τῷ ἐν λόγῳ στίχῳ τοῦ ὕμνου τοιαύτης τινὸς ἀναφορικῆς μετοχῆς προκύπτει ἀναγκαίως τόδε τὸ νόημα, ὅτι δηλαδὴ ὁ Λυκοῦργος εἶδεν, ὅτι ὁ Διόνυσος κυρίως, ὅστις « ἀγλαός » ἦτο, διενήργει τὰ ὑπερφυῖ γεγονότα. Κατὰ ταῦτα οὐχὶ νῦν μετὰ τὴν ἐπέλευσιν τῶν πραγμάτων τούτων, ἀλλὰ πρότερον κυρίως, ἦτο ὁ Διόνυσος « ἀγλαός », καθ' ἃ τοῦτο πάντες οἱ ἄνθρωποι καὶ μεταξὺ τούτων καὶ αὐτὸς ὁ Λυκοῦργος ἐγίνωσκον. Ὁ « γόνος » οὗτος τοῦ Διὸς οὐδαμῶς ἀνέλαβε πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ Λυκούργου τὴν θέσιν « ἀγλαοῦ » τινος, περιλάμπρου καὶ ἐνδόξου θεότητος λόγῳ δῆθεν τῆς δεούσης τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἐκ μέρους τοῦ θεομάχου βασιλέως ἐκτιμήσεως τῶν

συντελεσθεισῶν ἐκείνων ὑπερφυνῶν μεταβολῶν τῆς φύσεως, ἀλλὰ κατεῖχε πολλῶ μᾶλλον ταύτην παρ' αὐτῷ πρότερον ἤδη, ὡς τοῦτο συνέβαινε πιθανώτατα καὶ παρὰ παντὶ ἄλλῳ ἀνθρώπῳ. Διὰ τῆς ἀναφορικῆς μετοχῆς ἀποδίδεται τῷ Διονύσῳ ἰδιότης τις, ἣτις ἐξ ἐπόψεως χρονικῆς διαδοχῆς καὶ ἀκολουθίας τῶν γεγονότων πολὺ προτέρα ἦτο τοῦ χρόνου τῆς διενεργείας τῶν φυσικῶν μεταβολῶν καὶ ἀνεξαρτήτως αὐτῶν ὑφίστατο ἐν τῷ λογισμῷ παντὸς εὐλαβοῦς ἀνθρώπου. Ἐκ πάντων τούτων προκύπτει τὸ παράλογον συμπέρασμα, ὅτι ὁ Διόνυσος «ἀγλαὸς» καὶ ὀλίγον πρότερον ἔτι ἦτο, ὅτε ἀφώνως ἐδέχετο τὰ κραταῖα πλήγματα τοῦ «βουπλήγος» τοῦ ἀνηλεοῦς Λυκούργου καὶ ὁμοῦ μετὰ τῆς ἀκολουθίας αὐτοῦ ἔντρομος καὶ περιδεὴς ἐτρέπετο εἰς φυγὴν!

VI.

ΣΤΙΧΟΣ 11

Ἐν στ. 11 τοῦ ὕμνου λέγεται περὶ τοῦ Λυκούργου, ὅτι

[...ἐκπεσέν οἱ] βουπλή[ξ] χερὸς ἄγχι ποδοῖν ».

Ἡ φράσις αὕτη εἶναι πλήρης σημαίνουσα: «ἐξέπεσεν ὁ βουπλήξ ἐκ τῆς χειρὸς αὐτοῦ πρὸς τὴν ἐγγὺς τῶν ποδῶν αὐτοῦ κειμένην περιοχὴν». Ποβλ. Ἡροδ. III 138, 1: «ἀναχθέντες δὲ ἐκ τῆς Κρότιωνος οἱ Πέρσαι ἐκπίπτουσι τῇσι νηυσὶ ἐς Ἰηπυγίην». Εὐρ. Ἑλ. 408 κέξ.: «καὶ νῦν... | ἐξέπεσον ἐς γῆν τήνδε». Ἀριστοφ. Πλουτ. 244: «γυμνὸς θύραξ» ἐξέπεσον (sc. ἐγὼ ὁ Πλούτος). Ὁ Zereteli γράφει ἐσφαλμένως, ὅτι ὀφείλει τις ἐνταῦθα, ὅπως ἐκ τοῦ «ἐκπεσεν» νόησιν τὴν μετοχὴν: «πесών». Κατόπιν τῆς προσθήκης ταύτης ὀφείλομεν, ὅπως τὸν ἐν λόγῳ στίχον μεταφράσωμεν ὥδε: «ἐξέπεσεν ὁ βουπλήξ» ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ Λυκούργου, ἀφ' οὗ οὗτος πρότερον ἔπεσε πλησίον τῶν ποδῶν τοῦ Λυκούργου, εἶτα δὲ ἐξέπεσε τῶν χειρῶν αὐτοῦ! Τὴν ἐσφαλμένην ταύτην διασάφησιν ἀναλαμβάνων αὐτὴν ἐκ τοῦ Zereteli παρᾶχει ἡμῖν καὶ ὁ κ. Τσίριμπας γράφων ἐν τῷ οἰκείῳ αὐτοῦ ὑπομνήματι: «Πληρεστέρα θὰ ἦτο ἐνταῦθα ἢ ἐκφρασις: ἐκπεσέν οἱ βουπλήξ χερὸς ἄγχι ποδοῖν πεσών»!

VII.

ΣΤΙΧΟΣ 12

Ἐν σχέσει πρὸς τὸν Λυκούργον λέγεται ἐν στ. 12 τοῦ ὕμνου ἡμῶν κατὰ τὴν συμπλήρωσιν Zereteli, ἣν ἀμετάβλητον ἀνέλαβε καὶ ὁ κ. Τσίριμπας:

«[οὐδὲ τι ἐκφάσθ]αι ἔπος [ἦθ]ελεν οὐδ' ἐρέεσθ[αι]».

Ἐν τῷ οἰκείῳ αὐτοῦ ὑπομνήματι διερωτᾶται ὁ Zereteli, μήπως τὸ « ἤθελεν » τοῦ στίχου τούτου ἔχει τὴν ἔννοιαν τοῦ « τολμᾶν », καθὰ τοῦτο συμβαίνει ἐπὶ τοῦ « ἐθέλεσκον » παρ' Ὁμ. Ἰλ. N 106. Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ στ. 105 κέξ. ἐπὶ τῷ σκοπῷ διεγέρσεως παρὰ τοῖς Ἀχαιοῖς πολεμικοῦ μένους καὶ ζήλου περαιτέρω πρὸς ἀπόκρουσιν μακρὰν τῶν πλοίων τῶν ἐναντίον αὐτῶν λυσσῶδῶς ἐφορμώντων Τρώων λέγει αὐτοῖς ὁ Ποσειδῶν, ὅτι οἱ Τρῶες πρότερον μὲν

105

« μένος καὶ χεῖρας Ἀχαιῶν

μῖμνειν οὐκ ἐθέλεσκον ἐναντίον οὐδ' ἡβαιόν,

νῦν δὲ ἐκὰς πόλιος κοίλης ἐπὶ νηυσὶ μάχονται

ἡγεμόνος (sc. Ἀγαμέμνονος) κακότητι μεθημοσύνησὶ τε

[λαῶν (sc. Ἀχαιῶν),

οἳ κείνῳ ἐρίσαντες ἀμυνέμεν οὐκ ἐθέλουσιν

110 νηῶν ὠκυπόρων, ἀλλὰ κτείνονται ἀν' αὐτάς ».

Εἶναι προφανές, ὅτι ἐνταῦθα λόγῳ τῶν συμφραζομένων τὸ « ἐθέλεσκον » μὲν τὴν ἔννοιαν τοῦ « τολμᾶν », τὸ « ἐθέλουσιν » δὲ τὴν ἔννοιαν τοῦ « διαλογίζεσθαι », « προαιρεῖσθαι », « προτίθεσθαι », « βουλευέσθαι », ἔχει. Οἱ Τρῶες πρότερον οὐδαμῶς ἐτόλμων, ὅπως ἀναμείνωσιν ἐκεῖ που ἔξω τῶν τειχῶν τῆς πόλεως αὐτῶν ἐπίθεσιν τινα τῶν Ἀχαιῶν, διότι « ἀνάγκιδες » ὥς ἔλαφοι ἦσαν, τὸ δὲ μένος τῶν Ἀχαιῶν ἀκαταγώνιστον (πρβλ. K. F. Ameis, Homers Ilias. Für den Schulgebrauch erklärt von K. Fr. A. — II 1: Gesang XIII - XV. Bearb. von C. Hentze. Leipzig 1905⁴, σ. 9: ὑπόμν. εἰς N 106: οὐκ ἐθέλεσκον hatten nie den Mut' πρβλ. ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ, Anhang zu Homers Ilias. Schulausgabe. V: Erläuterungen zu Gesang XIII - XV von C. Hentze. Leipzig 1879, σ. 29 κέξ.: ὑπόμν. εἰς N 95 - 124) οἱ Ἀχαιοὶ νῦν οὐδαμῶς προτίθενται, ὅπως διώξωσι μακρὰν τῶν πλοίων αὐτῶν τοὺς ἐναντίον αὐτῶν λυσσῶδῶς ἐφορμῶντας Τρῶας, διότι περιῆλθον εἰς ἔριδα πρὸς τὸν τὸν ποδῶκῃ Ἀχιλλεῖα ἀτιμάσαντα Ἀγαμέμνονα. Ἐν Ἰλ. Ξ 49 κέξ. αὐτὸς ὁ Ἀγαμέμνων ὁμολογεῖ τοῦτο τῷ Νέστορι :

« ὦ πόποι, ἦ ῥα καὶ ἄλλοι ἐυκνήμιδες Ἀχαιοὶ

50 ἐν θυμῷ βάλλονται ἐμοὶ χόλον, ὥσπερ Ἀχιλλεύς,

οὐδ' ἐθέλουσι μάχεσθαι ἐπὶ πρυμνῆσι νέεσσιν ».

Τῷ ῥήματι: « ἤθελε » τοῦ 120^{ου} στίχου τοῦ ὕμνου ἡμῶν ἐπεθύμει ὁ Zereteli, ὅπως ἀπονεύμῃ τὴν πιθανὴν ἔννοιαν τοῦ « τολμᾶν » καὶ διὰ τῆς ἐν τῷ οἰκείῳ αὐτοῦ ὑπομνήματι παρεχομένης παραπομπῆς: Il. 13, 105 ff. ἐνόει οὗτος τοὺς στίχους 105 - 108 μόνον, οὐδαμῶς δὲ καὶ τοὺς στίχους 109 - 111, ἐν οἷς περιλαμβάνεται τὸ « οὐκ ἐθέλουσιν » τῶν κατὰ τοῦ Ἀγαμέμνονος κεχολωμένων Ἀχαιῶν. Ὁ κ. Τσίριμπας ἀναλαμβάνων τὴν παραπομπὴν ταύτην τοῦ

Zereteli κατέγραψεν ἐν τῷ οἰκείῳ αὐτοῦ ὑπομνήματι οὐ μόνον τὸν στ. 106, ἐν ᾧ τὸ «ἐθέλεσκον» ὄντως τὴν ἔννοιαν τοῦ «τολμᾶν» ἔχει, ἀλλὰ καὶ τὸν στ. 109 ἔτι, ἐν ᾧ τὸ «ἐθέλουσιν» οὐχὶ τὴν ἔννοιαν ταύτην, ἀλλὰ τὴν τοῦ «διαλογίζεσθαι», «προτίθεσθαι» κ.ο.κ., ἔχει καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἐν οὐδεμιᾷ ἐννοιολογικῇ σχέσει διατελεῖ πρὸς τὸ «ἤθελε» τοῦ ὕμνου ἡμῶν.

VIII.

ΣΤΙΧΟΙ 13-14

Ὁ 13ος καὶ 14ος στίχος τοῦ ὕμνου ἔχουσι κατὰ τὴν συμπλήρωσιν μὲν τοῦ Zereteli ὧδε:

«[καὶ νύ κε δὴ τά]χα δειλὸς ὑπέκφυγε κῆρα κελαιν[ήν],
[ἀλλὰ τότ' οὐκ ἐ]δέησε θεὸν μήνιμα μεθεῖναι»,

κατὰ τὴν συμπλήρωσιν δὲ τοῦ κ. Τσίριμπα ὧδε:

«[καὶ νύ κεν ἦν τά]χα δειλὸς ὑπέκφυγε κῆρα κελαιν[ήν],
[εἴ γε μάλ' αἰψ' ἐ]δέησε θεῶν μήνιμα μεθεῖναι».

Ἐν τῇ ἑλληνικῇ γραμματείᾳ συχνάκις παρουσιάζονται ἡμῖν χωρία ἀποτελοῦντα ὑποθετικούς λόγους, παρ' οἷς ἐλλείπει ἡ ὑπόθεσις, τίθεται δὲ ἐν τῇ θέσει αὐτῆς ἀντιθετικὴ πρότασις διὰ τοῦ «ἀλλὰ» εἰσαγομένη, ἣτις ἐναργῶς δηλοῖ, ὅτι οὐδαμῶς ἐπραγματοποιήθη τὸ λεγόμενον ἐν τῇ διὰ τῆς φράσεως: «καὶ νύ κε(ν)» εἰσαγομένη δυνητικῇ ἀποδόσει, οἷον: «καὶ νύ κεν ἀσκηθῆς ἱκόμην ἐς πατρίδα γαίαν, | ἀλλὰ με κῦμα ῥόος τε... | ἀπέωσε» Ὅμ. Ὀδ. ι 79 κέξξ. — «καὶ νύ κε τὴν ἔνθ' ὧκα βάλεν μεγάλας ποτὶ πέτρας, | ἀλλ' Ἥρη παρέπεμψεν...» μ 71 κέξ. — «καὶ νύ κε δὴ ρ' ἐτάνυσσε (sc. Τηλέμαχος) βῆν τὸ τέταρτον ἀνέλκων, | ἀλλ' Ὀδυσσεὺς ἀνένευε καὶ ἔσχεθεν ἰέμενόν περ» φ 128 κέξ. κ.ο.κ. Ἡ θέσις τῆς ἀντιθετικῆς προτάσεως καθίστησι περιττὴν τὴν μνειάν τῆς ὑποθέσεως. Τοιοῦτόν τι συμβαίνει καὶ ἐν τοῖς στίχοις 13 καὶ 14 τοῦ ὕμνου ἡμῶν θεωρουμένων ὑπὸ τὴν εὐστοχον συμπλήρωσιν τοῦ Zereteli. Τὸ νόημα αὐτῶν εἶναι τόδε: Ὁ δυστυχὴς Λυκούργος θὰ ἡδύνατο ἴσως, ὅπως ἀποφύγη τὴν δεινὴν μοῖραν τῆς ὀλεθρίας αὐτοῦ καταστροφῆς, εἰ ἐνωρίς εἶχε λάβει αἴσθησιν τῆς ἀνάγκης, ὅπως κατόπιν ἐπιδείξεως τῆς δεούσης ἐκ μέρους αὐτοῦ συμπεριφορᾶς ἔναντι τοῦ Διονύσου παύσεται ὁ θεὸς τρέφων ἔναντίον αὐτοῦ ὀργὴν τε καὶ μῖσος. Τῆς ἀνάγκης ταύτης ὅμως οὐδεμίαν αἴσθησιν ἔλαβεν ὁ Λυκούργος καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἀμείλικτον καθ' ἑαυτοῦ ἐπέσυρε τὴν φθοροποιὸν ὀργὴν τοῦ Διονύσου. Πάντα ταῦτα παρέχει ἡμῖν ὁ ποιητὴς τοῦ ὕμνου συνεπτυγμένως διὰ τῆς ἀναγραφῆς τῆς δυνητικῆς μόνον ἀποδόσεως τοῦ ὑποθετικοῦ λόγου καὶ τῆς ἀντιθετικῆς περαιτέρω προτάσεως, ἣτις δηλοῖ τὴν ἐκ μέρους τοῦ Λυκούργου ἐπιμονήν, ὅπως ἀσεβῶς φέρεται

ἐναντι τοῦ Διονύσου, καὶ συνυπνοεῖ τὴν μετ' ὀλίγον ἐπελθοῦσαν φθορὰν καὶ καταστροφὴν τοῦ θεομάχου βασιλέως. Πάσας τὰς ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὑφισταμένας γλωσσικὰς ταύτας καὶ ψυχολογικὰς συνθήκας οὐχὶ τῆς δεούσης προσοχῆς ἠξίωσεν ὁ κ. Τσίριμπα, οὗ ἕνεκα τόσον εὐκόλως οὗτος μετεποίησεν εἰς ἄχρουν καὶ ψυχρὸν ὑποθετικὸν λόγον τὴν ἀπαραίτητον ἐνταῦθα, μεστὴν δὲ φραστικῆς ἐναργείας, ἀντιθετικὴν πρότασιν. Ἡ ὑπὸ τοῦ κ. Τσίριμπα περαιτέρω ἐν στ. 14 διενεργηθεῖσα διόρθωσις τῆς λέξεως : « θεὸν » εἰς « θεῶν » ἀποτελεῖ κατὰ τὴν γνώμην μου ἐγχείρημα αὐθαίρετον, διότι ἡ γραφή : « θεὸν » οὐ μόνον σαφῶς τε καὶ εὐκρινῶς παραδίδεται ὑπὸ τοῦ περιέχοντος τὸν ὕμνον ἡμῶν παύρου, ἀλλὰ καὶ ἐξαιρέτως ἐνδείκνυται ἐνταῦθα, ἔνθα ὁ Λυκοῦργος τὸν ἀγῶνα αὐτοῦ διεξάγει οὐχὶ κατὰ πάντων τῶν θεῶν, ἀλλὰ κατὰ τοῦ Διονύσου κατ' ἐξοχὴν, ὅφ' οὗ καὶ ὠθεῖται ἐν τέλει εἰς τὴν καταστροφὴν καὶ εἰς τὸν θάνατον. Τὸ « ἐδέησε » συντάσσεται οὕτως ἐνταῦθα μετ' ἀπαρεμφάτου μόνον, τοῦ « μεθεῖναι », οὐχὶ δὲ καὶ μετὰ γενικῆς ὀνόματος τινος. Τὸ « θεὸν » εἶναι ἐνταῦθα ὑποκείμενον τοῦ « μεθεῖναι » καὶ δὴ καὶ κατ' αἰτιατικὴν πτῶσιν λόγῳ ἑτεροπροσωπίας. Κατὰ τὴν γραφὴν τοῦ κ. Τσίριμπα τὸ « ἐδέησε » συντάσσεται μετὰ γενικῆς ὀνόματος, τοῦ « θεῶν », δηλονότι, καὶ τοῦ ἀπαρεμφάτου : « μεθεῖναι », τ.ἔ. μετὰ δύο ἀντικειμένων, καὶ παρέχει ἡμῖν τὴν ἀποπὸν ἔννοιαν, ὅτι πάντες οἱ θεοὶ μισοῦσι καὶ καταδιώκουσι τὸν Λυκοῦργον. Ἀναντιρρήτως ἐν τέλει τοῦ ὕμνου κατὰ τὰς ἐπιταγὰς τοῦ Διὸς ἀντλεῖ ὁ Λυκοῦργος ἐν τῷ ᾄδῃ ἀενάως ὕδωρ εἰς πίθον « ῥωγαλέον », τοῦτο ὅμως ἀποτελεῖ οὐχὶ εἰδικὴν ποινὴν τοῦ Λυκούργου, ἀλλὰ ποινὴν πολλῇ μᾶλλον γενικοῦ χαρακτήρος, ἣν ὁ Κρονίων καθώρισεν ἀνεξαιρέτως πᾶσι τοῖς « θεομάχοις ἀνδράσιν ». Τὸ πρᾶγμα τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ παρ' Ὀμήρῳ παρουσιάζεται ἡμῖν ὁ Λυκοῦργος ἐπισύρων κατ' ἑαυτοῦ πάντων τῶν θεῶν τὴν μῆνιν, οὐδαμῶς ἀποτελεῖ αἰτίαν, ὅπως οὗτος κατ' ὅμοιον τρόπον παρουσιάζεται ἡμῖν καὶ ἐν τῷ ἐν λόγῳ εἰς Διόνυσον ὕμνῳ, ὅστις οὐχὶ μετάφρασιν περικοπῆς τινος τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν, ἀλλ' αὐτοτελὲς πολλῇ μᾶλλον καὶ πρωτότυπον δημιουργημα τῆς φαντασίας ποιητοῦ τινος τῶν χριστιανικῶν χρόνων, ἀποτελεῖ.

IX.

ΣΤΙΧΟΙ 19 - 20

Ἐν στ. 19 κέξ. λέγεται περὶ τῶν ὁπαδῶν τοῦ Διονύσου, ὅτι οὗτοι κατὰ προτροπὴν τοῦ θεοῦ ἔπληττον τὸν Λυκοῦργον διὰ χλοερῶν θύσθλων :

« ..., οἱ δ' ἄρ' ὁμαρτῇ

20 [θ]ύσθλοισιν χλοεροῖς ἐπαΐσσοντες [ἐ]θε[ι]νον ».

Οὕτω συνεπλήρωσε τὸν στ. 20 ὁ Zereteli. Ὁ κ. Τσίριμπα μετεποίησε

τὴν φράσιν: «ἐπαΐσσοντες ἔθεινον» εἰς: «ἐπαΐσσοντές ἐ θείνον», ἵνα οὕτως ἔν τινι «πληρεστέρα συντακτικῇ ἀποκαταστάσει τοῦ κειμένου» νοήσωμεν ὑπὸ τὴν προσωπικὴν ἀντωνυμίαν: «ἐ» τὸν «ἐκπληκτον καὶ πεφοβημένον Λυκοῦργον». Τὸ εἰς τὸν Λυκοῦργον ἀναφερόμενον δεῦτερον μέρος τοῦ στ. 23 τοῦ ὕμνου συμπληροῖ ὁ Zereteli ὧδε:

«*θείνοντά (τε) κύματα μίμ[νει]*»,

παρατηρεῖ δ' ὅμως συγχρόνως ἐν τῷ οἰκείῳ αὐτοῦ ὑπομνήματι, ὅτι ἐνταῦθα ἀντὶ τοῦ «τε» θὰ ἡδύνατο, ὅπως τεθῇ: «*ὅ' ἐ*». Ἐχων ὁ κ. Τσίριμπας πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν διόρθωσιν αὐτὴν ποιεῖται καὶ ἐν στ. 20 τοῦ ὕμνου πρότασιν μεταποίησεως τοῦ «ἔθεινον» εἰς «ἐ θείνον». Τοιαύτην τινὰ γραφὴν οὐδαμῶς ὁ Zereteli διενήργησε καὶ ἐν τῷ στ. 20, καθὰ τοῦτο ὁ κ. Τσίριμπας ποιεῖται, διότι τὸ «ε» κατέχει ἐκεῖ τὴν θέσιν τῆς παρατακτικῆς συλλαβικῆς αὐξήσεως τοῦ «θείνω» ὁ ποιητὴς τοῦ ὕμνου οὐδέποτε ἤθελεν ἐκλέξει τοιαύτην τινὰ θέσιν πρὸς ἐγγραφὴν οὐχὶ τῆς συλλαβικῆς αὐξήσεως, ἀλλὰ τῆς ὁμοιογραμμάτου πολλῷ μᾶλλον προσωπικῆς ἀντωνυμίας. Τοῦτο θὰ ἔφερεν ἀναγνώστη τε καὶ ἀκροατὴ σύγχυσιν καὶ ταραχὴν καὶ δὴ καὶ ἐν ἐποχῇ, καθ' ἣν ἐπαύσαντο πλέον οἱ Ἕλληνες προσφέροντες τὰ δασέα καὶ ψιλὰ πνεύματα, ἵνα διὰ τοῦ μέσου τούτου τοῦλάχιστον ἐπιτευχθῇ διάκρισις τις μεταξὺ τῆς δασυνομένης προσωπικῆς ἀντωνυμίας: «ἐ» καὶ τῆς ψιλουμένης συλλαβικῆς αὐξήσεως: «ἔ».

X.

ΑΣΤΟΧΟΙ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟΙ ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΙ ΤΟΥ «MENOINAN» ΚΑΙ ΤΟΥ «AIPEIN»

Ἐν σχέσει πρὸς τὴν φράσιν τῶν στίχων 26-27:

«*κραιπνῶ δέ μιν οὐ τι μενοίνα
αἰρήσειν θανάτῳ*»,

δι' ἧς λέγεται, ὅτι ὁ Διόνυσος οὐδαμῶς εἶχεν ἐν νῶ σχέδιόν τι ταχείας ἐκτελέσεως τοῦ Λυκούργου, καὶ εἰδικώτερον ἐν σχέσει πρὸς τὴν φράσιν: «μενοίνα αἰρήσειν» ἐπάγεται ὁ κ. Τσίριμπας ἐν τῷ οἰκείῳ αὐτοῦ ὑπομνήματι τὴν ὁμοιογενῆ φράσιν: «μενοινῶν βαλεῖν» καὶ παραπέμπει εἰτα εἰς Πινδ. Πύθ. I 43 (83) καὶ Ὀλ. I 58 (93).

Τὸ πρῶτον τῶν χωρίων τούτων δεόντως ὁλοκληρούμενον ἔχει κατὰ τὰς νεωτάτας ἐκδόσεις τοῦ Πινδάρου, ἃς παρεσκεύασαν οἱ ἐπιφανεῖς φιλόλογοι: A. Turyn, *Pindari carmina cum fragmentis*. Ed. A.T. — Oxonii 1952, p. 76 καὶ Br. Snell, *Pindari carmina cum fragmentis*. Ed. Br. Sn. — Lipsiae 1953, p. 61 (πρβλ. καὶ O. Schroeder, *Pindari car-*

mina cum fragmentis selectis. Tertium ed. O. Schr. — Lipsiae 1930, p. 86) ὧδε:

« ἄνδρα δ' ἐγὼ κείνον
αἰνῆσαι μενοινῶν ἔλπομαι
μὴ χαλκοπάρκον ἄκονθ' ὥσειτ' ἀγῶ-
νος βαλεῖν ἔξω παλάμα δονέων, ... ».

Ἐν τοῖς σχολίοις εἰς Πινδ. Πύθ. I 43 (84) (= II [1910] 17, 4 κέξξ. Drachmann) ἀναγινώσκωμεν σχετικῶς τὰ ἐξῆς:

« τὸν δὲ Ἰέρωνα ἐγκωμιάσαι προθυμούμενος ἐλπίζω παρὰ σκοπὸν μὴ τὸν ὕμνον ῥίψειν, ἀντὶ τοῦ κατὰ σκοποῦ προσδοκῶ βαλεῖν τοὺς ὕμνους ὡς ἄξιον ὄντα τὸν Ἰέρωνα ἀνυμνῶν. ... μὴ ὥσπερ χαλκοπάρκον ἄκοντα παλάμα δονέων ἔξω βαλεῖν ».

Προτιθέμενος ὁ Πίνδαρος, ὅπως ἀνυμνήσῃ τὸν Ἰέρωνα, συνέχεται ὑπὸ τῆς εὐφροσύνης ἐλπίδος, ὅτι τῇ βοήθειᾳ τοῦ Φοίβου Ἀπόλλωνος οὐχὶ εἰς σημεῖόν τι ἔξω τοῦ σκοποῦ κείμενον θὰ βάλῃ τοὺς ὕμνους αὐτοῦ, ὅτι δηλαδὴ ἐπαξίως καὶ εὐστόχως θὰ ἀνυμνήσῃ αὐτὸν καὶ ὅτι οὕτως οὐδαμῶς θὰ παρὰ σῃ τὴν εἰκόνα ἀγωνιστοῦ ῥίπτοντος ἐν τῷ σταδίῳ τὸ χαλκοῦν ἀκόντιον μακρὰν τῆς ὀφειλομένης αὐτοῦ τροχιᾶς. Πρὸβλ. σχετικῶς L. R. Farnell, *The Works of Pindar. Translated, with literary and critical commentaries. Critical commentary.* London 1932, 111 κέξ. — Κατὰ ταῦτα τὰ ἀορίστου χρόνου ἀπαρέμματα: « αἰνῆσαι » καὶ « βαλεῖν » συναπτόεν ἀντιστοιχῶς τὸ πρῶτον μὲν μετὰ τοῦ « μενοινῶν », τὸ δεύτερον δὲ μετὰ τοῦ « ἔλπομαι ». Τὸ « ἔλπεσθαι », καθὰ διδάσκουσι πάντα τὰ ἑλληνικὰ λεξικά, συντάσσεται μετ' ἀπαρεμφάτου οὐ μόνον ἐνεστώτος, μέλλοντος ἢ παρακειμένου, οἷον: « ἐπεὶ οὐ ποθὶ ἔλπομαι οὕτω | δεύεσθαι πολέμοιο... Ἀχαιοὺς » Ὀμ. Ἰλ. N 309 κέξ. — « ἐπεὶ οὐκέτι ἤλπετο θυμῷ | ἔγχος ἔχων ἐν χειρὶ μαχίσσεσθαι Τρώεσσι » P 603 κέξ. — « ἦδη γὰρ νῦν ἔλπομ' Ἀρσά γε πῆμα τεύχεται » O 110, ἀλλὰ καὶ ἀορίστου ἔτι, οἷον: « ἐπεὶ οὐδ' ἐμὲ νῆιδά γ' οὕτως | ἔλπομαι ἐν Σαλαμῖνι γενέσθαι τε τραφέμεν τε » H 198 κέξ. — Πρὸς βεβαίωσιν τοῦ πράγματος, ὅτι τὸ « μενοινᾶν » συντάσσεται καὶ μετ' ἀπαρεμφάτου ἀορίστου, ἐπηγάγετο ὁ κ. Τσίριμπας ἐν τῷ οἰκείῳ ὑπομνήματι αὐτοῦ ἐκ τοῦ ἐν λόγῳ χωρίου τοῦ Πινδάρου τὴν φράσιν: « μενοινῶν βαλεῖν » ἀντί: « αἰνῆσαι μενοινῶν ». Ἀναντιρρήτως ἀορίστου χρόνου εἶναι ἀμφότερα τὰ ἀπαρέμματα ταῦτα, ἐν τούτοις ὅμως οὐχὶ ὁρθῇ εἶναι ἢ ἐν τινι κλασσικῷ χωρίῳ μεταβολὴ τῆς συντακτικῆς αὐτῶν θέσεως.

Τὸ δεύτερον τῶν ἐν λόγῳ χωρίων τοῦ Πινδάρου ἔχει ὧδε: « τὸν (sc. λίθον) ἀεὶ μενοινῶν (sc. Τάνταλος) κεφαλᾶς βαλεῖν | εὐφροσύνας ἀλάται ». Εἶναι προφανές, ὅτι τὸ χωρίον τοῦτο εἶναι ἐντελῶς διάφορον τοῦ προηγουμένου ἔξ ἐπόψεως λεκτικῆς διατυπώσεως καὶ περιεχομένου. Ἐν τῷ χωρίῳ

τούτῳ κεῖται βεβαίως ἡ φράσις : « μενοινῶν βαλεῖν », ἣν ἐπάγεται ὁ κ. Τσίριμπας ἐν τῷ οἰκείῳ ὑπομνήματι αὐτοῦ πρὸς διασάφησιν τῆς φράσεως τοῦ ὕμνου ἡμῶν : « μενοίνα αἰρήσειν », καὶ κατ' ἀκολοιυῖάν εἰς τὸ χωρίον τοῦτο ὤφειλεν οὗτος, ὅπως παραπέμψῃ ἡμᾶς, οὐχὶ δὲ καὶ εἰς τὸ προηγούμενον, γράφων : « Π. 1, 43 καὶ Ο. 1, 58 » καὶ συνάπτων μάλιστα, ὡς βλέπομεν, πρὸς ἀλλήλας ἀμφοτέρας τὰς παραπομπὰς ταύτας διὰ τοῦ συμπλεκτικοῦ συνδέσμου : « καί », ὥσει ἐπ' ἀμφοτέρων περὶ τοῦ αὐτοῦ χωρίου ἐπρόκειτο. Τὸ πολὺ θὰ ἡδύνατο ὁ κ. Τσίριμπας, ὅπως ᾤδε ἐπὶ τοῦ προκειμένου παραπέμψῃ : « Πίνδ. Ὀλ. I 58 (93) » πρὸς Πύθ. I 43 (83) ». Ὁ J. Rumpel, *Lexicon Pindaricum*. Lipsiæ 1893 λίαν ὀρθῶς ἐπάγεται ἐν p. 291b μὲν s.v. : « μενοινῶ » τὸ χωρίον : Py. I 43 : « ἄνδρα δ' ἐγὼ κεῖνον αἰνῆσαι μενοινῶν » ὑπὸ τὴν ὑποδιαίρεσιν ἐκείνην, ἐν ἣ τὸ ῥῆμα τοῦτο c. inf. aor. συντάσσεται, ἐν p. 153a δὲ s.v. : « ἔλπομαι » τὸ χωρίον πάλιν : Py. I 43 : « ἔλπομαι μὴ χαλκοπάραον ἄκονθ' ὥσειτ' ἀγῶνος βαλεῖν ἔξω παλάμας δονέων, ... » ὑπὸ τὴν ὑποδιαίρεσιν ἐκείνην, ἐν ἣ καὶ τὸ ῥῆμα τοῦτο μετ' ἀπαρεμφάτου ἀορίστου ὁμοίως συντάσσεται.

Ἐν σχέσει πρὸς τὴν φράσιν : « μενοίνα αἰρήσειν » ἐπάγεται ἔτι ὁ κ. Τσίριμπας ἐν τῷ οἰκείῳ ὑπομνήματι αὐτοῦ τὴν ὁμοιογενῆ δῆθεν φράσιν : « μενοινῶντας ὀλέσθαι » καὶ παραπέμπει εἰτα εἰς Ἀπολλ. Ἀργ. IV 1254 κέξ. — Ἐν σχέσει πρὸς τὸ χωρίον τοῦτο (πρὸς. προχείρως : Aug. Wellauer, *Apollonii Rhodii Argonautica. Ad fidem librorum... rec.,... annotationes adi., scholia... add.* Aug. W. — I, Lipsiæ 1828, p. 264 κέξ. — G. W. Moonen, *The Argonautica of Apollonius Rhodius. Edited with Introduction and Commentary by G. W. M.* — Dublin 1912, σ. 370 κέξ. — C. Wendel, *Scholia in Apollonium Rhodium vetera. Rec. C. W.* — Berolini 1935 [= *Bibliothecæ Græcæ et Latinæ auctarium Weidmannianum. IV*], p. 311 κέξ. — P. C. Seaton, *Apollonii Rhodii Argonautica. Rec. brevisque adnot. crit. instr.* P. C. S. — Oxoni 1946) παρατηρῶ τάδε :

Σφοδροὶ ἄνεμοι καὶ τρικυμῖαι ἀκαταγώνιστοι ὠθοῦσι τὸ πλοῖον τῶν Ἀργοναυτῶν (στ. 1228 κέξ.) εἰς τὰς ἀξένους ἀκτὰς τῆς Λιβύης. Δεινὴ πλῆμυρις ἔρριψε τὸ πλοῖον εἰς τὴν ἀκροτάτην γωνίαν τοῦ κόλπου· μόνον μικρὸν τι τμήμα τῆς τρύπιος εὐρίσκετο εἰσέτι ἐν τῷ ὕδατι. Οἱ ἥρωες ἐπήδησαν ἐκ τοῦ πλοίου εἰς τὴν γῆν καὶ ὑπὸ βαθυτάτης λύπης κατελήφθησαν εὐθύς, ὥς ἔρριψαν βλέμματά τινα εἰς τὸν ἄξενον ἐκεῖνον καὶ ἀγνωστον τόπον. Οὔτε πηγαὶ οὔτε ἀτραποὶ οὔτε αὐλαὶ ποιμνίων ἦσαν ἐκεῖ, ἀλλὰ τὰ πάντα συνεῖχεν ἀπέραντος σιγὴ καὶ φοβερὰ γαλήνη ἀχανοῦς ἐρημίας. Ἐν τῇ καταστάσει ταύτῃ τοῦ ἀπαρηγορήτου ἀπελπισμοῦ ἔλεγεν ἕκαστος τῶν ἡρώων τῷ ἄλλῳ :

1251 « Τίς χθὼν εὐχεται ἦδε ; πόθεν ξυνέωσαν ἄελλαι »

ἡμέας ; αἴθ' ἔτλημεν ἀφειδέες οὐλομένοιο
 δείματος αὐτὰ κέλευθα διαμπερές δορηθῆναι
 πετράων. ἦ τ' ἂν καὶ ὑπὲρ Διὸς αἴσαν ἰοῦσιν
 1255 βέλτερον ἦν μέγα δὴ τι μενοινώοντας ὀλέσθαι... ».

Εἵθε, ἔλεγεν ἕκαστος τῶν ἡρώων τῷ ἄλλῳ, ὅπως ἀφρόντιδες τοῦ ὀλεθρίου φόβου ὤρων ποτὲ κατ' εὐθὺν διὰ μέσου τῶν σκοπέλων τῆς Σκύλλης καὶ τῆς Χαρύβδews, ὡς τοῦτο ἔπραξαν πρότερον διὰ μέσου τῶν Συμπληγάδων πετρῶν.

« Καὶ ἀληθῶς πολλῶν κάλλιον θὰ ἦτο ἡμῖν,
 1255 { ὅπως καὶ ὑπὲρ τὰ ὑπὸ τῆς μοίρας τοῦ Διὸς καθοριζόμενα δοῖα
 ἀπολώμεθα, ἔχοντες ὁμως βεβαίως ἐν τῷ λογισμῷ ἡμῶν μέγα τι ».

Ἡ εὐχὴ τῶν Ἀργοναυτῶν εἶναι ἐνταῦθα ὁμοία τῇ εὐχῇ ἐκείνῃ τοῦ Ἑκτορος ἐν Ὀμ. Ἰλ. X 304 κῆξ. :

« μὴ μὰν ἀσπουδί γε καὶ ἀκλειῶς ἀπολοίμην,
 ἀλλὰ μέγα δῆξας τε καὶ ἐσομένοισι πνθέσθαι ».

Κατὰ ταῦτα τὸ ἀπαρέμφατον : « ὀλέσθαι » τοῦ στ. 1255 τοῦ IV. βιβλίου τῶν « Ἀργοναυτικῶν » Ἀπολλωνίου τοῦ Ῥοδίου συναπτεόν οὐχὶ μετὰ τοῦ « μενοινώοντας » τοῦ στίχου τούτου ὡς ἀντικείμενον αὐτοῦ, ἀλλὰ μετὰ τῆς ἀπροσώπου φράσεως : « βέλτερον ἦν » ὡς ὑποκείμενον αὐτῆς. Τῆς μετοχῆς : « μενοινώοντας » ἀναφερομένης ἐνταῦθα εἰς τὸ λόγῳ ἑτεροπροσωπίας κατ' αἰτιατικὴν νοοῦμενον ὑποκείμενον τοῦ ἀπαρεμφάτου : « ὀλέσθαι », εἰς τὸ « ἡμᾶς » δηλονότι « τοὺς Ἀργοναύτας », ἀντικείμενον εἶναι τὸ « μέγα τι ». Τὸ « μενοινᾶν » συντάσσεται ἐνταῦθα οὐχὶ μετ' ἀπαρεμφάτου, ἀλλὰ μετ' αἰτιατικῆς πράγματος. Ὁ κ. Τσίριμπας λοιπὸν πολὺ ἀστόχως, νομίζω, ἐπάγεται καὶ τὸ χωρίον τοῦτο Ἀπολλωνίου τοῦ Ῥοδίου πρὸς βεβαίωσιν τῆς συντάξεως τοῦ « μενοινᾶν » μετ' ἀπαρεμφάτου χρόνου ἀορίστου. Πολλὰ ἄλλα χωρία τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γραμματείας παρέχουσι τὴν βεβαίωσιν ταύτην, οὐχὶ ὁμως τὸ χωρίον τοῦτο τοῦ Ἀπολλωνίου.

Ἐν σχέσει πρὸς τὴν φράσιν : « αἰρήσειν θανάτῳ » τοῦ στ. 27 τοῦ ὕμνου ἡμῶν, ὅπερ ἔχει τὴν ἔννοιαν τοῦ « θανατοῦν » τινα, ἐπάγεται ὁ κ. Τσίριμπας ἐν τῷ οἰκείῳ αὐτοῦ ὑπομνήματι τὴν ὁμοιογενῆ δῆθεν φράσιν : «...ἐλὼν... ὡς ὅτε τις φῶς | ...λίνῳ καὶ ἥνοπι χαλκῷ » καὶ παραπέμπει εἰτα εἰς Ὀμ. Ἰλ. Π 406-408 καὶ δὴ καὶ μετὰ τῆς παρατηρήσεως, ὅτι καὶ ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ, καθ' ἃ καὶ ἐν τῷ χωρίῳ : « Ἀτρεΐδης Μενέλαος ἔλ' (sc. Σκαμάνδριον) ἔγχει δῆξονεν » E 50, ἔχει τὸ « αἰρεῖν » τὴν ἔννοιαν τοῦ « φονεύειν ».

Σχετικῶς παρατηρῶ, ὅτι τὸ « αἰρεῖν » (« ἐλὼν ») παρ' Ὀμ. Ἰλ. Π 406-408 κατ' οὐδένα τρόπον ἔχει τὴν ἔννοιαν τοῦ « φονεύειν ». Πρὸς διασάφησιν τοῦ πράγματος σημειοῦμαι ἐνταῦθα ἅπαξ ἔτι τὸ χωρίον τοῦτο ἔχον expressis verbis ὧδε :

« ἔλκε δὲ (sc. ὁ Πάτροκλος τὸν Θέστορα) δουρὸς ἑλὼν ὑπὲρ ἄντυγος, ὡς ὅτε τις φῶς | πέτρῃ ἐπὶ προβλῆτι καθήμενος ἱερὸν ἰχθύν (sc. ἔλκει) | ἐκ πόντιο θύραζε λίνῳ καὶ ἥνοπι χαλκῷ ».

Ἐνταῦθα, καθὰ καὶ ὁ H. Ebeling, *Lexicon Homericum* etc. Ed. H. E. — Lipsiæ · Londini · Parisiis 1885, p. 546 s.v. : « αἰρέω »... 1) σημειοῦται : *sumo, mihi sumo*, ἔχει τὸ « ἑλὼν » οὐχὶ τὴν ἔννοιαν τοῦ « φονεύειν », ἀλλὰ τοῦ « σύρειν τι πρὸς ἑαυτόν ». Ὁ Πάτροκλος ἐπληξεν ὀλίγον πρότερον (στ. 404 κέξ.) διὰ τοῦ ἔγχους τὴν δεξιὰν γνάθον τοῦ ἐν τῷ δίφρῳ τοῦ ἄρματος αὐτοῦ περιδεῶς καθημένου Θέστορος καὶ ὤθησεν εἴτα αὐτὸ διὰ μέσου τῶν ὀδόντων αὐτοῦ. Μετὰ ταῦτα εἵλκεν ὁ Πάτροκλος τὸν Θέστορα ὑπεράνω τῆς τὸν δίφρον αὐτοῦ περιθεούσης καμπύλης ῥάβδου, τῆς « ἄντυγος » δηλονότι, « λαβὼν » αὐτὸν ἐκ τοῦ δόρατος, ὅπερ βαθέως παγὲν ἐν σῶμα οὕτως εἶπεῖν ἀπετέλεσε μετὰ τοῦ σώματος τοῦ πληγέντος πολεμιστοῦ. Τὸ ἔργον τοῦτο τῆς ἑλξεως διεξῆγεν ὁ Πάτροκλος, καθ' ὃν ἀκριβῶς τρόπον καὶ ἀλιεύς τις ἐπὶ ἐξέχοντος βράχου ἱστάμενος ἔλκει πρὸς ἑαυτὸν ἐκ τοῦ πόντου διὰ σχοινίου καὶ σιδηροῦ ἀγκίστρου ζωηρῶς ἀναπηδῶντα ἰχθύν. Παρὰ K. F. Ameis · C. Hentze, ἔ.δ., II 2 : *Gesang XVI · XVIII* (1908⁴) 30 ἀναγινώσκομεν ἐν σχέσει πρὸς τὴν φράσιν : « δουρὸς ἑλὼν » τοῦ στ. 406 τὰδε : *in dem er ihn an der Lanze fasste : die in seinem Munde steckende Lanze wird als ein zu ihm gehöriger Teil angesehen* = « λαβὼν αὐτὸν ἐκ τοῦ δόρατος : τὸ εἰς τὸ στόμα αὐτοῦ (sc. τοῦ Θέστορος) παγὲν δόρου θεωρεῖται ὡς μέρος τι εἰς αὐτὸν πλέον ἀνήκον ». Πρβλ. καὶ J. U. Fæsi, *Homers Iliade. Erklärt von J. U. F.* — III : *Gesang XIII · XVIII*. 5. Aufl. besorgt von F. R. Franke. Berlin 1876, σ. 149 : ὑπόμν. εἰς II 406 κέξ. — Ποῦ λοιπὸν ἐνταῦθα ἔχομεν ἐπὶ τοῦ « ἑλὼν » τὴν ἔννοιαν τοῦ « φονεύειν » ;

XI.

ΣΤΙΧΟΣ 29

Ὁ 29ος στίχος τοῦ ὕμνου ἔχει κατὰ τὴν συμπλήρωσιν μὲν τοῦ Zereteli ὧδε :

« [ῶ]ρ[σ]ε δέ οἱ [μα]νίην, ὀφίων δ' ἰνδαλμόν [ἔ]χευ[ε]ν »,

κατὰ τὴν συμπλήρωσιν δὲ τοῦ κ. Τσίπιμπα ὧδε :

« [ῶ]ρ[σ]σε δέ οἱ [μα]νίην, ὀφίων δ' ἰνδαλμόν [ἔ]χευ[εν] ».

Ἐν σχέσει πρὸς τὴν τελευταίαν λέξιν τοῦ στίχου τούτου γράφει ὁ κ. Τσίπιμπας ἐν τῷ οἰκίῳ αὐτοῦ ὑπομνήματι, ὅτι προτείνει ἀντὶ τῆς συλλαβικῆς

αὐξήσεως: «ἐ» τῆς συμπληρώσεως τοῦ Zereteli τὴν διὰ τῆς ἀντωνυμίας: «ἐ» συμπλήρῳσιν «λογικῶς καὶ γραμματικῶς ἐνταυθα εἰς οὐδὲν προσκρούουσιν» καὶ ἐρμηνεύει εἴτα τὴν προκύπτουσαν φράσιν: «ἐ χεῦεν» διὰ τῆς φράσεως: «πρὸς αὐτὸν ἔχυσε (ἐξαπέλυσε)». Ἡ συμπλήρωσις αὐτῇ εἶναι ἀνάλογος τῇ γραφῇ: «ἐ θεῖνον», περὶ ἧς ἐγένετο ἡδὴ λόγος ἀνωτέρω. Πρὸς βεβαίωσιν τῆς ὀρθότητος τῆς συμπληρώσεως ταύτης ἐπάγεται ὁ κ. Τσίριμπας ἐν συνεχείᾳ τὸ χωρίον: «ὡς ἐμὲ κείνοι ἐπεὶ ἴδον ὀφθαλμοῖσιν | δακρυόεντες ἔχυντο» Ὀμ. Ὀδ. κ 414 κέξ., οὗ ἐν τέλει παρέχει ἐντὸς παρενθέσεως τὴν ἐρμηνείαν: «πρὸς ἐμὲ ἐξεχύθησαν». Πάντα ταῦτα φαίνονται μοι ἄστοχα καὶ ἀνελλήνιστα.

Πάντα τὰ λεξικά τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης διδάσκουσιν, ὅτι τὸ «χέειν» συντάσσεται μετὰ μιᾶς μόνον αἰτιατικῆς πράγματος, ὅπερ χέει τις, οὐδέποτε δὲ μετὰ δύο αἰτιατικῶν, οἷον: «δάκρυα θερμὰ χέοντες (sc. Τρώες)» Ὀμ. Ἰλ. Η 426 «...ἡματ' ὀπωρινῶ, ὅτε λαβρότατον χέει ὕδωρ | Ζεὺς» Π 385 κέξ. — «ἦ τε (sc. ἀηδῶν) θαμὰ τρωπῶσα χέει πολυχέα φωνήν» Ὀδ. ι 521. Τὸ πρόσωπον ἢ πράγμα, πρὸς δὲ χέει τίς τι, δηλοῦται οὐχὶ δ' αἰτιατικῆς, ἀλλὰ διὰ δοτικῆς ἢ ἐμπροσθέντος τινὸς ἢ ἐπιρροηματικοῦ προσδιορισμοῦ, οἷον: «τῷ κέ οἱ (sc. Αἰγίσθῳ) οὐδὲ θανόντι χυτὴν ἐπὶ γαῖαν ἔχευαν» Ὀδ. γ 258: «ἅτῳ βασιλεῦσιν ὕδωρ ἐπὶ χεῖρας ἔχευαν» Ἰλ. Γ 270: «τῷ μὲν (sc. ὃν τινα τιμήσωσι Διὸς κοῦραι) ἐπὶ γλώσση γλυκερὴν χεῖουσιν ἔερσην» Ἡσ. ἔργ. 83: «οὐνεκά οἱ (sc. Τιτύρῳ) Μοῖσα κατὰ στόματος χέει νέκταρ» Θεόκρ. VIII 82: «ἦ τε κατ' αἰγίλιπος πέτρης δνοφερὸν χέει ὕδωρ» Ὀμ. Ἰλ. Ι 15: «πολλὰ δέ σ' (sc. Ἀχιλλέα) ἀμφὶ | δάκρυα θερμὰ χέον Δαναοί...» Ὀδ. ω 45 κέξ. — «...κόκκου βαφὰς [δ'] ἐς πέδον χέουσα (sc. Ἰφιγένεια)...» Αἰσχ. Ἀγ. 238: «ὁ δὲ... Ἀχιλλεὺς | χρυσοῦ ἐκ κρητῆρος... | οἶνον ἄφυσσόμενος χαμάδις χέει» Ὀμ. Ἰλ. Ψ 218 κέξξ. — «κατὰ δὲ πτερὰ χεῦεν ἔραζε (sc. ὄρνις)» Ὀδ. ο 527: «φύλλα δ' ἔραζε χέει (sc. ὕλη)» Ἡσ. ἔργ. 421 κ.ο.ὔ.κ. Πρὸβλ. τὰ νεοελληνικά: «χύνω νερό»· «χύνω νερό στὸ κρασί μου, στὴ γῇ» κ.ο.ὔ.κ.

Ἐν τῷ στ. 30 τοῦ ὕμνου ἡμῶν λέγεται, ὅτι ὁ Διόνυσος

«ὦρσέ οἱ (sc. Λυκούργῳ) μανίην, ὀφίων δ' ἰνδαλμόν ἔχευεν»,

ὅτι δηλαδὴ διήγειρεν ὁ θεὸς παρὰ τῷ διώκτῃ αὐτοῦ τὸ πάθος τῆς μανίας καὶ ὅτι «ἔχευε» περαιτέρω περὶ αὐτὸν ἢ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ κ.ο.ὔ.κ. φαντάσματα ὄψεων. Ἐν τῷ δευτέρῳ τμήματι τοῦ στίχου τούτου συντάσσεται, ὡς βλέπομεν, τὸ «χεῖν» μετὰ μιᾶς μόνον αἰτιατικῆς, τῆσδε: «ὀφίων ἰνδαλμόν». Ἡ κατεύθυνσις, πρὸς ἣν «ἔχέετο» ὁ «ἰνδαλμός» οὗτος ἢ ὁ τόπος ἐν γένει, ἐν ᾧ τὸ ἔργον τοῦτο συνετελεῖτο, νοεῖται εὐχερῶς ὑπὸ τύπον ἐμπροσθέντος τινὸς προσδιορισμοῦ ἐκ τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας: «οἱ» τοῦ πρώτου μέρους τοῦ ἐν λόγῳ στίχου: «περὶ αὐτόν»· «πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν

αὐτοῦ». Ἐκ τῆς ἐπόψεως ταύτης καλῶς ὁ κ. Τσίριμπας μετέφρασεν εἰς τὴν νέαν ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἐν σ. 72 τῆς ἐργασίας αὐτοῦ τὸν ἐν λόγῳ στίχον:

*«τῷ προεκάλεσε δὲ διάσεισιν τῶν φρενῶν, ἐξαπέλυσε δὲ
[πρὸς αὐτὸν φαντάσματα ὄψεων],*

ὅμως πρὸς δικαίωσιν τῆς ἐν τῇ μεταφράσει αὐτοῦ κειμένης φράσεως: «πρὸς αὐτὸν» ἐνόμισεν οὗτος, ὅτι οὐχὶ ἐπαρκὴς ἦτο ἡ ἐν τῷ πρώτῳ μέρει τοῦ στίχου παρουσία τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας: «οἱ» καὶ ὅτι παρίστατο δῆθεν χρεῖα ἐπαναλήψεως ταύτης καὶ ἐν τῷ δευτέρῳ μέρει αὐτοῦ καὶ δὴ καὶ κατὰ πτώσιν αἰτιατικὴν: «ἐξ». Οὕτως ὅμως διέλαθε τὸν Ἑλληνα φιλόλογον τόδε τὸ πρᾶγμα, ὅτι δηλαδὴ τὸ «χεύειν» μετὰ μίᾳς μόνον, οὐδέποτε δὲ μετὰ δύο αἰτιατικῶν ὡς ἀντικειμένων αὐτοῦ (ἀμέσου τε καὶ ἐμμέσου), συντάσσεται καὶ ὅτι οὕτω διενήργει αὐθαίρετως συμπλήρωσιν, ἥτις «λογικῶς καὶ γραμματικῶς» πλείστοις σημείοις «προσκρούει».

Πρὸς τεκμηρίωσιν τοῦ ἀνελληνίστου τούτου συντακτικοῦ εὐρήματος, τῆς συνάψεως δηλαδὴ τοῦ «χεύειν» μετὰ δύο αἰτιατικῶν, ἐπάγεται ὁ κ. Τσίριμπας τὸ ἀνωτέρω καταγραφὴν ἤδη χωρίον τῆς «Ὀδυσσεΐας» κ 414 κξξ.: «ὡς ἐμὲ... ἔχυντο». Ὁ κ. Τσίριμπας περιπίπτει ἐνταῦθα εἰς νέον συντακτικὸν σφάλμα σοβαρᾶς σημασίας. Ἐν πρώτοις παρατηρῶ σχετικῶς, ὅτι οὗτος ὤφειλεν ἐπὶ τοῦ προκειμένου, ὅπως ἐπαγάγεται χωρίον περιέχον, καθὰ καὶ ὁ ἐν λόγῳ στίχος τοῦ ὕμνου ἡμῶν, πρῶτον μὲν τὸν ἐνεργητικὸν τύπον τοῦ ῥήματος, ὕστερον δὲ δύο ἀντικείμενα αὐτοῦ κατ' αἰτιατικὴν, εἰ βεβαίως τοῦτο ἦτο δυνατόν. Ὁ κ. Τσίριμπας ὅμως οὐδεμίᾳ, ὡς φαίνεται, ἠξίωσε προσοχῆς τὴν φράσιν: «ἰνδαλμὸν ὀφίων», ἥτις κατέχει ἔναντι τοῦ «ἔχευεν» τὴν θέσιν τοῦ ἀντικειμένου κατ' αἰτιατικὴν πτώσιν («ἰνδαλμόν» τὸ «ὀφίων» εἶναι βεβαίως γενικὴ τῆς ἰδιότητος), καὶ ἔστρεψε τὸν λογισμὸν αὐτοῦ πρὸς τὴν ὑπ' αὐτοῦ διὰ περιεργοτάτης γραμματικῆς μαγανείας δημιουργηθεῖσαν προσωπικὴν ἀντωνυμίαν: «ἐξ», ἥτις αἰτιατικῆς πτώσεως οὔσα εὗρισκεν ἐν τῷ χωρίῳ τοῦ Ὀμήρου τὴν παράλληλον αὐτῇ ἐξ ἐπόψεως συντακτικῆς πλοκῆς λέξιν ἐν τῷ «ἐμέ». Οὕτως εὐχερῶς πλεον συνῆψεν ὁ κ. Τσίριμπας τὸ «ἔχυντο» μετὰ τοῦ «ἐμέ» διὰ τῆς φράσεως: «πρὸς ἐμὲ ἐξεχύθησαν». Ἀναντιρρήτως καὶ ὁ μέσος τύπος τοῦ «χέειν», τὸ «χέσθαι» δηλονότι, συντάσσεται μετ' αἰτιατικῆς πράγματος, ὅπερ τις «χέει», καὶ μάλιστα ἀπλῆς ἢ ἐν συνδυασμῷ διατελούσης μετὰ δοτικῆς τινος πράγματος ἢ προσώπου, πρὸς ᾧ χέει τίς τι, ἢ μετ' ἐμπροθέτου προσδιορισμοῦ κ.ο.κ., οἷον: «ἐπὶ δὲ Τρώεσσι καὶ Ἑκτόρ | ...βέλεα στονόεντα χέοντο» Ὀμ. Ἰλ. Ο 589 κξξ. — «εἰς ἄλλοτρίας γαστέρας ἐνδὺς κωμωδικὰ πολλὰ χέασθαι (sc. φησὶν Ἀριστοφάνης)» Ἀριστοφ. σφ. 1020· «ἀμφ' αὐτῷ δὲ χοὴν χέομην (sc. ἐγὼ ὁ Ὀδυσσεὺς) πᾶσιν νεκύεσσιν» Ὀμ. Ὀδ. λ 26· «ἀμφὶ δ' ἐδὼν φίλον υἱὸν (sc. Αἰνείαν) ἐχεύατο (sc. Ἀφροδίτῃ) πήχεε λευκῶ» Ἰλ. Ε 314,

ὁμως πανταχοῦ ἐνταῦθα ὁ μέσος οὗτος τύπος τοῦ «χέειν» ἔχει ἐνεργητικὴν μεταβατικὴν σημασίαν, ὅπερ κατ' οὐδένα τρόπον συμβαίνει καὶ ἐν τῷ ὑπὸ τοῦ κ. Τσίριμπα ἐν τῷ οἰκείῳ αὐτοῦ ὑπομνήματι καταγραφέντι χωρίῳ, ἐν ᾧ ὁ τύπος: «ἔχυντο» εἶναι μέσης κυρίως ἢ αὐτοπαθοῦς σημασίας. Ὁ κ. Τσίριμπας ὥφειλε, νομίζω, ὅπως καλῶς γινώσκη, ὅτι τὸ «χέειν» ὑπὸ τὴν μέσσην ἢ αὐτοπαθὴν καὶ ὑπὸ τὴν παθητικὴν ἔτι σημασίαν αὐτοῦ, καθ' ἃ τοῦτο καὶ ἐπὶ πάντων ἐν γένει τῶν ῥημάτων ὁμοίου συντακτικοῦ χαρακτήρος συμβαίνει, οὐδεμίαν αἰτιατικὴν δύναται, ὅπως ἔχη παρ' ἑαυτῷ ἐν θέσει ἀντικειμένου, διότι ἡ τυχὼν ἐν τῇ ἐνεργητικῇ μεταβατικῇ συντάξει ὑφισταμένη αἰτιατικὴ παραλείπεται ἢ μεταποιεῖται εἰς ὀνομαστικὴν ἐν τῇ αὐτοπαθεῖ ἢ παθητικῇ συντάξει, οἷον: «ἐκ δ' ἄρα πᾶσαι | χύντο χαμαὶ χολάδες» Ἰλ. Δ 525 κξ. (= Φ 180 κξ.) «τῶν τότε Μυρμιδόνες... | ἐκ νηῶν ἐχέοντο» Ὀμ. Ἰλ. Π 256 κξ. — «πολλὰ δ' ἂν' αὐτοῦ (sc. Ἀγαμέμνωνος) | δάκρυα θερμὰ χέοντ'» Ὀδ. δ 522 κξ. — Μόνον οἱ λοιποὶ προσδιορισμοὶ τῆς ἐνεργητικῆς συντάξεως δύνανται, ὅπως παραμένωσι καὶ ἐν τῇ αὐτοπαθεῖ ἔτι ἢ τῇ παθητικῇ συντάξει, οἷον: «αἶ μὲν τ' (sc. οἶες) ἀγχιστῖναι ἐπ' ἀλλήλησι κέχυνται» Ὀμ. Ἰλ. Ε 141. «ἐφ' ἁλὸς πολιτῆς κέχυται λιμέσιν τε καὶ ἀκταῖς» Μ 284. «ἅμφι δέ οἱ θάνατος χύτο» Ν 544.

Ἐν τῷ ὑπὸ τοῦ κ. Τσίριμπα παρεχομένῳ χωρίῳ τῆς «Ὀδυσσεΐας» τοῦ Ὀμήρου, κ 414 κξ.: «ὥς ἐμὲ κείνοι ἐπεὶ ἴδον ὀφθαλμοῖσιν | δακρύνοντες ἔχυντο» ὁ τύπος: «ἔχυντο» ἔχει μέσσην σημασίαν καὶ παρέχει ἡμῖν τὴν ἐννοίαν, ὅτι οἱ ἑταῖροι τοῦ Ὀδυσσεύς «ῥῆσαν», «χύθηκαν». Τὸ πρόσωπον, πρὸς δὲ οὗτοι «ἔχυντο», εἶναι βεβαίως ὁ Ὀδυσσεύς, ὁμως τοῦτο νοεῖται ἐκ τῶν συμφραζομένων, οὐχὶ δὲ ἐκ τοῦ εὐθέως συνδυασμοῦ τοῦ ῥηματικοῦ τούτου τύπου μετὰ τοῦ «ἐμὲ» ἢ μετὰ τῆς φράσεως ἔτι «ὥς ἐμὲ», ἵνα οὕτω μὴ ὑπονοοῦντες, ἀλλὰ ῥητῶς μεταφράζοντες ὑφισταμένους ἐν τῷ κειμένῳ λεκτικούς συνδυασμούς, ἔχωμεν τὴν φράσιν τοῦ κ. Τσίριμπα: «πρὸς ἐμὲ ἔξεχύθησαν». Παρὰ ταῦτα, ἐπειδὴ οὐχὶ μόνον παρὰ τῷ κ. Τσίριμπα, ἀλλ' ἤδη πολὺ πρὸ αὐτοῦ παρ' ἐπιφανέσι δημηρισταῖς παρουσιάζεται ἡμῖν τὸ αὐτὸ συντακτικὸν σφάλμα, ἐρμηνεύω ἐνταῦθα ἐκτενέστερόν πως τὸ χωρίον τοῦ Ὀμήρου ἐν τῷ συνόλῳ αὐτοῦ θεωρούμενον.

Ἐν στ. 410 κξξ. διηγούμενος ὁ Ὀδυσσεὺς τῷ Ἀλκινόῳ «τὰ περὶ Κίρκην» ἐπάγεται παραβολὴν τινα, δι' ἧς ζωηρότατα παρουσιάζει τῷ βασιλεῖ τῶν Φαιάκων τὴν ἑξάλλον καὶ ἀκράτητον συγκίνησιν καὶ χαρὰν τῶν ἑταίρων αὐτοῦ, οἵτινες, ὥς εἶδον τοῦτον σῶον ἐπανακάπτοντα ἐκ τῶν δωμάτων τῆς Κίρκης, οὐχὶ διάφορα ἔπραττον τῶν μόσχων, ὅταν οὗτοι μετὰ χρόνον ἐπαναβλέπωσι τὰς μητέρας αὐτῶν: «ὥς δ' ὅτ' ἂν ἄγραυλοι πόριες περὶ βοῦς ἀγελαιάς | ἐλθούσας ἐς κόπρον, ἐπὴν βοτάνης κορέσωνται, | πᾶσαι ἅμα σκαίρουσιν ἐναντία· οὐδ' ἔτι σηκοὶ | ἵσχουσ', ἀλλ' ἀδινὸν μυκόμεναι ἀμφιθέουσι μητέρας, ὥς, ἐμὲ κείνοι ἐπεὶ ἴδον ὀφθαλμοῖσι, | δακρύνοντες ἔχυντο». Ἡ

λέξις: «ὥς» ἔχει, καθ' ἃ διδάσκουσι τὰ λεξικά τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, πλείστας σημασίας, ἥτοι σημασίαν ἐπιρρημάτων (δεικτικοῦ ἢ ἀναφορικοῦ), σημασίαν συνδέσμων (εἰδικοῦ, χρονικοῦ, αἰτιολογικοῦ, τελικοῦ) καὶ σημασίαν προθέσεως. Ἐν τῷ ἐν λόγῳ χωρίῳ τοῦ Ὀμήρου ἔχει προφανῶς τὸ «ὥς» σημασίαν δεικτικοῦ ἐπιρρημάτων ἀντιστοιχοῦντος τῷ ἀναφορικῷ ἐπιρρηματι τῆς ἀρχῆς τοῦ ὅλου χωρίου: «ὥς». Ὁ Ὀδυσσεὺς λοιπὸν λέγει τῷ Ἀλκινόῳ, ὅτι «ὥς (= ὅπως)... πόριες... μυκώμεναι ἀμφιθέουσι μητέρας, ὧς (= οὕτω)... δακρυόεντες ἔχυντο (sc. ἑταῖροι)». Ἐνεκα τοῦ λόγου τούτου ἀκριβῶς τονίζεται τὸ «ὥς». Πρὸβλ. σχετικῶς καὶ τὰ χωρία: «ὥς δὲ λέων μήλοισιν ἀσημάντοισιν ἐπελθὼν, | ... ὧς μὲν Θρήικας ἄνδρας ἐπώχετο Τυδέος υἱὸς» Ὀμ. Ἰλ. K 485 κέξξ. — «ὥς δὲ λύκοι ὄρνεσσιν ἐπέχραον ἢ ἐρίφοισι | σίνται, ... ὧς Δαναοὶ Τρώεσσιν ἐπέχραον» Π 352 κέξξ. — «ὥς δ' ἀναμυαίει βαθέ' ἄγκρα θεσπιδαῆς πῦρ | οὔρεος ἄζαλέοιο, ... ὧς ὁ γε (sc. Ἀχιλλεύς) πάντη θῦνε σὺν ἔγχρῃ» Υ 490 κέξξ. — Κατὰ ταῦτα τὸ ἐν λόγῳ χωρίον τοῦ Ὀμήρου δέον, ὅπως ὧδε κυρίως στίζωμεν: «ὥς, ἐμὲ κεῖνοι ἐπεὶ ἴδον ὀφθαλμοῖσιν, δακρυόεντες ἔχυντο». Τὸ «ἐμὲ» δέον, ὅπως συναφθῇ ὡς ἀντικείμενον οὐχὶ μετὰ τοῦ ἀμετάβατον ἔννοιαν ἔχοντος μέσου ῥηματικοῦ τύπου: «ἔχυντο», ἀλλὰ μετὰ τοῦ μεταβατικῆν ἔννοιαν ἔχοντος ῥηματικοῦ τύπου: «ἴδον». Ἐκ τοῦ «ἐμὲ» τούτου νοεῖται ὁ ἐμπρόθετος προσδιορισμός: «πρὸς ἐμέ», ὅστις ἐν νῷ μόνον συναπτόμενος μετὰ τοῦ «ἔχυντο» παρέχει ἡμῖν τὴν ἔννοιαν: «ὥρμησαν (ῥύθηκαν) πρὸς ἐμέ». Ἐκπλήττομαι, διότι καὶ ὁ A. Ludwig, *Homeri carmina. Rec. et sel. lect. variet. instr.* A. L. — II: *Odyssea* 1, Lipsiæ 1889, p. 244 ὧδε κυρίως στίζει: «ὥς ἐμὲ κεῖνοι, ἐπεὶ ἴδον ὀφθαλμοῖσιν, | δακρυόεντες ἔχυντο» συνάπτων οὕτω, καθὰ καὶ ὁ κ. Τσίριμπας, λίαν ἀνελληνίστως τὸ «ἐμὲ κεῖνοι» μετὰ τοῦ «ἔχυντο» καὶ οὐχί, ὡς ὄφειλε, μετὰ τοῦ «ἴδον». Ὁμοίως στίζει καὶ ὁ Th. W. Allen, *Homeri opera. Recogn. brevique adnot. crit. instr.* Th. W. A. — III: *Odysseæ libros I-XII continens. Ed. altera.* Oxonii (1916²) τῷ Ludwig κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἀκολουθῶν. Ἀρτίως καὶ ὑπὸ τὴν δέουσαν συντακτικὴν ἐνότητα παρέχει ἡμῖν τὸ χωρίον ὁ J. van Leeuwen, *Homeri carmina. Cum prolegomenis, notis crit., comment. exeg. ed.* J. v. L. — *Odyssea* 1, Lugduni Batavorum 1917, p. 281: «ὥς δ' ὅτε ἄγραυλοι πόριες περὶ βοῦς ἀγελείας | ... σκαίρουσιν ἐναντία, ... ὧς ἐμὲ κεῖνοι ἐπεὶ ἴδον ὀφθαλμοῖσι, δακρυόεντες ἔχυντο». Ὁρθῶς οὗτος μεταφράζει τὸ «ἔχυντο» λατινιστί: *navi relicta effusi sunt, proruerunt*. Ἐπὶ τὸ ἀρτιώτερον θὰ ὄφειλεν οὗτος, ὅπως θέσῃ κόμμα καὶ μετὰ τὸ «ὥς». Ὁ J. U. F a e s i, *Homers Odyssee. Erklärt von J. A. F.* — II: *Gesang IX-XVI.* — 6. Aufl. besorgt von W. C. Kayser, Berlin 1874, σ. 55 τίθεται κόμμα μετὰ τὸ «ὀφθαλμοῖσιν» μόνον. Ἐν τῷ εἰς κ 414 ὑπομνήματι αὐτοῦ λέγει μὲν οὗτος κατ' ἀρχάς, ὅτι «ἡ αἰτιατικὴ δέον

ἐν πρώτοις, ὅπως συναφθῇ ὡς ἀντικείμενον μετὰ τῆς φράσεως : ἔπει ἴδον », προστίθεται ὁμος εὐθὺς ἀμέσως, ὅτι « ἡ αἰτιατικὴ αὕτη δέον εἶτα, ὅπως ληφθῇ ὡς τοπικὸς προσδιορισμὸς τοῦ ἔχυντο », ὅπερ ὡς ὅημα κινήσεως κυρίως σημαντικὸν συντάσσεται ἐνταῦθα », καὶ παραπέμπει εἰτα πρὸς τεκμηρίωσιν τῆς ὁρθότητος τοιούτου τινὸς συντακτικοῦ συνδυασμοῦ εἰς : Kr. Gr. Gr. II, § 46, 3, 2 (= K. W. Krüger, Griechische Sprachlehre für Schulen. Hrsg. von K. W. Kr. — II : Über die Dialekte. 2 : Poetisch - dialektische Syntax. 4. verbesserte Aufl.,... besorgt von W. Pökel. Leipzig - Würzburg 1894, σ. 11). Ὁ Krüger ἐπάγεται ἐνταῦθα τὰ χωρία : « ἴκετ' Ἀρήτην τε καὶ Ἀλκίνοον βασιλῆα » Ὀμ. Ὀδ. η 141 καί : « μνηστῆρας ἀφίκετο διὰ γυναικῶν » π 414. Ἀλλὰ τὸ « ἔχυντο » οὐδὲ μακρόθεν ἔχει τὴν ἔννοιαν τοῦ « ἰκνεῖσθαι » ἢ « ἀφικνεῖσθαι », παρ' οὐδενὶ δὲ συγγραφῇ τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος παρουσιάζεται ἡμῖν τοῦτο συνημμένον μεθ' ἀπλῆς τινος αἰτιατικῆς. Ὁ K. Fr. Ameis, Homers Odyssee. Für den Schulgebrauch erklärt von K. Fr. A. — I 2 : Gesang VII - XII. 11. ...Aufl. besorgt von C. Hentze. Leipzig - Berlin, 1908, σ. 127 στίξι ἐν τῷ λόγῳ χωρίον τῆς « Ὀδυσσεΐας », καθὰ ἀκριβῶς καὶ ὁ Faesi, ὅμως παράδοξα ὁμοίως καὶ ἐντελῶς ἄστοχα εἶναι, ὅσα καὶ οὗτος ἐν τῷ οἰκίῳ αὐτοῦ ὑπομνήματι γράφει. Τὸ « ἐμέ », γράφει οὗτος, ἀνῆκει τῷ τε « ἴδον » καὶ τῷ « ἔχυντο » καὶ πρὸς γραμματολογικὴν κύρωσιν τῆς αὐθαιρέτου ταύτης γνώμης παραπέμπει ἡμᾶς εἰς Ἰλ. Z 474 : « αὐτὰρ ὃ γ' » (sc. Ἐκτωρ) ὃν φίλον υἱόν, ἐπεὶ κύσε πῆλὲ τε χερσίν,... », χωρὶς συγχρόνως νὰ παρατηρήσῃ μετὰ τῆς δεούσης προσοχῆς, ὅτι ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ τῆς « Ἰλιάδος » ἀμφοτέρω τὰ ῥήματα, τό τε « κυνέειν » δηλονότι καὶ τὸ « πάλλειν », συντάσσονται κανονικῶς μετ' αἰτιατικῆς καὶ κατ' ἀκολουθίαν οὐδεμίαν ἐνταῦθα ἀντιστοιχίαν ἔχομεν πρὸς τὰ ῥήματα τοῦ χωρίου τῆς « Ὀδυσσεΐας », πρὸς τὸ « ὄρᾶν » δηλονότι καὶ τὸ « χέεσθαι », ὧν τὸ πρῶτον μόνον, οὐχὶ δὲ καὶ τὸ δεύτερον, συντάσσεται αἰτιατικῇ. Ἐν τῷ αὐτῷ ὑπομνήματι παλαιότερων ἐκδόσεων παρατηρεῖται, ὅτι ὁ ἀσυνήθης ἐν Ὀδ. κ 414 κῆξ. συνδυασμὸς τοῦ « χέεσθαι » μετ' αἰτιατικῆς ἀπροθέτου προέκυψεν ἐν μέρει ἐκ τῆς δράσεως τῆς ἔτι πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ ποιητοῦ αἰωρουμένης προθέσεως : « ἀμφὶ » ἐκ τοῦ « ἀμφιθέουσι » τοῦ στ. 413. Πάντα ταῦτα ὅμως ἀποτελοῦσιν αὐθαίρετα εὐρήματα εὐδινήτου φαντασίας καὶ οὐχὶ σώφρονα προϊόντα θετικῆς καὶ βεβαίας ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης. Νομίζω, ὅτι εἰς τὸν ἄστοχον αὐτὸν συνδυασμὸν τοῦ « ἐμέ » μετὰ τοῦ « ἔχυντο » παρεπλανήθησαν οἱ ἀνωτέρω μνημονευθέντες φιλόλογοι καὶ εἴ τις ἄλλος ἐκ τοῦδε τοῦ πράγματος, ὅτι δηλαδὴ τὸ « ὦς » ἐγγὺς τοῦ « ἐμέ » εἶναι ἢ φράσις : « ὦς ἐμέ » ὡς ἐμπρόθετός τις προσδιορισμὸς κατεύθυνσιν δηλῶν ζωηρῶς πῶς παρὰσύρει εἰς δημιουργίαν συντακτικῆς τινος σχέσεως αὐτῆς μετὰ τοῦ ἀμεταβάτου ῥηματικοῦ τύπου : « ἔχυντο ». Τὸ « ὦς » πολλάκις, ὡς γνωστόν, συνάπτεται μετ' αἰτιατικῆς πρὸς δῆλωσιν

κατευθύνσεως, οἷον: «ὥς αἰεὶ τὸν ὁμοῖον ἄγει θεὸς ὥς τὸν ὁμοῖον» Ὅμ. Ὅδ. ρ 218· «ὥχόμην ὥς τὸν θεὸν» Ἀριστοφ. Πλοῦτ. 32· «συνεληλύθασιν ὥς ἐμὲ» Ξενοφ. Ἀπομν. II 7, 2. Ἐπὶ τῆς χρήσεως τοῦ «ὥς» ὥς δεικτικού ἐπιρρημάτος καὶ τοῦ «ὥς» ὥς προθέσεως ἀντὶ τοῦ «εἰς» πρβλ. προχείρως R. Kühner-B. Gerth, Ausführliche Grammatik der griechischen Sprache. Satzlehre. II, Hannover 1955⁴, σ. 228 (= § 516, 3)· 446 (= § 566, 2)· 490 κέξξ. (= § 580 κέξξ.)· I (1955⁴) 471 κέξξ. (= § 432, 2 μετ' Anmerk. 1 καὶ 2)· J. Humbert, Συντακτικὸν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσης ἐξελληνισθὲν ὑπὸ Γ. Ἰ. Κουρμούλη. Ἀθῆναι 1957, σ. 436b κατὰ τὸν «πίνακα λέξεων» ἐν λ.: «ὥς (σύνδ.)» κέξξ. Ἐπὶ τῆς διαθέσεως τοῦ «χέειν» παρ' Ὀμήρῳ πρβλ. κυρίως P. Chantraine, Grammaire Homérique. II: Syntaxe. Paris 1953 (= Collection de philologie classique. IV), σ. 182. Αὐτ., σ. 250 κέξξ. παρέχει ἡμῖν ὁ Chantraine ἐκ τοῦ Ὀμήρου πληθὺν προτάσεων παραβολικῆς συγκρίσεως.

Ἡ ἀνωτέρω ἔρευνα κατέδειξεν, ὅτι ἀστόχως ὁ κ. Τσίριμπας ἐν τῷ στ. 29 τοῦ ὕμνου ἡμῶν διώρθωσε τὴν συλλαβικὴν αὔξησιν τοῦ «ἔχευεν» εἰς τὴν προσωπικὴν ἀντωνυμίαν: «ἐξ», διότι ἐν τοιαύτῃ τινὶ περιπτώσει θὰ εἴχομεν τὸ ἀνήκουστον συντακτικὸν φαινόμενον τοῦ συνδυασμοῦ τοῦ «χέειν» μετὰ δύο αἰτιατικῶν ὥς ἀντικειμένων, ἐν ᾧ τοῦτο, ὥς γνωστόν, μετὰ μιᾶς μόνον αἰτιατικῆς συντάσσεται. Ἐπὶ πλέον κατέδειξεν ἡ ἀνωτέρω ἔρευνα, ὅτι ἀστόχως πάλιν ὁ κ. Τσίριμπας πρὸς βεβαίωσιν τῆς ὁρθότητος τῆς ὑπ' αὐτοῦ γενομένης διορθώσεως ταύτης ἐπηγάγετο τὸ χωρίον τῆς «Ὀδυσσεΐας» κ 414 κέξξ., ἐφ' ὅσον ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ μέσος τις τύπος τοῦ «χέειν» εὐρίσκεται καὶ δὴ καὶ μετ' ἀμεταβάτου ἢ αὐτοπαθοῦς, οὐχὶ δὲ μετὰ μεταβατικῆς, σημασίας, ἡ δὲ ἐν αὐτῷ κειμένη αἰτιατικὴ: «ἐμὲ» δέον, ὅπως συναφθῇ οὐχὶ μετὰ τοῦ «ἔχυντο», ἀλλὰ μετὰ τοῦ «ἶδον».

XII.

Ο ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡ ΤΗΣ ΜΕΤΟΧΗΣ: «ΚΑΛΕΟΥΣΑ» ΕΝ Τῷ ΣΤΙΧῷ 32

Ἐν στ. 29 κέξξ. τοῦ ὕμνου λέγεται, ὅτι ὁ Διόνυσος ἐνέπνευσε τῷ Λυκούργῳ μανίαν καὶ ἔχεε περὶ αὐτὸν φαντάσματα ὄφρων, ἵνα ἀγωνιζομένου τούτου κατὰ τῶν φαντασμάτων τούτων παρέλθῃ χρόνος τις, ἕως ὅτου ἡ δεινὴ Φήμη «ἀφίκηται» εἰς Θήβας «καλέουσα» τοὺς δύο παῖδας καὶ τὴν σύζυγον αὐτοῦ.

Ἐν τῷ οἰκείῳ αὐτοῦ ὑπομνήματι θεωρεῖ ὁ κ. Τσίριμπας τὴν μετοχὴν: «καλέουσα» ὥς τελικὴν ἅτε ἐκ τοῦ «ἀφίκηται» ἐξαρτωμένην καὶ ἐπάγεται πρὸς κύρωσιν τῆς ὁρθότητος τῆς γνώμης αὐτοῦ ταύτης τὰ ὁμηρικὰ χωρία:

« αὐτὰρ ὁ (sc. Ἀγίσθος) βῆ καλέων Ἀγαμέμνονα, ... » Ὁδ. δ 532 καί: « βῆ δ' αὖτις θάλαμόνδε Μελάνθιος, ... | οἷσων τεύχεα καλά » χ 161 κῆξ.

Ἐν παντὶ συντακτικῶ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης εὐρὺς γίνεται λόγος περὶ τῆς μετὰ μετοχῆς συντάξεως τῶν ῥημάτων πρὸς ἄμεσον συμπλήρωσιν τῆς ἐννοίας αὐτῶν· πρβλ. προχείρως E. Schwyzer, Griechische Grammatik auf der Grundlage von Karl Brugmanns griechischer Grammatik. II: Syntax und syntaktische Stilistik. Vervollständigt u. hrsg. von A. Debrunner. München 1950 (= Handbuch der Altertumswissenschaft. II 1, 2), σ. 384 κῆξξ. — R. Kühner-B. Gerth, ἑ.ἀ., II (1955⁴) 46 κῆξξ. (= § 480 κῆξξ.)· J. Humbert-Γ. Ἱ. Κουρμούλη, ἑ.ἀ., σ. 190 κῆξξ. (= § 327 κῆξξ.). Καὶ τὰ ῥήματα κινήσεως καὶ ἀφίξεως σημαντικά συντάσσονται μετὰ τοιαύτης μετοχῆς. Ἡ μετοχὴ αὕτη δηλοῖ διαφόρους ἐπιρρηματικὰς σχέσεις, αἵτινες συμπληροῦσι τὰς ἐννοίας τῶν ῥημάτων τούτων καὶ δὴ καὶ εἰδικώτερον δηλοῦσιν ἡ μετοχὴ τοῦ ἐνεστώτος μὲν τροπικὴν, τοῦ ἀορίστου δὲ χρονικὴν καὶ τοῦ μέλλοντος τελικὴν, ἐπιρρηματικὴν σχέσιν, οἷον: « βῆ δὲ (sc. Τηλέμαχος) φέρων (sc. κλυτὰ τεύχεα) » Ὀμ. Ὁδ. χ 112 (= « ἐχώρησε δὲ ὁ Τηλέμαχος τῷδε τῷ τρόπῳ, φέρων δηλαδὴ ἔνδοξα ὄπλα »)· « ...ἵν' εἰδῆς, οὓς φέρων ἦκω, λόγους » Εὐριπ. Ὀρ. 1628· « μαθὼν δέ τις ἄνερεϊ, | εἰ πᾶρ μέλος ἔρχομαι ψάγιον ὄραρον ἐννέπων » Πίνδ. Νέμ. VII 68 (100) κῆξ. — « τῷ δ' (sc. Ἀπόλλων τε καὶ Ἴρις) αἶξαντε πετέσθην » Ὀμ. Ἰλ. Ο 150 (= « οὔτοι δέ, ἄφ' οὗ ταχέως ὥρμησαν, ἵπταντο »)· « ταῦτα δὲ ποιήσαντες (sc. οἱ Πέρσαι) ἐπὶ τὰς ἄλλας νήσους ἀνάγοντο » Ἡρόδ. VI 96, 2· « δειπνήσαντες δὲ ἀπελαύνετε, ὅποι ὑμῖν θυμὸς » Ξενοφ. Κύρ. παιδ. III 1, 37· « αὐτὰρ ὁ (sc. Ἀγαμέμνων) βῆ... Ἀντιφον ἐξεναρίξων » Ὀμ. Ἰλ. Α 101 (= « ἄλλ' οὗτος ἐχώρησεν ἐπὶ τῷ σκοπῷ, ὅπως σκυλεύσῃ τὸν Ἀντιφον »· « ...τῷ λόγῳ φᾶς (sc. Δημόρτος) ὥς ἐς Δελφοὺς χρησόμενος τῷ χρηστηρίῳ πορεύεται » Ἡρόδ. VI 70, 1· « σέ γε διδάξων ὥρμηαι » Ξενοφ. ἀπομν. III 7, 5. Εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν τριῶν τελευταίων χωρίων ἀνήκουσι καὶ τὰ δύο ῥημὰ χωρία, ἅτινα παρέχει ἡμῖν ὁ κ. Τσίριμπας ἐν τῷ οἰκείῳ αὐτοῦ ὑπομνήματι.

Νῦν παρατηρητέον, ὅτι τὸ « ἀφικνεῖσθαι » πλησίον τῶν ἄλλων αὐτοῦ πολυειδῶν συντάξεων οὐδαμοῦ τῆς ἀρχαίας γραμματείας φέρεται συνημμένον μετὰ μετοχῆς μέλλοντος· πρβλ. K. Kühner-B. Gerth, ἑ.ἀ., I (1955⁴) 136 (= § 382, 4b)· 311 κῆξ. (= § 410, 4)· E. Schwyzer-A. Debrunner, ἑ.ἀ., II (1950) τὰς ἐν λ.: « ἀφικνέομαι » τοῦ Register (D. J. Georgacas, III [1953] 39) κειμένας σελίδας. Ἡ ἐννοία τοιαύτης τινὸς μετοχῆς ἐξ ἐπόψεως χρονικῆς σχέσεως καὶ ἀκολουθίας εἶναι ἐναντι τῆς, ἐξ ἧς ἐξαρτᾶται, ῥηματικῆς ἐννοίας ὑστερογενὴς καὶ ὑποδηλοῖ κίνησιν πρὸς πραγματοποιήσιν σκοποῦ τινος, ἔφεσιν πρὸς ἐπιτυχίαν αὐτοῦ. Κατὰ ταῦτα εὐεξήγητον νῦν εἶναι, διατί τὰ κινήσεως κατ' ἐξοχὴν ῥήματα συντάσσονται

μετὰ τοιαύτης τινὸς μετοχῆς μέλλοντος μετὰ τοῦ τελικοῦ αὐτῆς χαρακτηῖρος. Παρὰ ταῦτα τὸ « ἀφικνεῖσθαι » μετ' αὐστηρᾶς ἀκριβείας τοῦ πράγματος θεωρουμένου οὐδαμῶς δηλοῖ κίνησιν καὶ κατεύθυνσιν προσώπου τινὸς πρὸς τι σημεῖον πρὸς ἐπιτυχίαν ἐκεῖ σκοποῦ τινος οἰουδῆποτε, ἀλλὰ παρουσίαν πολλῶ ἄλλον τοῦ προσώπου τούτου ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ ἢ ἐν τῇ περιοχῇ αὐτοῦ. Ὑπὸ τὴν συνθήκην ταύτην αἴρεται προφανῶς ἐκ τοῦ ἐν λόγῳ ῥήματος κατὰ λογικὴν τινα καὶ ψυχολογικὴν ἀναγκαιότητα πᾶσα πνοή καὶ χροιά κινήσεως πρὸς πραγματοποίησιν σκοποῦ τινος ἢ ἐφέσεως πρὸς ἐπιτυχίαν αὐτοῦ. Ἐνεκα τοῦ λόγου τούτου λοιπὸν οὐδαμοῦ τῆς ἀρχαίας γραμματείας φέρεται τὸ « ἀφικνεῖσθαι » συνημμένον μετὰ μετοχῆς μέλλοντος. Εἰ δ' οὐκ. Τσίριμπας εὗρισκεν ἐν τοῖς λεξικοῖς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης χωρίον τι, ἐν ᾧ τὸ « ἀφικνεῖσθαι » θὰ ἦτο συνημμένον μετὰ μετοχῆς μέλλοντος δηλούσης τὴν ἐπιρρηματικὴν σχέσιν τοῦ τέλους καὶ τοῦ σκοποῦ, τότε τὸ χωρίον τοῦτο κατ' ἐξοχὴν θὰ ἐπῆγετο οὗτος, οὐχὶ δὲ δύο ὁμηρικὰ χωρία, ἐν οἷς οὐχὶ τὸ « ἀφικνεῖσθαι », ἀλλὰ τὸ « βαίνειν », περιέχεται. Ἡ μετοχή : « καλέουσα » τοῦ ἐν λόγῳ στίχου τοῦ ὕμνου ἡμῶν εἶναι οὐχὶ μέλλοντος μετὰ τελικοῦ ἐπιρρηματικοῦ χαρακτηῖρος, ἀλλ' ἐνεστῶτος δηλοῦσα τὴν ἐπιρρηματικὴν σχέσιν τοῦ τρόπου. Οὕτως ἔχομεν ἐνταῦθα οὐχὶ τὴν ἔννοιαν :

«...μέχρις οὗ τοῦλάχιστον ἡ φρικτὴ
εἶδησις τῆς παραφροσύνης πτερωτῆ... φθάσῃ εἰς τὴν Θήβην,
διὰ τὰ προσκαλέσῃ τοὺς δύο τοῦ νιούς...»,

καθὰ ἐν σ. 73 τῆς ἐργασίας αὐτοῦ μεταφράζει ὁ κ. Τσίριμπας εἰς τὴν νέαν ἑλληνικὴν τοὺς στ. 30 κέξξ. τοῦ ὕμνου ἡμῶν, ἀλλὰ τὴν ἔννοιαν :

«...μέχρις οὗτο ἔλθῃ ἡ ὀλεθρία Φήμη... εἰς Θήβην καλοῦσα...»,

τ.ἔ. μετὰ τῶν λόγων τῆς κλήσεως ἐν τῷ στόματι αὐτῆς. Πρβλ. σχετικῶς Ἡροδ. I 185, 2 : «...ὥστε δὴ τρεῖς ἐξ τῶν τινα κωμέων τῶν ἐν τῇ Ἀσσυρίᾳ ἀπικνέεται ὄρων (sc. ὁ Εὐφράτης) ».

XIII.

ΣΤΙΧΟΣ 41

Ἐν στ. 41 τοῦ ὕμνου ἡμῶν λέγεται περὶ τοῦ μαινομένου Λυκούργου, ὅτι οὗτος ὑπὸ τὴν πεπλανημένην γνώμην, ὅτι ὄφεις ἔκτεινεν, ἐφόνευσεν τὰ τέκνα αὐτοῦ :

« φῆ δ' ὄφριας θείνειν, τεκέων δ' ἐξείλατο θυμόν ».

Ἐν τῷ οἰκείῳ αὐτοῦ ὑπομνήματι προτείνει ὁ κ. Τσίριμπας τὴν διόρ-

θωσιν τοῦ « φῆ » εἰς « βῆ ». Νομίζω, ὅτι οὐδεμία χρεῖα τοιαύτης τινὸς διορθώσεως ὑφίσταται, διότι οὕτως ἐν τῷ στίχῳ τούτῳ θὰ παρείχετο ἡμῖν τὸ ἄχρουν καὶ ἄπνουν νόημα :

« ὦρμησε δὲ ἐπὶ τῷ σκοπῷ, ὅπως φονεύῃ ὄφεις, ὅμως ἀφείλετο τὴν
[ψυχὴν τῶν τέκνων αὐτοῦ],

ἀντὶ τοῦ νευρώδους καὶ μεστῆς δραματικῆς ἀντιθέσεως νοήματος :

« ἐνόμιζε δέ, ὅτι ἐφόνευσεν ὄφεις, ὅμως ἀφείλετο τὴν ψυχὴν τῶν τέκνων αὐτοῦ ».

Ὅτι τοιαύτη τις ἐπὶ τοῦ προκειμένου διόρθωσις λίαν ἀνεπιτυχὴς εἶναι μαρτυρεῖ ἔτι καὶ τὸ ἐξῆς πρᾶγμα : Τὸ « βαίνειν » ὑπὸ τὴν συντακτικὴν χροιάν ἐπιδιώξεως σκοποῦ τινος συνάπτεται μετ' ἀπαρεμφάτου ἐνεστώτος πάντοτε χρόνου καὶ δὴ καὶ ῥημάτων κινήσεως μόνον σημαντικῶν, οἷον : « βῆ (sc. Ταλθύβιος) ἰέναι κατὰ λαὸν Ἀχαιῶν » Ὁμ. Ἰλ. Δ 199· « βῆ δ' ἐλάαν (sc. Ποσειδῶν) ἐπὶ κύματα » Ν 27· « βῆ ῥ' ἔμην (sc. Σαρπηδὼν) ὥς τε λέων ὄρεσίτροφος » Ν 299. Παρὰ Η. E b e l i n g, ἔ.δ., I (1885) 220b s.v. : « βαίνω » ἀναγινώσκωμεν περὶ τῆς συντάξεως ταύτης τοῦ ῥήματος τούτου : cum inf. verbi eundi ingressus est s. coepit s. perrexit ire, machte sich auf, um zu gehen. Τὸ ἀπαρέμφατον εἶναι πάντοτε χρόνον ἐνεστώτος. Πῶς λοιπὸν θὰ παρουσιάζετο τοῦτο ἡμῖν ἐν τῷ στίχῳ τούτῳ μόνον τοῦ εἰς Διόνυσον ὕμνου συντεταγμένον μετ' ἀπαρεμφάτου ἐνεστώτος ῥήματος οὐχὶ κινήσεως, ἀλλ' ἄλλης τινὸς ἐννοίας, σημαντικοῦ ; Σχετικῶς παρατηρητέον ἔτι, ὅτι, ἐν ᾧ φυσικὸς καὶ εὐλογος εἶναι ὁ μετὰ τοῦ ἀορίστου : « βῆ » συνδυασμὸς ἀπαρεμφάτων ῥημάτων κινήσεως σημαντικῶν ἐν χρόνῳ ἐνεστώτι λαμβανομένων, ἐφ' ὅσον διὰ τοῦ συνδυασμοῦ τούτου παρέχεται ἡμῖν ἐν παρατακτῇ ἐξελιξείη ἡ ἀβίαστος εἰκὼν συντελουμένης τινὸς κινήσεως ἐπὶ τῷ σκοπῷ ἐκτελέσεως ἔργου τινός, εἶναι ἀνάγκη, ὅπως ἐν περιπτώσει ἐνδεχομένου συνδυασμοῦ τοῦ ῥήματος τούτου μετ' ἀπαρεμφάτου ἄλλου τινὸς ῥήματος ὑπὸ τὴν μνημονευθεῖσαν συντακτικὴν χροιάν ἐπιδιώξεως σκοποῦ τινος ληφθῇ τὸ ἀπαρέμφατον ἐν χρόνῳ ἀορίστῳ χάριν συνοπτικῆς οὕτω καὶ ἐνιαίας ἀντιλήψεως τῆς ἐννοίας αὐτοῦ, καθὰ τοῦτο ἐπιτάσσει ὁ ἀόριστος πάλιν καὶ συνοπτικὸς οὕτω χρόνος τοῦ « βῆ ». Δι' ἄλλων λέξεων θὰ ὀφείλειν ὁ ποιητής, ὅπως γράφῃ ἐπὶ τοῦ προκειμένου οὐχί : « βῆ θείναι », ἀλλὰ : « βῆ θείναι » ἢ : « βῆ κτείνει », ὅτε θὰ εἴχομεν τὴν εὐλογωτέραν πλέον ἔννοιαν, ὅτι ὁ Λυκοῦργος « ὦρμησεν ἐπὶ τῷ σκοπῷ, ὅπως φονεύσῃ ». Ἐφ' ὅσον συντελικὴν ἔννοιαν ἔχει ἡ ἐξόρμησις, δέον, ὅπως συντελικὴν ἔννοιαν ἀναλάβῃ καὶ ἡ ὑπὸ τῆς ἐξορμήσεως ταύτης ἐπιδιωκομένη πρᾶξις. Παρὰ ταῦτα ἐπὶ τοιαύτης τινὸς περιπτώσεως ἐπιδιώξεως σκοποῦ τινος τὰ κινήσεως σημαντικὰ ῥήματα, ἐν οἷς περιλαμβάνεται βεβαίως καὶ τὸ « βαίνειν », συντάσσονται, ὥς εἶδομεν, οὐχὶ μετ' ἀπαρεμφάτου ἀορίστου, ἀλλὰ μετὰ μετοχῆς μέλλοντος, ἥτις ἔχει τελικὸν χαρακτῆρα. Κατὰ ταῦτα ὁ ποιητὴς τοῦ ὕμνου ἡμῶν, εἰ ἤθελεν, ὅπως

παράσχη ἡμῖν τὴν ἔννοιαν τῆς ἐξορμήσεως τοῦ Λυκούργου ἐπὶ τῷ σκοπῷ, ὅπως φονεύσῃ τὰ τέκνα αὐτοῦ, θὰ ἔγραφεν ἐν τῷ ἐν λόγῳ στίχῳ αὐτοῦ οὕχαι : « βῆ δ' ὄφιας θείναι » οὐδέ : « βῆ δ' ὄφιας θείναι (κτεῖναι) », ἀλλά : « βῆ δ' ὄφιας κτενῶν ». Πρβλ. : « αὐτὰρ ὁ (sc. Ἀγαμέμνων) βῆ δ' Ἰσὸν τε καὶ Ἀντιφον ἐξεναρίξων » Ὀμ. Ἰλ. Α 101. Παρὰ ταῦτα οὐχὶ τὴν φράσιν ταύτην, ἀλλὰ τήνδε κυρίως : « φῆ δ' ὄφιας θείναι » ἔγραφεν ὁ ποιητὴς τοῦ ὕμνου, διότι οὗτος ἤθελεν ἀναντιρρήτως, ὅπως, καθὰ ἤδη ἀνωτέρω ἐλέχθη, παράσχη ἡμῖν νόημά τι οὐχὶ ἄχρουν καὶ ἄπνουν, ἀλλὰ νευρῶδες πολλῶ μᾶλλον καὶ μεστὸν δραματικῆς ἀντιθέσεως.

Ὁ κ. Τσίριμπας προτείνει περαιτέρω ἐν τῷ αὐτῷ ὑπομνήματι, ὅμως νῦν μετὰ τινος ἐπιφυλάξεως, τὴν διόρθωσιν τοῦ « φῆ » εἰς « τῆ(ι) », τὸν ἄμεσον δ' εἰτα συνδυασμὸν τοῦ στίχου τούτου μετὰ τῶν προηγουμένων στίχων, ὥστε νὰ ἔχωμεν ἐπὶ τοῦ προκειμένου τόνδε τὸν λεκτικὸν καὶ ἐννοιολογικὸν τύπον τοῦ χωρίου :

«...πάλι Λύσσα...

...ἀνήγειρεν Λυκόοργον

τῆ(ι) δ' ὄφιας θείναι, τεκέων δ' ἐξείλατο θυμόν».

Ἐν τοιαύτῃ τινὶ περιπτώσει, οὐδέν, ὥς βλέπομεν, σημεῖον στίξεως τίθεται ὁ κ. Τσίριμπας μετὰ τὸ « Λυκόοργον », ἀναλύει δὲ τὸ « θείναι » διὰ τελικῆς προτάσεως ὥς ἀντικείμενον τοῦ « ἀνήγειρεν » (= « παρῶξενεν, ἐξηρέθιξε νὰ... ») καὶ ἐρμηνεύει τέλος τὸ « τῆ(ι) » τροπικῶς.

Σχετικῶς παρατηρητέον ἐν πρώτοις, ὅτι, καθὰ καὶ ὁ κ. Τσίριμπας δέχεται, ἀμάρτυρος εἶναι τοιαύτη τις σύνταξις τοῦ « ἀνεγείρειν » μετ' ἀπαρεμφάτου. Παρὰ ταῦτα ἐπὶ τοιαύτης τινὸς συντάξεως, εἰ αὕτη ἦτο ἐν τινι στιγμῇ δυνατή, θὰ ἐκυριάρχει πλέον ἐν τῇ καταγραφείσῃ περιόδῳ τοῦ ὕμνου τὸ πρόσωπον οὐχὶ τοῦ Λυκούργου, ὅστις ὁ ἥρως οὕτως εἰπεῖν τοῦ δράματος εἶναι, ἀλλὰ τῆς Λύσσης, ἣτις ἐν τῇ πραγματικότητι βωβὸν τι ἢ δευτερεῖον ἐν γένει πρόσωπον τοῦ δράματος εἶναι. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ τὸ ὑποκείμενον τοῦ κυρίου παρεμφατικοῦ δήματος : « ἀνήγειρε » θὰ ἦτο βεβαίως ἡ Λύσσα, ὃ δὲ Λυκούργος θὰ κατελάμβανε θέσιν ἀψύχου τινός, ἀβούλου καὶ ἑτεροκινήτου ὁργάνου τῆς ἀσήμες ταύτης θεότητος καὶ μάλιστα τοῦτο μὲν ὥς ἀντικείμενον τοῦ « ἀνήγειρεν », τοῦτο δὲ ὥς ὑποκείμενον τοῦ « θείναι ». Κατὰ ταῦτα τὴν εἰς τοιαύτας ἀλόγους εἰκόνας προάγουσαν ἡμᾶς διόρθωσιν τοῦ κ. Τσίριμπα ὀφείλομεν, ὅπως ἀνενδοιάστως τε καὶ αὐθωρεῖ ἀπορρίψωμεν ἐν ὄψει τοῦ σαφοῦς καὶ ἀναμφηρίστου γεγονότος, ὅτι ὁ ποιητὴς τοῦ ὕμνου ἡμῶν θέλει, ὅπως διὰ ζωηροτάτων χρωμάτων παρουσιάσῃ ἡμῖν ἐν αὐτῷ τὴν τραγικὴν μοῖραν τῆς φθορᾶς καὶ τῆς καταστροφῆς τοῦ ὑπὸ τὴν δρᾶσιν μὲν τῆς μανίας διατελοῦντος, ἐλευθέρως πως ὅμως καὶ εὐθέως τὰς φοβεράς αὐτοῦ πράξεις διενεργοῦντος, Λυκούργου. Ἐπὶ πλέον

διέφυγε τὸν κ. Τσίριμπα ἐνταῦθα τόδε κυρίως τὸ σοβαρώτατον συντακτικὸν σημεῖον, ὅτι δηλαδή, εἰ ἡ Λύσσα ἐξήγειρε τὸν Λυκοῦργον, ὅπως τότε ἐκεῖ που ἐν τῷ ξηρῷ πλαταμῶνι φονεύη κατὰ τινα τρόπον ὅφεις μὲν κατὰ τὴν φαντασίαν αὐτοῦ, τὰ τέκνα δ' ὅμως αὐτοῦ ἐν τῇ πραγματικότητι, τότε λόγῳ τῆς παρουσίας ἐν τῷ οἰκίῳ κειμένῳ τῶν ἀντιθετικῶν συνδέσμων: « δὲ - δὲ » θὰ παρίστατο ἀνάγκη, ὅπως γραφῇ οὐχί: « ἐξείλατο », ἀλλὰ: « ἐξελέσθαι » κατ' ἀντίστοιχον ἀναλογίαν πρὸς τὸ « θείναι ». Εἰ μὴ ἐγίνετο τοῦτο, θὰ ὠφείλομεν, ὅπως ὡς ὑποκείμενον τοῦ « ἐξείλατο » δεχθῶμεν οὐχὶ τὸν Λυκοῦργον θέσιν ὑποκείμενου ἐν τῷ μεταξὺ καταλαβόντα παρὰ τὸ « θείναι », ἀλλὰ τὴν Λύσσαν, τὸ ὑποκείμενον δηλαδή τοῦ « ἀνήγειρεν », καὶ ὅπως συναγάγωμεν οὕτω νέον πάλιν παράδοξον συμπέρασμα, ὅτι δηλαδή οὐχὶ ὁ Λυκοῦργος ἐφόνευσε τὰ τέκνα αὐτοῦ, καθὰ ὁ μῦθος παραδίδει, ἀλλ' ἡ Λύσσα κυρίως « ἐξείλατο θυμὸν » τῶν ἑαυτῆς ἢ τῶν τοῦ Λυκοῦργου ἔτι τέκνων. Κατὰ ταῦτα συμπεραίνω, ὅτι ἄστοχος εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ κ. Τσίριμπα προταθεῖσα διόρθωσις. Ἐν πάσῃ περιπτώσει διὰ τῆς εἰς τὴν νέαν ἑλληνικὴν μεταφράσεως τῶν στ. 39 κἑξ. τοῦ ὕμνου ἡμῶν, ἣν παρέχει ἡμῖν ἐν σ. 73 τῆς ἐργασίας αὐτοῦ:

- « διότι ἀμέσως ἡ Λύσσα, κατὰ διαταγὴν τοῦ Διονύσου,
 40 παρῶξυνε τὸν Λυκοῦργον μὲ πλήρη παραφροσύνην,
 41 { (ἐνόμιζε δέ, ὅτι ἐφόνευσεν)
 { ὥρμησε δὲ νὰ φονεύῃ ὅφεις, ἀλλ' ἐθανάτωσε τὰ τέκνα του »,

οὐδαμῶς ὁ κ. Τσίριμπας κατ' ἀνεπανόρθωτόν τινα τρόπον κατέλυσε ἢ παρεμόρφωσε πῶς τὸ ἀληθὲς νόημα τοῦ κειμένου. Τοῦτο συνέβη ἔνεκα τοῦδε τοῦ λόγου κυρίως, ὅτι δηλαδή οὗτος σωφρόνως ποιῶν οὐδαμῶς ἀντικατέστησε τὸ « φῆ » ἢ « βῆ » διὰ τοῦ τοπικοῦ ἐκείνου ἐπιρροήματος: « τῆ ».

XIV.

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΚΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΔΙΑΣΑΦΗΣΙΣ ΤΗΣ ΦΡΑΣΕΩΣ: « ἈΜΦ' ΑΥΤΟΙΣΙ » ΤΟΥ ΣΤΙΧΟΥ 42

Ἐν στ. 42 κἑξ. τοῦ ὕμνου ἡμῶν λέγεται, ὅτι καὶ ἡ σύζυγος τοῦ Λυκοῦργου Κύτις θὰ ἔπιπτε νεκρὰ πλησίον τῶν πρὸ δλίγου ὑπὸ τοῦ μαινομένου συζύγου φονευθέντων τέκνων αὐτῆς, εἰ μὴ λόγῳ οἴκτου ἤρπαξεν αὐτὴν ὁ Διόνυσος:

« καὶ νῦν κεν ἀμφ' αὐτοῖσι Κύτις πέσεν, ἀλλ' ἐλεείρων
 ἤρπαξεν Διόνυσος, ... ».

Πρὸς διασάφησιν τῆς φράσεως: « ἀμφ' αὐτοῖσι » τοῦ στ. 42, ἣν ὀρθῶς

ἐρμηνεύει διὰ τῆς φράσεως: « πλησίον αὐτῶν », παραπέμπει ἡμᾶς ὁ κ. Τσίριμπας ἐν τῷ οἰκείῳ ὑπομνήματι αὐτοῦ εἰς Ὅμ. Ἰλ. I 470· M 175 καὶ Σ 344.

Τὰ δύο πρῶτα τῶν ὁμηρικῶν τούτων χωρίων ἀνέλαβε πιθανώτατα ὁ κ. Τσίριμπας ἐκ τοῦ λεξικοῦ τοῦ H. Ebeling I (1885) 182a, ἐνθα s.v.: « ἀμφι » ἀναγινώσκομεν μεταξὺ ἄλλων καὶ τάδε:

« 2) Multo rarius de rebus, quæ inter se non contingunt... M 175 ἀμφ' ἄλλῃσι μάχην ἐμάχοντο πύλῃσιν... I 470 μοι ἀμφ' αὐτῷ παρὰ νύκτας ἵανον, paraphr. παρ' αὐτῷ παρεκοιμῶντο ».

Καὶ ἐπὶ τῶν δύο τούτων ὁμηρικῶν χωρίων ἔχομεν τὴν ἔννοιαν τοῦ πλησίον. Ἐν τῷ χωρίῳ: I 470 λέγει ὁ Φοῖνιξ τῷ Ἀχιλλεῖ, ὅτι φίλοι τε καὶ συγγενεῖς ἐπὶ ἐννέα νύκτας « ἀμφ' αὐτῷ » ἐκοιμῶντο, ἵνα κωλύσωσι τὴν φρυγὴν αὐτοῦ ἐκ τῶν μεγάρων τοῦ κεχολωμένου πατρός. Τὸν ἐμπρόθετον τοῦτον προσδιορισμὸν ἐρμηνεύουσιν οἱ K. Fr. Ameis-C. Hentze, Homers Ilias. 13: Gesang VII-IX (1907⁵) 115 ὅδε: « περὶ ἐμὲ αὐτόν, τ.ἔ. ἐν τῇ ἀμέσῳ γειτονίᾳ μου ». Πρβλ. καὶ J. Faesi-F. R. Franke, Homers Iliade. II: Gesang VII-XII (1871⁵) 89: ὑπόμν. εἰς I 470. Τὴν αὐτὴν ἔννοιαν ἔχομεν καὶ ἐν τῷ δευτέρῳ χωρίῳ M 175: « ἄλλοι δ' ἀμφ' ἄλλῃσι μάχην ἐμάχοντο πύλῃσιν ». Πρβλ. καὶ τὰ χωρία: « οἱ δ' ἀμφ' Ἀσκαλάφῳ αὐτοσχεδὸν ὠρμήθησαν » Ἰλ. N 526· « ἔστασαν ἀμφὶ Μενoitιάδῃ » P 267· « ὄλοντο... ἀμφὶ σφοῖς ὀχέεσσι καὶ ἔγχεσιν » Σ 230 κέξξ. — Πρβλ. ἐν γένει ἐπὶ τῆς συντάξεως ταύτης τοῦ « ἀμφὶ » μετὰ δοτικῆς ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς ἐγγύτητος K. Kühner-B. Gerth, ἔ.ἀ., I (1955⁴) 489 κέξ. (= § 436 II). Κατὰ ταῦτα ὀρθῶς ὁ κ. Τσίριμπας κατέγραψε τὰ χωρία ταῦτα ἐν τῷ οἰκείῳ ὑπομνήματι αὐτοῦ ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὴν φράσιν: « ἀμφ' αὐτοῖσι » τοῦ στ. 42 τοῦ ὕμνου ἡμῶν. Παρὰ ταῦτα ὅμως οὐχὶ τὴν αὐτὴν ἔννοιαν ἔχομεν καὶ ἐπὶ τοῦ τρίτου ὁμηρικοῦ χωρίου Σ 344.

Ἐν στ. 843 κέξξ. τοῦ Σ τῆς « Ἰλιάδος » ἀναγινώσκομεν:

« ἐτάροισιν ἐκέκλετο δῖος Ἀχιλλεύς
ἀμφὶ πυρὶ στήσαι τρίποδα μέγαν, ὄφρα τάχιστα
345 Πάτροκλον λούσειαν ἀπο βρότον αἱματόεντα ».

Εἰ ὁ κ. Τσίριμπας εὗρίσκετο μεταξὺ τῶν « ἐταίρων » τοῦ Ἀχιλλέως καὶ ὁμοῦ μετ' αὐτῶν ἐλάμβανε παρὰ τοῦ ἡγεμόνος τὴν ἐν τοῖς στίχοις τούτοις περιεχομένην ἐντολὴν ταύτην, τότε ἀναντιρρήτως ἀκολουθῶς πρὸς τὴν ἔννοιαν, ἣν παρέχει οὗτος ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ τῇ φράσει: « ἀμφὶ πυρὶ », θὰ ἐτοποθέτει τὸν πλήρη ὕδατος μέγαν λέβητα οὐχὶ ἐπὶ τοῦ πυρός, ἀλλὰ πλησίον τοῦ πυρός, καὶ οὕτω οὐδέποτε θὰ ἀπέκτα τὸ ἀπαιτούμενον θερμὸν ὕδωρ πρὸς λούσιν τοῦ πτώματος τοῦ Ἑκτορος. Οἱ « ἐταῖροι » ὅμως τοῦ Ἀχιλλέως, οἵτινες οὐχὶ τόσον βαθεῖαν καὶ ἀκριβῆ γνῶσιν εἶχον τοῦ συντακτικοῦ

τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, ὅσων ἡμεῖς οἱ νεώτεροι Ἕλληνες φιλόλογοι, ὠμίλουν ὁμῶς ταύτην ἀβιάστως τε καὶ φυσικῶς, καλῶς κατενόησαν τὸ περιεχόμενον καὶ τὴν ἔννοιαν τῆς ἐντολῆς τοῦ ἡγεμόνος αὐτῶν καὶ δεόντως ἐξετέλεσαν ταύτην:

« οἱ δὲ λοετροχόον τρίποδ' ἴστασαν ἐν πυρὶ κηλέω,
ἐν δ' ἄρ' ὕδωρ ἔχεαν, ὑπὸ δὲ ξύλα δαῖον ἐλόντες ».

Οἱ K. Fr. Ameis-C. Hentze, Homers Ilias. II 2 (1908⁴) 128 παρέχουσιν ἐν τῷ οἰκείῳ αὐτῶν ὑπομνήματι τῇ φράσει: « ἀμφὶ πυρὶ » τὴν ἔννοιαν τοῦ « πέριξ », τοῦ « ἐντὸς τοῦ περιβάλλοντος πυρός », καθὰ τοῦτο βεβαίωτο ἡ ἔννοια τοῦ στ. 348: « γάστρην μὲν τρίποδος πῦρ ἄμφεπε, θέρμετο δ' ὕδωρ ». Πρβλ. Ἰλ. X 443· Ψ 40 καὶ Ὀδ. θ 426. 434 κέξξ. — Ἐν σχέσει πρὸς τὰ χωρία ταῦτα τῆς « Ὀδυσσεΐας » πρβλ. J. U. Faesi - W. C. Kayser, Homers Odyssee. I: Gesang I - VIII (1878⁷) 250: ὑπόμν. εἰς θ 426 καὶ K. Fr. Ameis-C. Hentze, Homers Odyssee. I 2 (1908¹¹) 54: ὑπόμν. εἰς θ 426. Κατὰ ταῦτα αἱ φράσεις: « ἀμφὶ πυρὶ » καὶ « ἐν πυρὶ » εἶναι ἐνταῦθα ἐντελῶς ταυτοσημοὶ ἀλλήλαις ἐξ ἐπόψεως συντακτικῆς τε καὶ ἐννοιολογικῆς. Ὁ λέβης ἐτοποθετήθη ὑπὸ τῶν « ἐταίρων » τοῦ Ἀχιλλέως, οἵτινες μετ' εὐπειθοῦς ἀκριβείας ἐξετέλεσαν τὴν ἐντολὴν αὐτοῦ, οὐχὶ μακρὰν ἢ πλησίον ἔτι τοῦ πυρός, ἀλλ' ἐπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ πυρός. Τὸν λέβητα ἐπλήρωσαν οἱ « ἐταῖροι » ὕδατος, « ὑπὸ δὲ ξύλα δαῖον », καθὰ τοῦτο ὑπηγόρευεν αὐτοῖς ἡ ἰδιαιτέρα ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἔννοια τοῦ ἐμπροσθέντος κυρίως προσδιορισμοῦ: « ἀμφὶ πυρί », ἣν περιεῖχεν ὅπωςδήποτε ἡ τούτοις ἐκ μέρους τοῦ Ἀχιλλέως ἀπευθυνθεῖσα οἰκεία ἐντολή. Τὴν αὐτὴν ἔννοιαν ἔχομεν καὶ ἐν τοῖς χωρίοις: « ἀμφὶ δὲ ποσσὶ (sc. τῶν ἵππων) πέδας ἔβαλε (sc. ὁ Ποσειδῶν) χρυσεΐας » Ἰλ. N 36· « Αἶας δ' ἀμφὶ Μενoitιάδῃ σάκος εὐρὺν καλύψας | ἐστήκει » P 131 κέξξ. — « αὐτὸς (sc. ὁ συβώτης) δ' ἀμφὶ πόδεσσιν ἑοῖς ἀράρισκε πέδιλα » Ὀδ. ξ 23. Κατὰ ταῦτα οὐχὶ ὀρθῶς ὁ κ. Τσίριμπας κατέγραψε καὶ τὸ χωρίον τοῦτο ἐν τῷ οἰκείῳ ὑπομνήματι αὐτοῦ ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὴν φράσιν: « ἀμφ' αὐτοῖσι » τοῦ στ. 42 τοῦ ὕμνου ἡμῶν, ἐφ' ὅσον ἐξ ἐπόψεως συντακτικῆς τε καὶ ἐννοιολογικῆς ἐν οὐδεμιᾷ τούτο διατελεῖ σχέσει πρὸς τὴν φράσιν ταύτην, καθὰ τοῦτο ἐν οὐδεμιᾷ πάλιν ἐκ τῆς ἐπόψεως ταύτης διατελεῖ σχέσει καὶ πρὸς τὰ δύο ἄλλα δημηρικὰ χωρία, ἅτινα πρὸ αὐτοῦ ἐν τῷ ὑπομνήματι αὐτοῦ κατέγραψεν ὁ κ. Τσίριμπας ἐπὶ τῷ σκοπῷ γλωσσικῆς τιнос καὶ γραμματολογικῆς διασαφήσεως τῆς ἰδιαιτέρας σημασίας τῆς ἐν λόγῳ φράσεως τοῦ ὕμνου ἡμῶν. Τὸ τελευταῖον τοῦτο δημηρικὸν χωρίον εὖρε πιθανώτατα ὁ κ. Τσίριμπας παρὰ H. Ebeling, ἔ.δ., I (1885) 102a s.v.: « ἀμφί », ἔνθα ἐν σχέσει πρὸς τὴν φράσιν: « ἀμφὶ πυρὶ στήσαι τρίποδα » πλείονες παραπομπαὶ ἀναγράφονται: Σ 344, X 443, Ψ 40 καὶ θ 434. Ἐκ τῶν τεσσάρων τούτων παραπομπῶν ἀμελετήτως τε καὶ ἐντελῶς ἀκρί-

τως τὴν πρώτην ἀναλαβὼν κατέγραψεν ὁ κ. Τσίριμπας ἐν τῷ οἰκείῳ ὑπομνήματι αὐτοῦ « ἀμφὶ ταῖς δυσὶν ἄλλαις » ἐπὶ τῷ σκοπῷ κριτικῆς καὶ ἐρμηνευτικῆς διασαφήσεως τῆς ἐν λόγῳ φράσεως τοῦ στ. 42 τοῦ ὕμνου ἡμῶν. Παρὰ ταῦτα θὰ ὀφείλειεν ὁ κ. Τσίριμπας, ὅπως μετὰ τὴν φράσιν: « ἀμφὶ πυρὶ στήσαι τρίποδα » μετὰ προσοχῆς ἀναγνώσῃ, ὅσα πρὸς ἐρμηνείαν αὐτῆς γράφει ὁ Ebeling: in igni, sed orta locutio ex usu adverbiali, quasi diceret: igni circumdare, καὶ ὅσα ἔτι δλίγον ἀνωτέρω, p. 101b ἐν ἀρχῇ τῆς ὑποδιαγράφσεως, ὑφ' ἣν κατετάγησαν τὰ ἀνωτέρω τελευταίως καταγραφέντα χωρία, ὁ Ebeling πάλιν γράφει:

A) Cum dat. a) de loco 1) circa, ita, ut res rem attingat, super, um, an, auf, potissimum de vestitu.

Εἰ ὁ κ. Τσίριμπας ἔπραττε τοῦτο, τότε κατ' οὐδένα τρόπον ἐν τῷ ὑπομνήματι αὐτοῦ θὰ συνήπτε χωρίον τι, ἐν ᾧ res rem attingit, μετὰ χωρίων, ἐν οἷς res inter se non contingunt, ἀλλὰ πλησίον ἀλλήλων ἀπλῶς εὐρίσκονται.

XV.

ΣΤΙΧΟΣ 45-46

Κατ' « εὐφρεσάτην » ὄντως « εἰκασίαν », καθὰ αὐτὸς οὗτος ὁ κ. Τσίριμπας ἐν τῷ οἰκείῳ αὐτοῦ ὑπομνήματι ὁμολογεῖ, συνεπλήρωσεν ὁ Zereteli ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὸν Λυκοῦργον τὸν στ. 45 κέξ. τοῦ ὕμνου ἡμῶν ὧδε:

« ὅς [ῥα λυθ]εῖ[σης]

[λα]υ[ρη]ς] μανίης πείρῃ παθέων, θεὸν [ἔγν]ω »

ὑπὸ τὴν εὐστοχον καὶ ἀναμφισβήτητον ἔννοιαν, ὅτι ὁ Λυκοῦργος

« λυθείσης

45 | τῆς ἑλαφροῦς καὶ κούφου αὐτοῦ μανίας κατόπιν τῆς πείρας ἐκείνης, ἣν
| ἐκτίσαστο ἐκ τῆς δράσεως ἐπ' αὐτοῦ παντοειδῶν παθῶν, ἔλαβε γνῶσιν
| τῆς παρουσίας τῆς πανισχύρου καὶ ἀμαχίτου θεότητος τοῦ Διονύσου ».

Ἐν τῷ οἰκείῳ αὐτοῦ ὑπομνήματι σχετικῶς πρὸς τὰς συμπληρώσεις: « ὅς [ῥα λυθ]εῖ[σης] » καὶ « [λα]υ[ρη]ς » γράφει ὁ Zereteli, ὅτι αὗται οὐδεμιᾶς ἰδιαιτέρας ἀποδείξεως ἔχουσι χρεῖαν· αὐτὴ αὕτη τῶν συμφραζομένων ἡ ἔννοια ἀπαιτεῖ ταύτας.

Ἔχων ὁ κ. Τσίριμπας πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ χωρίον τοῦ Σοφοκλέους, Ἀντιγ. 959 κέξξ. συνεπλήρωσεν τοὺς ἐν λόγῳ στίχους τοῦ ὕμνου ἡμῶν ὧδε:

« ὅς [ῥά νυ, δ]εῖ[λός],

[πῆ]ι ψ[αῦς] ἐκ] μανίης, πείρῃ παθέων, θεὸν [ἔγν]ω »

ὑπὸ τὴν ἀδόκητον πλέον καὶ παρὰξενον ἐκείνην ἔννοιαν, ἣν οὗτος ἐν τῇ οἰ-

κεία αὐτοῦ μεταφράσει ἐν σ. 73 τῆς ἐργασίας αὐτοῦ παρέχει ἡμῖν καὶ καθ' ἣν ὁ Λυκοῦργος

«κατόπιν τούτων, ὁ δυστυχής!

45 ἀφ' οὗ ἐδοκίμασε συμφοράς, ἤλθεν εἰς ἐπίγνωνσιν πῶς (κατὰ ποῖον τρόπον) [ἀπὸ παραφροσύνης ἐθίξε τὸν θεόν].

Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ τοῦ ὕμνου ἡμῶν ὑπὸ τὴν συμπλήρωσιν, ὅφ' ἦν τοῦτο παρουσιάζει ἡμῖν ὁ κ. Τσίριμπας, εἶναι τὸ «ἔγνω» μὲν τὸ κύριον ῥῆμα τῆς ἀναφορικῆς προτάσεως, τὸ «ὅς» δὲ τὸ ὑποκειμενὸν τοῦ ῥήματος τούτου, τὸ «δειλὸς» ἐπεξηγήσις τοῦ ὑποκειμένου, τὸ «πῇ ψαῦς» πλαγία ἐρωτηματικὴ πρότασις ἐν θέσει ἀντικειμένου τοῦ «ἔγνω», τὸ «ἐκ μανίας» ἐμπρόσθετος προσδιορισμὸς τοῦ «ψαῦς», τὸ «πεῖρη παθέων» ἐπιρρηματικὸς προσδιορισμὸς τοῦ «ἔγνω» καὶ τὸ «θεὸν» τέλος ἀντικειμένου τοῦ «ψαῦς». Ὑπὸ τὴν ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ἀναγκαίαν κατὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ κ. Τσίριμπα διάθεσιν ταύτην καὶ κατὰ τὰς τῶν διαφόρων συντακτικῶν σχέσεων καὶ ἐννοιολογικῶν συνδυασμῶν θὰ εἶχε τοῦτο ἐπὶ τὸ ὁμαλωτέρον παραθεωρουμένων ἐν τινι στιγμῇ τῶν μετρικῶν ἀναγκῶν ὧδε κυρίως:

«ὅς ῥά νυ, δειλός,

πεῖρη παθέων ἔγνω, πῇ ἐκ μανίης ψάυσε θεόν».

Ὑπὸ τοιοῦτόν τινα τύπον, νομίζω, θὰ παρεῖχεν ἡμῖν ὁ ποιητὴς τοῦ ὕμνου ἡμῶν τὸ ἐν λόγῳ χωρίον αὐτοῦ, εἰ οὗτος ἤθελεν, ὅπως παράσχη ἡμῖν ἐπ' αὐτοῦ τὴν ἔννοιαν, ἣν ἀποδίδει αὐτῷ ὁ κ. Τσίριμπας, καὶ οὐχὶ ὑπὸ τὸν τύπον τῆς ἀνωτέρω ὑπὸ τοῦ Ἑλληνος τούτου φιλολόγου παρεχομένης ἡμῖν παραλλαγῆς αὐτοῦ, ἣτις διὰ γριφώδους τινὸς καὶ ἐντελῶς ἀσυνήθους πλοκῆς τῶν λέξεων καὶ τῶν ἐννοιῶν τοῦ χωρίου διασπᾷ ἀλλήλων βιαίως τε καὶ αὐθαιρέτως τὰ συγγενῆ λεκτικὰ στοιχεῖα καὶ συνάπτει πρὸς ἄλληλα τὰ ἑτερογενῆ καὶ ἀλλότρια καὶ δὴ καὶ διὰ παραφόρων ἀλμάτων τολμηροτάτης γλωσσωποιίας, ἣτις γεννᾷ παρ' ἡμῖν ὄντως τὴν δυσάρεστον ἐντύπωσιν βαρβάρου καὶ ἀξέστου γλωσσικῆς μανίας. Ἀλλὰ πλὴν πάντων τούτων κατὰ τὴν διενέργειαν τῆς ἀνωτέρω συμπληρώσεως τοῦ ἐν λόγῳ χωρίου τοῦ ὕμνου ἡμῶν περιέπεσεν ὁ κ. Τσίριμπας καὶ εἰς συντακτικόν τι σφάλμα μεγίστης βαρύτητος. Τὸ ῥῆμα: «ψαύω», καθὰ διδάσκουσι πάντα τὰ λεξικά τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης, οὐδέποτε συντάσσεται μετ' αἰτιατικῆς ὥς ἀντικείμενον, ἀλλὰ μετὰ γενικῆς μόνον, οἷον: «τοῦ μὲν τε ψάουσιν ἐπισώτρουν τρίχες ἄκραι» Ὁμ. Ἰλ. Ψ 519' «... | ψάυση δ' ἐνδίνων διὰ τ' ἔντα καὶ μέλαν αἶμα, | ...» 806' «ἐδόκεσσι οἱ (sc. Καμβύση) ἄγγελον ἐλθόντα... ἀγγέλλειν, ὥς... Σμέρδης τῇ κεφαλῇ τοῦ οὐρανοῦ ψάυσει» Ἡρόδ. III 30, 2. Πρὸβλ. σχετικῶς πλὴν τῶν διαφόρων λεξικῶν τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης ἐν λ.: «ψαύω» καὶ E. Schwyzer - A. Debrunner, ἔ.δ., II (1950) 130. 291' R. Kühner - B. Gerth, ἔ.δ., I (1955⁴) 346 (=§ 416, 2)· 348 (=§ 416, 2 Anmerk. 7)·

436 (= § 425, 7 Anmerk. 7) J. Humbert - Ἰ. Κουρμούλη, ἔ.ἄ., σ. 260 κέξ. (= § 447) 262 (= § 452). Ὑφίστανται παρὰ ταῦτα δύο χωρία τῆς « Ἀντιγόνης » τοῦ Σοφοκλέους, 857 κέξ. καὶ 960 κέξ., ἐν οἷς φαίνεται, ὅτι τὸ « ψαύειν » κεῖται μετ' αἰτιατικῆς συντεταγμένον. Βαθύτερός τις ἔλεγχος τῶν χωρίων τούτων ἀποδεικνύει, ὅτι τὸ πρᾶγμα οὐχὶ οὕτως ἔχει.

Ἐν σχέσει πρὸς τὸ πρῶτον τῶν χωρίων τούτων τῆς « Ἀντιγόνης » τοῦ Σοφοκλέους, στ. 857 κέξ., ἔνθα ἡ εὐγενῆς καὶ εὐπαθῆς ἄμα κόρη τοῦ Οἰδίου ποδὸς λέγει τῷ ἐκ Θηβαίων γερόντων συγκροτουμένῳ χορῷ :

« ἔψανσας ἀλγεινοτάτας ἔμοι μερίμνας,
πατρὸς τριπόλιστον οἶκτον »

(ἐπὶ τοῦ « οἶκτον » παρέχεται ἡμῖν καὶ ἡ παραλλαγή: « οἶτον »· πρβλ. προχειρῶς R. Jebb, Sophokles. The plays and fragments with critical notes, commentary and translation in english prose. III: The Antigone. Cambridge 1928, σ. 157: κριτ. ὑπόμν. εἰς στ. 858) ἀναγινώσκουμεν παρὰ Ἀ. Κωνσταντινίδου, Μέγα λεξικὸν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. IV, ἐν Ἀθήναις 1906, σ. 677a ἐν λ.: « ψαύω », ὅτι τὸ « μερίμνας δυνατὸν νὰ εἶναι ἐνικὴ γενική, τὸ δὲ οἶκτον αἰτιατ. κατὰ παράθεσιν πρὸς τὴν προηγουμένην πρότασιν ». Καὶ παρὰ R. Jebb, ἔ.ἄ., ἀναγινώσκουμεν ὁμοίως ἐν σχέσει πρὸς τοὺς στίχους τούτους τάδε: « μερίμνας, gen. sing.: οἶκτον acc. depending on ἔψανσας... μερίμνας as = ἐποίησάς με μεριμνᾶν ». Γράφων ὁ Jebb ταῦτα εἶχεν ἀναντιρρήτως πρὸ ὀφθαλμῶν, ὅσα οἱ H. G. Liddel - R. Scott, A Greek-English Lexicon. A New Edition Revised and Augmented throughout by H. St. Jones with the Assistance of R. McKenzie. II, Oxford 1951⁹, σ. 2018b ἐν λ.: « ψαύω » ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἐν λόγῳ χωρίον τοῦ Σοφοκλέους γράφουσιν, ἅτινα βεβαίως οὐχὶ διάφορα εἶναι τῶν ὑπ' αὐτῶν ἐπὶ τοῦ χωρίου τούτου καὶ ἐν ταῖς παλαιότεραις ἐκδόσεσι τοῦ λεξικοῦ γραφέντων, ὧν μίαν θὰ εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν ὁ Jebb: « μερίμνας is gen. sg. and οἶκτον or οἶτον is. acc. depending on ἔψανσας... μερίμνας, = ἐποίησάς με μεριμνᾶν ». Καὶ παρὰ R. Kühner - B. Gerth, ἔ.ἄ., I (1955⁴) 348 (= § 416, 2 Anmerk. 7) οὐχὶ διάφορα ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἀναγινώσκουμεν, ὅτι δηλαδὴ ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ τῆς « Ἀντιγόνης » τοῦ Σοφοκλέους der Akk. von dem in der ganzen Redensart ψαύειν ἀλγ. μερίμνας liegenden Begriffe: schmerzlich erwähnen abhängt. Πρβλ. ἔτι σχετικῶς καὶ F. Schneidewin - A. Nauck, Sophokles. IV: Antigone. 11. Aufl. besorgt von E. Bruhn. Berlin 1913, σ. 147: κριτ. ὑπόμν. εἰς στ. 857: « Εἰ τὸ ἔψανσας ὀρθῶς κεῖται, τότε ἐν τινι ἐλευθέρῳ συντάξει προσέθηκεν ὁ Σοφοκλῆς πλησίον τῆς ἐκ τοῦ ὀήματος τούτου ἐξαρωμένης γενικῆς: μερίμνας καὶ τὴν αἰτιατικὴν ἔτι: οἶτον, ἐπειδὴ τὸ περιεχόμενον τῆς φράσεως: ἔψανσας μερίμνας τοῦ οἶτον πατρὸς στοχάζεται ».

Ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην ὁρθῶς μεταφράζουσι τὸ ἐν λόγῳ χωρίον γαλλιστὶ μὲν ὁ P. Masqueray, Sophocle. I: Ajax-Antigone-... Texte établi et traduit. Paris 1929⁸ (= Collection des universités de France. Auteurs grecs. 6), σ. 109: Quelle pensée douloureuse tu me donnes, en me rappelant les lamentations, que je renouvelle sans cesse sur mon père», γερμανιστὶ δὲ ὁ L. Fr. Barthel, Sophokles. Antigone. Griechisch und deutsch. München 1941⁹, σ. 75: Aufwühlst du, was je mir bitter die Seele kränkte: des Vaters | So oft berufenen Jammer, ἵνα ἐκ τῶν πολυαριθμῶν ξενογλώσσων μεταφράσεων τῶν δύο τούτων μόνον ποιήσωμαι ἐνταῦθα σύντομον μνείαν.

Ἐν σχέσει πρὸς τὸ δεύτερον τῶν χωρίων τῆς «Ἀντιγόνης» τοῦ Σοφοκλέους, στ. 960 κέξ-, ἔνθα

« κείνος (sc. Λυκοῦργος) ἐπέγνω μανίαις
ψαύων τὸν θεὸν ἐν κερτομίοις γλώσσαις »,

ἀναγινώσκουμεν πάλιν παρὰ Α. Κωνσταντινίδη, ἔ.ἀ., ὅτι « ἡ σύνταξις δύναται νὰ εἶναι: ἐπέγνω τὸν θεὸν ψαύων, ἀνεγνώρισε τὸν θεὸν καθαρτόμενος· ὁμολογητέον, ὅτι αἱ συντάξεις αὗται εἶναι πῶς βεβιασμένοι ». Καὶ παρὰ R. Jebb, ἔ.ἀ., III (1928) 172 ἀναγινώσκουμεν ὁμοίως ἐν τῷ κριτικῷ αὐτοῦ ὑπομνήματι εἰς τοὺς στίχους τούτους τάδε: « ἐπέγνω τὸν θεὸν μανίαις ψαύων (αὐτοῦ) ἐν κ. γλώσσαις: he came to know the god, when in madness he assailed him with taunts ». Γράφων ὁ Jebb ταῦτα εἶχε πάλιν ἀναντιρρήτως πρὸ ὀφθαλμῶν, ὅσα οἱ H. G. Liddell-R. Scott, ἔ.ἀ., II (1951⁹) 2018b ἐν λ.: « ψαύω » ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἐν λόγῳ χωρίον τοῦ Σοφοκλέους γράφουσιν, ἅτινα βεβαίως οὐχὶ διάφορα εἶναι τῶν ὑπ' αὐτῶν ἐπὶ τοῦ χωρίου τούτου καὶ ἐν ταῖς παλαιότεραις ἐκδόσεσι τοῦ λεξικοῦ γραφέντων, ὧν μίαν θὰ εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν ὁ Jebb: the construction is ἐπέγνω τὸν θεὸν ψαύων (sc. αὐτοῦ) he learned to know the god, assailing (him). Ἐχομεν λοιπὸν ἐνταῦθα τὴν ἔννοιαν, ὅτι ὁ Λυκοῦργος ψαύων τοῦ Διονύσου δι' ἐμμανῶν καὶ ὕβριστικῶν λόγων ἔσχε γνῶσιν, ὅτι τὸ ὑπ' αὐτοῦ προσβαλλόμενον πρόσωπον κραταῖός τις καὶ ἀήττητος θεὸς ἦτο. Πῶς τοῦτο ἐγένετο, διασαφεῖται ἐκτενῶς διὰ τῶν ἀμέσως προηγουμένων στίχων 955 κέξξ., ἐν οἷς λέγεται, ὅτι ὁ δξύχολος παῖς τοῦ Δρύαντος, ὁ βασιλεὺς τῶν Ἡδωνῶν, λόγῳ τῆς ἀσεβοῦς αὐτοῦ συμπεριφορᾶς ἐξεύχθη ὑπὸ τοῦ Διονύσου κατάφρακτος ἐν « πετρῶδει δεσμῷ », δι' ἧς φράσεως νοεῖται σπῆλαιόν τι ἢ ὁ στερεὸς δεσμός τῆς ἀμπέλου, καὶ οὕτως ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς δεινῆς ταύτης τιμωρίας περιῆλθεν εἰς κατάστασιν ἡρεμίας καὶ σώφρονος μετανοίας.

« οὕτω τᾶς μανίας δεινὸν ἀποστάζει

960 ἀνθηρόν τε μένος ».

Διὰ τῆς ἀπηνόους τιμωρίας ἤρξατο τὸ πάθος τῆς μανίας ὑποχωροῦν τῷ εὐτάκτῳ λογισμῷ καὶ τῇ σωφροσύνῃ. Ἐν σχέσει πρὸς τοιαύτην τινὰ μεταποίησιν τῶν συναισθημάτων τοῦ ἀνθρώπου πρβλ. Πλάτ. πολιτ. p. 310d, ἔνθα ὁ ξένος λέγει Σωκράτει τῷ νεωτέρῳ: « Διότι πέφυκεν ἀνδρεία τε ἐν πολλαῖς γενέσεσιν ἄμεικτος γεννωμένη σῶφρονι φύσει κατὰ μὲν ἀρχὰς ἀκμάζειν ῥώμῃ, τελευτῶσα δὲ ἑξανθεῖν παντάπασιν μανίαις ». Ἡ ἐν τοῖς στίχοις τούτοις τῆς « Ἀντιγόνης » περιεχομένη εἰκὼν τῆς μετὰ τὴν τιμωρίαν τοῦ Λυκούργου ἐπελθούσης παρ' αὐτῷ καταστάσεως τῆς μετάνοίας καὶ τῆς σῶφρονος ἡρεμίας συνάπτεται « ἀσυνδέτως » μετὰ τῆς ἐν τοῖς ἀκολουθοῦσι στίχοις περιεχομένης εἰκόνας τῆς περιαγωγῆς πλέον τοῦ βασιλέως τῶν Ἑδωνῶν εἰς τὴν ὑγιᾶ σφαῖραν τῆς καθαρᾶς καὶ εὐκρινοῦς θέας καὶ ἀναγνωρίσεως τοῦ προσώπου τοῦ θεοῦ καὶ οὕτως ὁ πᾶς λόγος περιβάλλεται χροιάν τινα καὶ πνοὴν σκληροῦ καὶ πικροῦ σαρκασμοῦ. Ὁ K. L e h r s, « Zur Litteratur von Sophokles Antigone » ἐν: Neue Jahrbücher für Philologie und Pädagogik 85 (1862) 310 (= Kleine Schriften von Karl L e h r s. ...hrsg. von A. L u d w i c h. Königsberg i. Pr. 1902, σ. 225 κέξ.) ἐλέγχων πρότερον ὡς ἄστοχον τὴν αὐθαίρετον ὄντως ἀναφορὰν τῆς « μανίας » μὲν τοῦ στ. 959 εἰς τὸν Λυκοῦργον, τοῦ « ἀνθηροῦ μένους » δὲ τοῦ στ. 960 εἰς τὸν Διόνυσον, ὑφ' οὗς συνδυασμοὺς παρέχεται ἡμῖν τὸ παράδοξον καὶ ἀπαράδεκτον νόημα: es träufelt von dem Wahnsinn des Lykurgos herab die rächende Energie des Dionysos, στίζει τὸ κείμενον ἐξ ἴσου αὐθαιρέτως ὧδε:

*« οὕτω τᾶς μανίας δεινὸν ἀποστάζει·
ἀνθηρόν τι μένος κεῖνος ἐπέγνω μανίαις
ψαύων τὸν θεὸν ἐν κερτομίοις γλώσσαις ».*

Οὕτως ὁ L e h r s συνάπτει ἐν θέσει ἀντικειμένων τὸ « ἐπέγνω » μὲν μετὰ τοῦ « ἀνθηρόν τι μένος », τὸ « ψαύων » δὲ μετὰ τοῦ « τὸν θεόν ». Τοιαύτην τινὰ σύνταξιν τοῦ « ψαύειν » μετ' ἀντικειμένου κατ' αἰτιατικὴν δέχεται ὁ L e h r s καὶ ἐν στ. 857: « ἔψαυσας ἀλγεινοτάτας ἐμοὶ μερίμνας ». Πρὸς δικαίωσιν τῆς σημασιολογικῆς καὶ τῆς συντακτικῆς οὕτω μετακινήσεως καὶ παραλλαγῆς τοῦ « ψαύειν » παρατηρεῖ ὁ L e h r s, ὅτι τὸ ῥῆμα τοῦτο μεταχωρεῖ ἐν τοῖς ἐν λόγῳ χωρίοις τῆς « Ἀντιγόνης » εἰς τὴν ψυχολογικὴν σφαῖραν τοῦ « λαιδορεῖν » καὶ « καθάπτεσθαι » καὶ οὕτω λίαν φυσικῶς ἀναλαμβάνει ἐκεῖ τὴν τε σημασίαν καὶ τὸν συντακτικὸν τύπον τῶν μετ' αἰτιατικῆς συντασσομένων ῥημάτων τούτων. Ἀναντιρρήτως τὰ ῥήματα ταῦτα συντάσσονται μετ' αἰτιατικῆς, οἷον: « δεσπότης δ' οὐ λαιδορῶ » Εὐριπ. Ἑκ. 1237· « ἐγὼ δ' ἐμαυτὸν πόλλ' ἐλοιδόρησα δὴ » Ἑλ. 1171· « ἐντεῦθεν ὁ Σεύθης ἐλοιδόρει τὸν Ἡρακλείδην » Ξενοφ. Κύρ. ἀν. VII 5, 11· « ἥ δὲ (sc. Ἀθηναῖα) ἔπεσσι καθάπτετο θυοῦρον Ἀρῆα » Ὀμ. Ἰλ. O 127· « πρῶτον ἔπειτα γέροντα (sc. Αἰγύπτιον) καθαπτόμενος (sc. Τηλέμαχος) προσέειπεν » Ὀδ. β 39· « ὡς ἔφατ' » (sc.

Ὀδυσσεὺς) ἐν στήθεσσι καθαπτόμενος φίλον ἦτορ » υ 22, παρὰ ταῦτα ὅμως οὐχὶ ὀρθῶς φαίνεται ὁ μετ' αὐτῶν σημασιολογικὸς καὶ συντακτικὸς συνδυασμὸς τοῦ « ψαύειν », διότι τότε τὸ ῥῆμα τοῦτο οὐχὶ μόνον ἐν τοῖς ἐν λόγῳ δυσὶ χωρίοις τῆς « Ἀντιγόνης », ἀλλὰ πολλαχοῦ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γραμματείας, θὰ συνετάσσετο μετὰ γενικῆς, ὅπερ ὅμως οὐδαμῶς συμβαίνει. Ἐν συναφείᾳ πρὸς ταῦτα παρατηρητέον, ὅτι οὐχὶ ὀρθῶς καὶ οἱ R. Kühner-B. Gerth, ἔ.ἀ., I (1955⁴) 348 (= § 416, 2, Anmerk. 7) ἀντιλαμβάνονται τῆς συντακτικῆς πλοκῆς τοῦ χωρίου ἀποδίδοντες τῷ « ψαύων » τὴν γενικὴν ἔννοιαν τοῦ incipere, τοῦ πλῆττειν δηλονότι, καὶ συνάπτοντες μετ' αὐτοῦ ἀντικειμενικῶς τὸν « θεόν », ὅπερ ὅμως εἶναι ἀντικείμενον τοῦ « ἐπέγνω ». Οὐχὶ λίαν ἐπιτυχῶς πάλιν μεταφράζει τὸ ἐν λόγῳ χωρίον γαλλιστὶ μὲν ὁ P. Masquey, ἔ.ἀ., I (1929⁵) 113: Il reconnut qu'il était insensé d'attaquer le dieu par d'insolents discours' ὀρθότερον μεταφράζει τοῦτο γερμανιστὶ ὁ L. Fr. Barthel, ἔ.ἀ., σ. 81: Es erkannte zuletzt | Jener nämlich im Rausch | Seines Hohnes den Gott unabwendbar,... Οὐχὶ εὐλογος τέλος ἐν σχέσει πρὸς τὴν γνησιότητα τῆς φράσεως: « ψαύων τὸν θεόν » εἶναι ἡ ὑποψία τοῦ G. Dindorfii: Sophoclis tragodiae. Ex recogn. G. D. — Ed. sexta stereot. major, quam cur. brevique adnot. instr. S. Mekler. Lipsiae 1911, p. LXXI καὶ ἡ ὑπόδειξις αὐτοῦ πρὸς ἀντικατάστασιν τοῦ « ψαύων » διὰ τοῦ « σεύων »: ψαύων τὸν θεὸν suspectum: an ex Homero σεύων restituendum? Προβλ. ἔτι καὶ F. Schneidewin-A. Nauck-E. Bruhn, ἔ.ἀ., IV (1913¹¹) 158: κριτ. ὑπόμν. εἰς τοὺς στίχους τούτους. Τὸ δεύτερον τοῦτο χωρίον τῆς Ἀντιγόνης παρεπλάνησε κυρίως τὸν κ. Τσίριμπαν ἐπὶ τοῦ προκειμένου καὶ ὥθησεν αὐτὸν εἰς τὴν διενέργειαν ἐπὶ τῶν ἐν λόγῳ στίχων τοῦ ὕμνου ἡμῶν συμπληρώσεων ἀνηκούστου συντακτικοῦ καὶ γλωσσικοῦ ἐν γένει χαρακτηρισ. Πάντως οὐδαμῶς οὗτος δυνήσεται ποτε, ὅπως τὰς ἐν τῇ ἐν λόγῳ παραλλαγῇ αὐτοῦ παρουσιαζομένας ἡμῖν παντοειδεῖς λεκτικὰς καὶ ἐννοιολογικὰς ἀνωμαλίας διευθετήσῃ πως, καθὰ τοῦτο πράττουσιν ἐπὶ τοῦ δευτέρου τούτου χωρίου τῆς « Ἀντιγόνης » οἱ λεξικογράφοι καὶ οἱ φιλόλογοι, ἐν ᾧ ἡ ἰατριτικὴ: « τὸν θεόν » συνάπτεται ὡς ἀντικείμενον οὐχὶ μετὰ τοῦ « ψαύων », ἀλλὰ μετὰ τοῦ « ἐπέγνω ». Ὡς ἀντικείμενον τοῦ « ψαύων » νοεῖται, καθὰ τοῦτο λίαν ὀρθῶς ὁ Jebb σημειοῦται καὶ πρὸ αὐτοῦ ὁ Liddell καὶ ὁ Scott ἐσημειώσαντο, ἡ γενικὴ τοῦ ἐνικοῦ ἀριθμοῦ τοῦ ἀρσενικοῦ γένους τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας: « αὐτός », ἥτοι τὸ « αὐτοῦ ». Ἐν τῇ παραλλαγῇ τοῦ κ. Τσίριμπα τὸ « θεόν » κατ' οὐδένα τρόπον δύναται, ὅπως ἀναλάβῃ θέσιν τινὰ ἀντικειμένου πάλιν τοῦ « ἔγνω », ἐφ' ὅσον τὴν θέσιν ταύτην κατέλαβεν ἡδὴ ἐν αὐτῇ ἡ πλαγία ἐρωτηματικὴ πρότασις: « πῆι ψαῦσ' ἐκ μανίης... θεόν », ἐν ᾗ τὸ « θεόν » κατὰ τὴν παραλλαγὴν τοῦ Ἑλληνος ἐκδότου τοῦ εἰς Διόνυσον ὕμνου τῆς συλλογῆς Zereteli κατέχει πλέον μονίμως τε καὶ ἀμεταθέτως τὴν θέσιν

τοῦ ἀντικειμένου τοῦ παρὰ ταῦτα ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ σταθερῶς μετὰ γενικῆς συντασσομένου « ψαῦσ' ».

Ἵνα τῇ ἀνωτέρῳ ἐν σχέσει πρὸς τὴν μετὰ γενικῆς πτώσεως σύνταξιν τοῦ « ψαύειν » συγκροτηθεῖσιν μελέτη παρὰσχῶ τὴν δέουσιν πληρότητα καὶ ἵνα ἐκ τῶν προτέρων καθ' ὅλην τὴν γραμμὴν ἀποκρούσῃ ἐνδεχομένην ἀντίρρησην, καθ' ἣν ἐν τινι γραμματολογικῷ τόπῳ παρουσιάζεται δῆθεν ἡμῖν τὸ ὄψιμα τοῦτο μετ' αἰτιατικῆς συντεταγμένον, σημειοῦμαι ἐνταῦθα ὡς ἐν κατακλείδι, ὅτι ὁ G. Wolff, Sophokles. Antigone. Für den Schulgebrauch erklärt von G. W. — 7. Aufl. bearb. von L. Bellermann. Leipzig-Berlin 1913, σ. 86 παρέχει ἡμῖν ὄντως ἐν τῷ εἰς τὸν στ. 962 τῆς « Ἀντιγόνης » ὑπομνήματι αὐτοῦ τοιοῦτόν τινα τόπον. Πρόκειται ἐνταῦθα περὶ τοῦ χωρίου τοῦ Νόννου, Διον. XL 315 κέξξ.: « καὶ σάτυρος πεφόρητο σεσηρότα θῆρα κομίζων, | τίγριν ἀπειλητῆρα καθήμενον ὑπόθι νώτου, | ἄγριον ἦθος ἔχοντα καὶ οὐ ψαύοντα φορῆα » (πρβλ. R. Kühner-B. Gerth, ἔ.δ., I [1955⁴] 348 [= § 416, 2 Anmerk. 7]). Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ λέγει ὁ Πανοπολίτης ποιητής, ὅτι μετὰ τῶν « βακχεύοντων » τοῦ Διονύσου ἦλθε καὶ σάτυρός τις κομίζων ἐπὶ τῶν νώτων αὐτοῦ τίγριν ἐπιδεικνύοντα ἀπειλητικῶς τοὺς δδόντας αὐτοῦ, ἄγριον ἦθος ἔχοντα καὶ παρὰ ταῦτα « οὐ ψαύοντα φορῆα » (πρβλ. Th. von Scheffer, Nonnos Dionysiaka. Verdeutscht von Th. v. Sch. — Wiesbaden [1953] [= Sammlung Dieterich. 98], σ. 731). Εἶναι ἀληθές, ὅτι ὁ κώδιξ L (= Mediceo-Laurentianus XXXII 16 [πρβλ. A. L u d w i c h, Nonni Panopolitani Dionysiaca. Rec. A.L. — I: Libros I-XXIV continens. Lipsiæ 1909, p. X κέξξ.]), καθὰ καὶ πάντες οἱ λοιποὶ κώδικες τῶν « Διονυσιακῶν » καὶ πάντες σχεδὸν οἱ ἐκδόται αὐτῶν: G. Falkenburgii Noviomagi, Νόννου Πανοπολίτου Διονυσιακά. Nonni Panopolitæ Dionysiaca nunc primum in lucem edita ex bibliotheca Joannis Sambuci Pannonii. Cum lectionibus et coniecturis G. F. N. et indice copioso. Antverpiæ 1569, p. 775: G. Falkenburgii Noviomagi-E. Lubini, Νόννου Πανοπολίτου Διονυσιακά. Nonni Panopolitæ Dionysiaca nunc denuo in lucem edita et latine reddita per E.L.,... Ex bibliotheca Joannis Sambuci Pannonii. Cum lectionibus et coniecturis G. F. N. et indice copioso. Hanoviæ 1605, p. 1176: Fr. Graefe, Νόννου τοῦ Πανοπολίτου Διονυσιακῶν βιβλία MH. Nonni Panopolitæ Dionysiacorum libri XLVIII. Suis et aliorum coniecturis emend. et illustr. Fr. Gr.,... II: Libros XXV-XLVIII complectens. Lipsiæ 1826, p. 468 (πρβλ. A. L u d w i c h, αὐτ., I [1909] X κέξξ. - XIV κέξξ.) παρέχουσιν ἡμῖν ἐπὶ τοῦ προκειμένου τὴν γραφὴν: « φορῆα », παρατηρητέον ὅμως, ὅτι τὴν παρὰ τὸ « ψαύειν » ἐν θέσει ἀντικειμένου κειμένην αἰτιατικὴν ταύτην διώρθωσεν ἤδη ὁ A. Koechly, Nonni Panopolitani Dionysiacorum libri XLVIII. Rec. et præfatus

est A. K. — Accedit index nominum a F. Spirone confectus. II, Lipsiae 1858 (= Corpus epicorum Graecorum. XVII 2), p. 299 εἰς « φορῆς » γράφων λίαν δικαίως ἐν : I (= CEG XVI 1), 1857, p. CLXXXVII ἐν σχέσει πρὸς τὸν ἐν λόγῳ στίχον 317 : « φορῆς scribendum erat pro vulgato φορῆα ». Τὴν διόρθωσιν ταύτην προθύμως ἀνέλαβεν εἰς τὸ κείμενον αὐτοῦ ὁ Ludwigh, ἔ.δ., I (1909) 413.

XVI.

Ο ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡ ΤΟΥ ΡΗΜΑΤΙΚΟΥ ΤΥΠΟΥ :
« ΕΠΑΥΕΤΟ » ΕΝ Τῷ ΣΤΙΧῷ 47

Ὁ στ. 47 τοῦ ὕμνου ἔχει κατὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ τε Zereteli καὶ Τσίριμπα ὧδε :

« ἀλλ' [ο]ῦ θ[ην] Διόνυσος ἐ[παύε]το μηνιδμ[οῖο] ».

Ἐν σχέσει πρὸς τὸν ῥηματικὸν τύπον : « ἐπαύετο » τοῦ στίχου τούτου παρατηρεῖ ὁ κ. Τσίριμπας ἐν τῷ οἰκείῳ αὐτοῦ ὑπομνήματι, ὅτι ὁ ποιητὴς « ἐνταῦθα » μετεχειρίσθη τὸν παρατατικὸν πρὸς δήλωσιν μείζονος διαρκείας τῆς ὁργῆς τοῦ Διονύσου ». Σχετικῶς παρατηρῶ, ὅτι ἐξ ἐπόψεως χρόνου ὁ παρατατικὸς κατ' οὐδένα τρόπον μακροτέραν καὶ ἐκτενέστεραν ἐκάστοτε δηλοῖ τὴν οἰκειάν ῥηματικὴν ἔννοιαν, ἀλλὰ παρουσιάζει ἀπλῶς ταύτην ἡμῖν ὑπὸ τὴν γραφικὴν μόνον ὄψιν ἐκείνην τῆς κινηματογραφικῆς ἢ δραματικῆς αὐτῆς ἐξελίξεως, ἐν ᾗ ὁ ἀόριστος παρουσιάζει ταύτην ἐνιαίως τε καὶ συνοπτικῶς καὶ ἄνευ ἰδιαιτέρου τινὸς ἐννοιολογικοῦ ἢ συναισθηματικοῦ χρώματος. Οὕτω δύναται τις, ὅπως εἶπη : « Χθὲς καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν εἰργάζετο ὁ ἄνθρωπος οὗτος ἐν τῷ κήπῳ αὐτοῦ » καί : « ἐπὶ τριάκοντα ἔτη εἰργάσθη ὁ διδάσκαλος οὗτος ἐν τῷ σχολείῳ ». Κατὰ ταῦτα θὰ ὀφείλειεν ὁ κ. Τσίριμπας, ὅπως γράψῃ ἐν τῷ οἰκείῳ ὑπομνήματι αὐτοῦ, ὅτι ὁ ποιητὴς ἐποίησατο χρῆσιν τοῦ παρατατικοῦ οὐχὶ πρὸς δήλωσιν δῆθεν « μείζονος διαρκείας τῆς ὁργῆς τοῦ Διονύσου », ἀλλὰ χάριν εὐχρώμου πολλῷ μᾶλλον καὶ δραμματικῆς παραστάσεως τῆς ἀδιακόπου καὶ συνεχοῦς ἐξελίξεως τῆς ὁργῆς ταύτης τοῦ θεοῦ κατὰ τοῦ Λυκούργου ἐν τινι κλίμακι βαθμιαίας καὶ προοδευτικῆς ὑψώσεως τῶν ἐχθρομανῶν καὶ ἀπηνῶν συναισθημάτων τοῦ θεοῦ.

XVII.

ΣΤΙΧΟΣ 49

Ὁ στ. 49 τοῦ ὕμνου ἔχει κατὰ τὴν συμπλήρωσιν μὲν τοῦ Zereteli ὧδε :
« [ᾗ]μπ[ελον] ἀμφὶς ἐ[χευ]ε καὶ ἄψα πάντ' ἐπ[έδη]σε », 15

κατὰ τὴν συμπλήρωσιν δὲ τοῦ κ. Τσίριμπα ὧδε:

«[ᾶ]μ[πελον] ἀμφὶς ἔ[φυσ]ε καὶ ἄψα πάντ' ἐπ' [έδη]σε».

Πρὸς δικαίωσιν καὶ κύρωσιν τῆς ὑπ' αὐτοῦ γενομένης συμπληρώσεως τοῦ στίχου τούτου παραπέμπει ἡμᾶς ὁ Zereteli ἐν τῷ οἰκείῳ αὐτοῦ ὑπομνήματι εἰς τὸ χωρίον τῆς Ὁμ. Ὀδ. θ 296: «ἀμφὶ δὲ δεσμοὶ τεχνήεντες ἔχυντο». Ἐχων πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ ὁμηρικὸν τοῦτο χωρίον λίαν ἐπιτυχῇ θεωρῶ τὴν διὰ τοῦ «ἔχευε» συμπλήρωσιν τοῦ στίχου. Ὁ κ. Τσίριμπας συμπληροῖ διὰ τοῦ «ἔφυσε» καὶ ἐπάγεται σχετικῶς ἐν τῷ οἰκείῳ αὐτοῦ ὑπομνήματι χάριν γραμματολογικῆς κυρώσεως τῆς συμπληρώσεως ταύτης δύο χωρία, τὰδε: «τοῖσι... χθὼν διὰ φύεν νεοθηλέα ποίην, | λωτὸν .. ἰδὲ κρόκον ἦδ' ὑάκινθον» Ὁμ. Ἰλ. Ξ 347 κέξ. — «ὃς τὴν πολύβοτρυν ἄμπελον φύει βροτοῖς» Εὐριπ. βάκχ. 650. Ἀλλὰ διατί ὁ κ. Τσίριμπας τὴν συμπλήρωσιν τοῦ Zereteli εὐρίσκει «βεβιασμένην πως»; Ἐφ' ὅσον ἐν τῇ «Ὀδυσσεΐα» θ 296 κέξ. «ἀμφὶ» τὸν Ἄρη καὶ τὴν Ἀφροδίτην «δεσμοὶ | τεχνήεντες ἔχυντο πολύφρονος Ἡφαίστιο», οὔτινες ἐκ χαλκοῦ ἢ σιδήρου κατεσκευάσθησαν ὑπὸ τοῦ θεοῦ τούτου τεχνίτου, καθὰ ἐκ τοῦ στ. 27 κέξξ. συνάγεται: «βῆ ὃ' ἔμεν (sc. Ἡφαιστος) ἐς χαλκῶνα κατὰ φρεσὶ βυσσοδομεύων, | ἐν δ' ἔθιετ' ἄκμο-θέτω μέγαν ἄκμονα, κόπτε δὲ δεσμοὺς | ἀρρήκτους, ἄλύτους...», καὶ ἐφ' ὅσον σχετικῶς ἐν στ. 278 λέγεται περὶ τοῦ Ἡφαίστου: «ἀμφὶ δ' ἄρ' ἐρμῖσιν χέε δέσματα κύκλῳ ἀπάντη», ἐφ' ὅσον δηλαδὴ πανταχοῦ ἐνταῦθα μετὰ τῶν σκληρῶν καὶ δυσκάμπτων μεταλλικῶν δεσμῶν τοῦ Ἡφαίστου ἐλευθέρως τε καὶ φυσικῶς συνάπτεται ἡ ῥηματικὴ ἔννοια τοῦ «χέειν», θὰ ἦτο τολμηρὰ πως καὶ παράδοξος ἡ χρησὶς ὁμοίας τινὸς λεκτικῆς εἰκόνας καὶ ἐπὶ τῶν ἀπαλῶν καὶ εὐκάμπτων κλημάτων καὶ κληματίδων χλοερᾶς τινος καὶ φυλλοβριθοῦς ἀμπέλου; Ἐπειδὴ ὁ κ. Τσίριμπας «οὐδέν», ὥς γράφει ἐν τῷ οἰκείῳ αὐτοῦ ὑπομνήματι, «χωρίον ἡδυνήθη νὰ ἀνεύρη, ἔνθα τὸ ὃ. χέω νὰ συντάσσεται μετὰ ὀνόματος δένδρου ἐν τῇ ἀνωτέρῳ σημασίᾳ», ἐπάγομαι ἐνταῦθα τοιαυτὰ τινὰ χωρία, ἥτοι: «φύλλα τὰ μέν τ' ἀνεμος χαμάδις χέει, ἄλλα δέ θ' ὕλη | τηλεθόωσα φύει» Ὁμ. Ἰλ. Ζ 147 κέξ. — «τῆμος ἀδηκτοτάτη πέλεται τμηθεῖσα σιδήρῳ | ὕλη, φύλλα δ' ἔραζε χέει» Ἡσ. ἔργ. 420 κέξ. — «ῥῶπας δ' ὑπέχευε (sc. δῖος ὕφορβος κατὰ τὴν συγκρότησιν τῆς κλίνης τοῦ Ὀδυσσεώς) δασείας» Ὁμ. Ὀδ. ξ 49' «τῷ δὲ (sc. Τηλεμάχῳ) συμβώτης | χεῦεν ὕπο χλωρᾶς ῥῶπας καὶ κῶας ὑπερθεν» π 46 κέξ. — «καδ' δ' αὐτοῦ (sc. τοῦ ἱστοῦ) λῖνα χεῦαν (sc. οἱ Ἀργοναῦται)» Ἀπολλ. Ἀργ. Ι 565. Εἰ μὴ τὰ «φύλλα» καὶ τὰ «λῖνα», τότε αἱ «ῥῶπες» τοιῦλάχιστον παρουσιάζουσιν ἡμῖν ἐνταῦθα ὁπωσδήποτε ἔναντι τῶν «κλημάτων» καὶ τῶν «κληματίδων» τὴν ἀπαυτουμένην ἐξ ἐπώψεως δενδρολογικῆς σχέσιν καὶ ὁμοιογένειαν, ἐφ' ὅσον ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο οὐδὲν ἄλλο νοοῦμεν ἢ ἱμαντῶδη μόνον φυτὰ ἐπιμήκεις καὶ εὐκάμπτους ῥάβδους ἔχοντα, τὰ παρ' ἡμῖν δηλονότι «ῥουπάκια»

σήμερον καλούμενα. Ἐπὶ τῶν ὑπὸ τοῦ κ. Τσίριμπα παρεχομένων ἡμῖν δύο χωρίων μετὰ τοῦ ῥήματος: «φύειν» αἱ συνθῆκαι εἶναι τοιαῦται, ὥστε νὰ ἀναμένῃ τις, ὅπως ἡ γῆ κυρίως κάτωθεν «φύη» πόαν καὶ λωτὸν καὶ κρόκον καὶ ὑάκινθον καὶ ἄμπελον κ.ο.κ. Ἐπὶ τοῦ Λυκούργου ὅμως πολὺ διαφόρως ἔχουσι τὰ πράγματα. Ἐπ' αὐτοῦ ὑψηλοῦ, ἀγερώχου καὶ ἀκάμπτου ἐπὶ τῆς γῆς ἱσταμένου θὰ ὤφειλέ τις, ὅπως τὰ οἰασθήποτε ὑφῆς δεσμὰ κατὰ κεφαλῆς «χέη», διότι οὕτω μόνον θὰ ἡδύνατό πως, ὅπως δαμασθῇ ὁ κραταῖος οὗτος καὶ ἀγέρωχος ἡγεμὼν τῶν Θρακῶν.

Ἐχων ὁ κ. Τσίριμπας πρὸ ὀφθαλμῶν τὸν ὁμηρικὸν στίχον: «ὅς τίς μ' ἀθανάτων πεδάα καὶ ἔδῃσε κελεύθου» Ὀδ. δ 380 καὶ 469 προτείνει περαιτέρω ἐν τῷ ὑπομνήματι αὐτοῦ τὴν διὰ τοῦ «ἔδῃσε» συμπλήρωσιν τοῦ ἐν λόγῳ στίχου τοῦ ὕμνου ἡμῶν παρέχων οὕτως ἡμῖν ἐπ' αὐτοῦ τόνδε τὸν τύπον:

«ἄμπελον ἀμφὶς ἔδῃσε καὶ ἄψα πάντ' ἐπέδῃσε».

Σχετικῶς παρατηρῶ, ὅτι ἐν τῷ χωρίῳ μὲν τῆς «Ὀδυσσεΐας» καλῶς κεῖνται τὰ ῥήματα ταῦτα ἅτε ἐν αὐτῷ διάφορον ταῦτα ἀπ' ἀλλήλων ἔχοντα ἔννοιαν καὶ σημασίαν, ἐν τῷ στίχῳ ὅμως τοῦ ὕμνου ἡμῶν κακῶς ἅτε ἐν αὐτῷ λόγῳ τῶν συμφραζομένων τὴν αὐτὴν πρὸς ἄλλα ἔννοιαν καὶ σημασίαν ἀναλαμβάνοντα καὶ δημιουργοῦντα οὕτως ἀτερπῇ καὶ ἀφόρητον ταυτολογίαν. Ἐν τῷ χωρίῳ τῆς «Ὀδυσσεΐας» ἔχει τὸ «πεδάα» μὲν τὴν ἔννοιαν τῆς διὰ πέδης δεσμεύσεως, τὸ «ἔδῃσε» δὲ τὴν ἔννοιαν τοῦ ἐμποδισμοῦ. Ὁ Ὀδυσσεὺς ἐρωτᾷ ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ τὴν Εἰδοθέην (ἐν στ. 469 τὸν Πρωτέα), τίς τῶν ἀθανάτων συνέχει αὐτὸν διὰ δεσμῶν καὶ ἐμποδίζει οὕτως αὐτόν, ὅπως χωρήσῃ περαιτέρω τὴν ὁδὸν αὐτοῦ. Πρβλ. σχετικῶς Κ. Fr. Ameis - C. Hentze, Homers Odyssee. I 1: Gesang I - VI (1908¹²) 129: ὑπόμν. εἰς δ 380. Ἐν τῷ ἐν λόγῳ στίχῳ τοῦ ὕμνου ἡμῶν ὑπὸ τὴν ὑπὸ τοῦ κ. Τσίριμπα κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸ χωρίον τοῦτο τῆς «Ὀδυσσεΐας» προτεινομένην διόρθωσιν θὰ εἴχομεν ἔν τινι ἀφορήτῳ ταυτολογίᾳ τὴν ἔννοιαν, ὅτι ὁ Διόνυσος «ἐδέσμευσε» διὰ κλημάτων τὸν Λυκούργον καὶ μετ' ὀλίγον ἐδέσμευσε πάλιν τὰς ἀρθρώσεις αὐτοῦ. Πῶς ὅμως θὰ ἡδύνατο, ὅπως συντελεσθῇ ἡ πρώτη εἰκὼν ἄνευ τῆς συγχρόνου συντελέσεως καὶ τῆς δευτέρας; Ὁ κ. Τσίριμπας ἐνόμισεν, ὅτι δεόντως παρακάμπτει τὸν σκόπελον τοῦτον τῆς ταυτολογίας διὰ τῆς παρατηρήσεως: «ἀμφὶ τινὶ δέω τι ληπτέον ἐν τῇ σημασίᾳ: περιτυλίσσω τι περίξ τινός». Θὰ ἡδύνατο ὁ κ. Τσίριμπας, ὅπως κυρώσῃ τὴν παράδοξον ταύτην σύνταξιν διὰ τῆς ἐπαγωγῆς καὶ ἐνὸς ἔστω χωρίου τῆς ἐλληνικῆς γραμματείας;